

Srednja klasa na tržištu rada

Pintar, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:599713>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANJA PINTAR

SREDNJA KLASA NA TRŽIŠTU RADA

Diplomski rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANJA PINTAR

SREDNJA KLASA NA TRŽIŠTU RADA

Diplomski rad

JMBAG: 0303042032, redoviti student

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Predmet: Ekonomija rada i ljudski potencijali

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentor: doc.dr.sc. Lela Tijanić

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Anja Pintar, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____ (datum)

Potpis _____

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Anja Pintar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Srednja klasa na tržištu rada, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljajući na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis _____

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. Tržište rada	3
2.1. Teorijske odrednice tržišta rada	3
2.2. Razvoj tržišta rada	4
2.2.1. Odnos plaća i troškova rada	5
2.2.2. Nejednakost na tržištu rada	12
3. Srednja klasa na tržištu rada	24
3.1. Pojmovno i analitičko određenje srednje klase	24
3.2. Položaj srednje klase u odabranim europskim zemljama	33
3.2.1. Položaj srednje klase u Njemačkoj	41
3.2.2. Položaj srednje klase u Francuskoj	48
3.2.3. Osvrt na analizirane zemlje	58
4. Hrvatsko tržište rada i položaj srednje klase	62
5. Kritički osvrt i zaključak	79
Literatura	81
Popis slika, tablica i grafičkih i hijerarhijskih prikaza	86
Popis slika	86
Popis tablica	86
Popis grafičkih prikaza	87
Sažetak	89
Summary	90

1. Uvod

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet rada je položaj srednje klase na tržištu rada, a poseban osvrt s detaljnijom analizom provest će se za odabrane europske zemlje kao što su Njemačka i Francuska. Svakako će se provesti istraživanje i o položaju srednje klase na hrvatskom tržištu rada, te će se na temelju svih dostupnih podataka pokušati odrediti tko čini srednju klasu na tom području i koja su njihova glavna obilježja.

Cilj rada je objasniti značenje srednje klase kao društvene skupine, njezina glavna obilježja i specifičnosti unutar pojedine zemlje. Također cilj je definirati gospodarske sektore i zanimanja unutar njih koja su karakteristična za pripadnike srednje klase na tržištu rada. Također će se nastojati objasniti kakav je položaj srednje klase na tržištu rada, ali i u cjelokupnom društvu, odnosno istražiti će se pitanje je li ta društvena skupina danas ugrožena, nestaje li ili ipak postoje pozitivni pokazatelji u kontekstu rasta veličine srednje klase.

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Kao izvori podataka korišteni su sekundarni izvori, odnosno stručna literatura kao što su knjige, znanstveno-stručni radovi i službene web-stranice, *Eurostata* i Državnog zavoda za statistiku gdje su se u najvećoj mjeri prikupljali podaci.

Metode prikupljanja podataka korištene za istraživanje i analizu u radu jesu povijesna, komparativna, statistička i metode deskripcije i kompilacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je podijeljen na 5 poglavlja, počevši s uvodom gdje se opisuju predmet i cilj rada, navode se izvori podataka i metode prikupljanja podataka, te kakav je sadržaj i struktura cijelog rada. U drugom poglavlju iznose se teorijske odrednice tržišta rada, te se opisuje povijesni razvoj tržišta rada, ističući promjene i posljedice koje su pritom nastale. Detaljniji osvrt na tržište rada nastavlja se u sljedeća dva potpoglavlja u kojima će se kroz primjere prikazati odnos plaća i troškova rada na tržištu tada. Također će se prikazati neke od nejednakosti na tržištu rada, poput nejednakosti između plaća žena i muškaraca, razlike u plaćama između najviše plaćenih i najniže plaćenih radnika prema gospodarskim sektorima, dohodovna nejednakost općenito te specifične razlike

među skupinama radnika na tržištu rada. U trećem poglavlju fokus je na srednjoj klasi na tržištu rada, počevši s prvim potpoglavljem u kojem se provodi pojmovno i analitičko određenje srednje klase, dok se u drugom potpoglavljju istražuje položaj srednje klase u odabranim europskim zemljama. Odabrane zemlje su Njemačka i Francuska, a u završnom potpoglavljju iznosi se osvrt na ove dvije analizirane zemlje. U četvrtom poglavlju provodi se istraživanje hrvatskog tržišta rada, s ciljem da se utvrdi položaj srednje klase te da se definiraju njeni pripadnici, odnosno koji gospodarski sektori i koja zanimanja unutar njih se mogu svrstati u srednju klasu na hrvatskom tržištu rada. U posljednjem poglavlju iznosi se kritički osvrt i zaključak koji je stečen na temelju svih prikupljenih i analiziranih podataka. Nakon toga navodi se literatura te popis slika, tablica, te grafičkih i hijerarhijskih prikaza, a rad završava iznošenjem sažetka na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. Tržište rada

Tržište rada predstavlja mjesto na kojem se neprestano iskazuje potreba za radom, nalaženjem radne snage i gdje ljudi nude svoje znanje, iskustva i želju za stjecanjem novih vještina. Temelji se na kvaliteti radne snage koju poslodavci potražuju i radnicima koji nude svoj rad i znanje u zamjenu za plaću. Kako bi određeno tržište rada bilo što konkurentnije, potreban je što veći broj sudionika ponude i potražnje u odnosu na neko drugo tržište rada. Kroz razradu ovog poglavlja nastojat će se objasniti i predstaviti tržište rada i njegov razvoj, te će se napraviti analize i usporedbe za odabrane godine i zemlje vezano za odnos plaća i troškova rada. Također će se ukazati i na postojeće nejednakosti na tržištu rada.

2.1. Teorijske odrednice tržišta rada

Temeljna specifičnost tržišta rada proizlazi iz obilježja tržišta robe i usluga, s jedne strane i aktivnosti kao ljudske djelatnosti, s druge strane. Rad kao izražena društvena i kolektivna djelatnost segmentirana je na pojedina tržišta temeljena na profesionalnom iskustvu, kvalifikaciji, prostornom razvoju itd. Zaposlenici se razlikuju ovisno o njihovim potrebama, socijalnim preferencijama i individualnoj produktivnosti što uzrokuje smanjenje mobilnosti na strani ponude i informiranosti na strani potražnje.

„Zadatak tržišta rada je rasporediti rad na najučinkovitiji način kako bi se maksimizirala proizvodnja i usluge i kolektivna korist za radnika. Iako se tržište rada ponaša različito od ostalih tržišta, ono ima jednaku ulogu kao i sva ostala tržišta. Na strani ponude se nalaze pojedinci koji nude različiti raspon vještina i ostalih osobina i imaju različite prioritete prema radu i slobodnom vremenu, odnosno dokolici. Stoga, nude različiti broj radnih sati. S druge strane, na strani potražnje za radom, nalaz se poslodavci koji imaju potrebe za različitim vrstama rada.“¹

Problemi na tržištu rada postaju sve složeniji i potiču rastući interes društva, a sama rasprava o tim problemima oduvijek se u najvećoj mjeri fokusirala na odnos između broja zaposlenih i nezaposlenih.

¹ Bušelić, M., „Tržište rada: teorijski pristup“, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, Fakultet za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković, 2014., str. 10.

Rad smanjuje nerazvijenost zemlje i pridonosi aktivnom sudjelovanju svih fizički sposobnih strana na tržištu rada uz istodobno korištenje raspoloživih resursa. Tržište rada treba biti percipirano na zadovoljavajućem odnosu dviju strana, a to su potražnja za radom od poslodavaca i ponuda rada radno sposobnih osoba. To je zapravo glavna komponenta bilo kojeg gospodarstva te je povezana s tržištima kapitala, dobara i usluga.

Važno je shvatiti da je rad jedan od najvažnijih čimbenika ljudskog života koji izravno utječe na donošenje odluka po pitanju budućnosti, ali i onih koji direktno utječu na njihovo ponašanje. Danas se rad ogleda kroz nove okvire, odnosno dobiva novo značenje. Više se ne temelji isključivo i samo na fizičkim sposobnostima pojedinaca već do velikog izražaja i značaja dolazi znanje i obrazovanje, što je rezultiralo stvaranjem intelektualnog kapitala i modernog tržišta rada.

2.2. Razvoj tržišta rada

Između šesnaestog i osamnaestog stoljeća, reorganizacija poljoprivrede i pojava industrijalizacije postaje sve značajnija. Restrukturiranje poljoprivrednog stanovništva potaknulo je ruralnu emigraciju i koncentraciju stanovništva u gradovima. Od sredine osamnaestog stoljeća pa sve do danas, tržište rada ovisilo je te još uvijek ovisi o različitim promjenama koje utječu na uvjete ponude i potražnje na tržištu, odnosno različite razine zapošljavanja, zaposlenosti i nezaposlenosti.²

Kako bi tržište rada moglo funkcionirati potrebno je aktivno i neprekidno djelovanje radne snage, čime se može reći da je ona ključan čimbenik za efikasno tržište rada. U povijesti, gledano kroz društvene odnose i snagu proizvodnje, prethodnica robne proizvodnje bila je prirodna proizvodnja. Veći dio ljudskog rada u to vrijeme obavljao se u starim zajednicama, na većim robovlasničkim posjedima, feudalnim gospodarstvima, srednjovjekovnim zadrugama i privatnim seljačkim gospodarstvima.³

U formiranju i razvoju kapitalističkog načina proizvodnje, prirodna proizvodnja zamjenjuje se robnom koja ujedno postaje i glavni oblik proizvodnje. Većina roba proizvedenih od strane ljudi osmišljena je za izradu drugih dobara ili razmjene novca. Prije svega, prirodna proizvodnja i dalje se nastavlja kao rezultat proizvodnje robe

² Loc. cit.

³ Ibidem, str. 5.-7.

manjeg poljoprivrednog gospodarstva kako bi zadovoljile primarne potrebe. Svrha robne proizvodnje nije iskorištavanje robne vrijednosti, već njezine sadašnje tržišne vrijednosti, odnosno cijene i prihoda.

Proizvodnja robe počela je kao jednostavna robna produktivnost, a potom je porasla na razinu određenog socioekonomskog razvoja iz kojeg se nekoliko jednostavnih robnih proizvođača razvilo u kapitalističke robne odnose. Ovakav način proizvodnje karakterizira privatno kapitalističko vlasništvo u različitim organizacijskim oblicima kao i korištenje najamnih radnika, te su upravo ovakvi odnosi doveli do pojave tržištu rada.

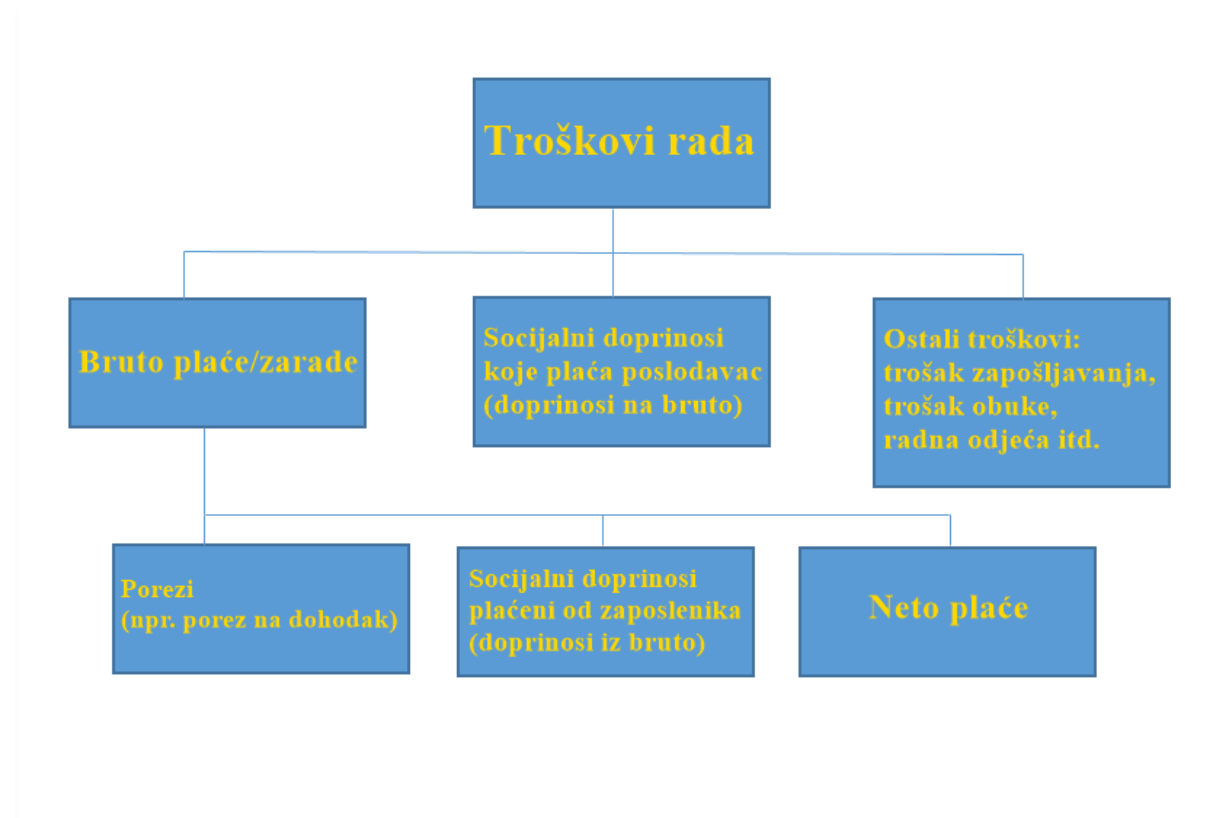
Danas tržište rada karakteriziraju novi strukturni uvjeti kapitala i smanjenje broja radnika u industrijskim zemljama kroz globalnu reorganizaciju proizvodnje i prijelaz na uslužnu ekonomiju, odnosno gospodarstvo. Današnje tržište može se okarakterizirati fleksibilnošću, slobodom i mobilnošću, a ubrzani razvoj mehanizacije kod radnih odnosa dovodi do rivalstva između radnika i strojeva.

2.2.1. Odnos plaća i troškova rada

Rad, tj. radni procesi koji se odvijaju na tržištu rada imaju značajnu ulogu jer utječu na efikasnost djelovanja cjelokupnog gospodarstva. S gledišta tvrtke, rad ne predstavlja samo trošak (trošak rada) zbog plaća isplaćenih zaposlenicima, već se u to ubrajaju i troškovi dodatnih plaćanja, kao što su doprinosi za socijalno osiguranje koje plaća poslodavac. Gledajući s druge strane, točnije zaposlenika, naknade koje se plaćaju za njihov rad najčešće se nazivaju plaće ili dohodak i predstavljaju glavni izvor prihoda. Upravo iz toga razloga imaju značajan utjecaj na troškove, odnosno potrošnju.

U nastavku prikaz (Slika 1) koji prikazuje strukturu sastavnih dijelova troška rada. Kao što se već ranije navelo, ukupni trošak rada sastoji se od troškova za plaće i dodatnih troškova koji se obračunavaju na plaću, poput socijalnih doprinosa poslodavaca.

Slika 1: Sastavni dijelovi troška rada

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hr (pristupljeno 05. svibnja 2018.)

Udio troškova koji se obračunavaju na plaću u ukupnim troškovima rada u 2016. godini u skupini država EU-28 bio je 23,9%, dok je u Euro području 26,0%. Udio troškova koji se obračunavaju na plaću također je podosta varirao među državama članicama EU-a. Najviši udio troškova koji se obračunavaju na plaću zabilježen je u Francuskoj s 33,2%, Švedskoj 32,5%, Belgiji 27,5%, Litvi 27,8% i Italiji 27,4%, a najniži udio zabilježen je u Malti s 6,6%, Luksemburgu 13,4%, Irskoj 13,8%, Danskoj 13,9% i Hrvatskoj 14,9%.⁴

Prema procjeni Eurostata, u 2004. godini prosječni trošak rada po satu u skupini država EU-28 iznosio je 19,80 eura te bilježi rast do 2016. godine kada iznosi 25,40 eura. U Euro području (EA-19) također je zabilježen porast za navedene godine, pa je tako od 2004. godine kada je iznosio 23,0 eura, do 2016. godine porastao na 29,80

⁴ Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics, 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hr (pristupljeno 05. svibnja 2018.)

eura. Također, uočavaju se i znatne razlike tijekom navedenog razdoblja tog prosjeka među državama članicama EU-a jer su troškovi rada po satu u rasponu od 1,60 eura u 2004. te 4,40 eura u 2016. godini u Bugarskoj, do 29,60 eura u 2004. te 42,00 eura u Danskoj. Svakako među najvećim prosjekom nalazi se Norveška s 30,10 eura u 2004. te 50,20 eura u 2016. godini. Što se tiče Hrvatske, trošak rada po satu je skoro pa i trostruko manji u odnosu na EU u navedenom razdoblju, primjerice u 2004. godini kada je on iznosio 6,90 eura u Hrvatskoj, dok je u EU on iznosio 19,80 eura, dok je u 2016. godini u Hrvatskoj trošak rada po satu iznosio 10,00 eura, a u EU 25,40 eura. (Tablica 1.).

Tablica 1 Trošak rada po satu- cjelokupno gospodarstvo, isključujući poljoprivredu i javnu upravu (2004-2016, u €)

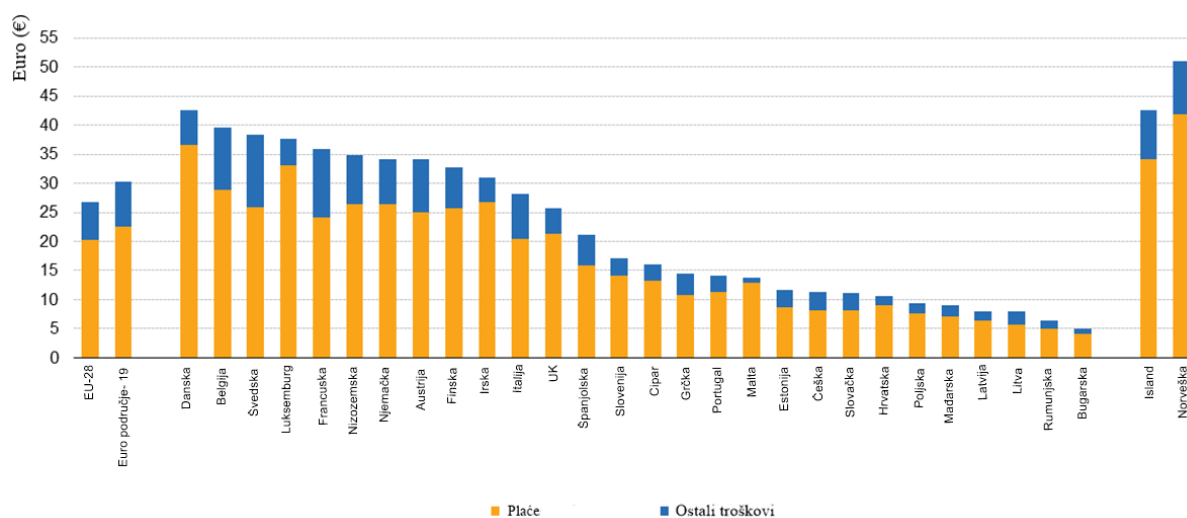
	2004.	2008.	2012.	2014.	2015.	2016.
EU	19.8	21.5	23.9	24.5	25.0	25.4
Euro područje	23.0	25.3	28.3	29.0	29.4	29.8
Belgija	29.2	32.9	38.0	39.0	39.1	39.2
Bugarska	1.6	2.6	3.4	3.8	4.1	4.4
Češka	5.8	9.2	10.0	9.4	9.8	10.2
Danska	29.6	34.6	39.4	40.6	41.2	42.0
Njemačka	26.8	27.9	30.5	31.4	32.2	33.0
Estonija	4.3	7.8	8.6	9.8	10.3	10.9
Irska	25.5	28.9	29.8	29.8	30.0	30.4
Grčka	15.3	16.7	15.7	14.5	14.1	14.2
Španjolska	16.5	19.4	21.1	21.1	21.2	21.3
Francuska	28.2	31.2	34.3	34.7	35.1	35.6
Hrvatska	6.9	9.2	9.5	9.4	9.6	10.0
Italija	22.4	25.2	27.7	28.3	28.1	27.8
Cipar	12.6	16.7	16.8	15.8	15.7	15.8
Latvija	2.7	6.0	5.9	6.6	7.1	7.5
Litva	3.2	5.9	5.9	6.5	6.8	7.3
Luksemburg	30.3	31.0	33.9	36.2	36.3	36.6
Mađarska	5.9	7.8	7.4	7.7	7.9	8.3
Malta	9.6	11.4	11.8	12.8	13.2	13.2
Nizozemska	27.3	29.8	32.5	33.2	33.2	33.3
Austrija	25.2	26.4	29.7	31.4	32.4	32.7
Poljska	4.7	7.6	7.9	8.3	8.6	8.6
Portugal	11.3	12.2	13.3	13.2	13.4	13.7
Rumunjska	1.9	4.2	4.1	4.6	4.9	5.5
Slovenija	11.2	13.9	15.6	15.6	15.8	16.2
Slovačka	4.1	7.3	8.9	9.7	10.0	10.4
Finska	24.4	27.1	31.3	32.5	33.0	33.2

Švedska	29.0	31.6	37.3	37.3	37.4	38.0
UK	21.5	20.9	25.0	25.8	29.7	26.7
Norveška	30.1	37.8	56.4	53.9	51.2	50.2

Izvor: Eurostat, Search, *Labour costs in the EU*, [online fotografija], <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7968159/3-06042017-AP-EN.pdf/6e303587-baf8-44ca-b4ef-7c891c3a7517> str. 3. (pristupljeno 27. studenog 2018.)

U nastavku će se prikazati najnoviji podaci koji se odnose na prosječan trošak rada po satu u 2017. godini u navedenim zemljama (Grafički prikaz 2).

Grafički prikaz 1: Trošak rada po satu u 2017. godini

Izvor: Eurostat, Statistics Explained, *Employment statistics*, [online fotografija], http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hr (pristupljeno 05. svibnja 2018.)

Može se vidjeti kako je prosječan trošak rada po satu u 2017. godini u EU 28 procijenjen na 26,80 eura, a u Euro području (EA-19) 30,3 eura. Kada se pogleda svaka zemlja zasebno, mogu se uočiti značajne razlike među zemljama članicama EU, s troškovima rada po satu u rasponu između 4,90 eura u Bugarskoj i 42,50 eura u Danskoj, dok je prosjek bio još veći u Norveškoj s 51,00 eura i na Islandu 42,60 eura. U Hrvatskoj je trošak rada po satu u navedenom razdoblju procijenjen na nešto manje od 10 eura ako se gleda samo na razini plaće, te oko 11 eura na razini cjelokupnog gospodarstva. Usporedi li se 2017. godina s razdobljima iz prikaza ranije (Grafički prikaz 1), može se uočiti kako Hrvatska bilježi blagi rast troška rada po satu.

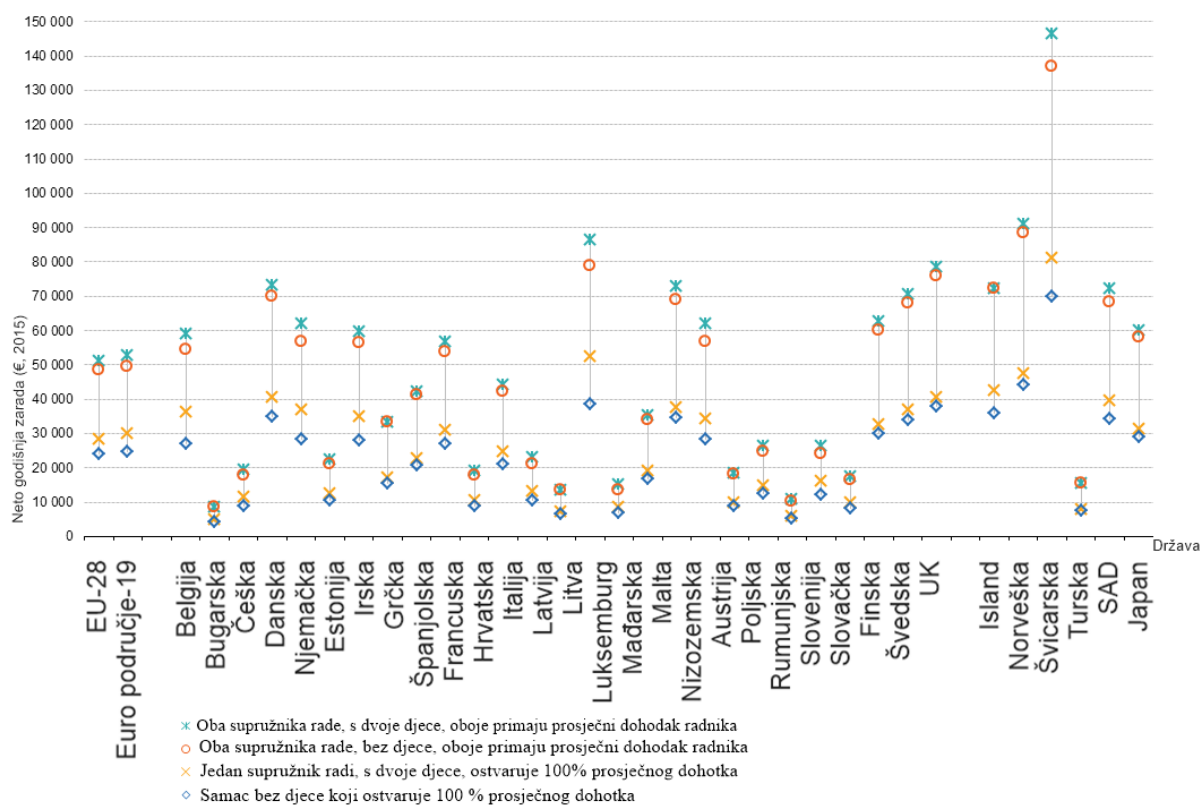
Bruto plaća predstavlja najveći dio troškova rada za poslodavce, pa je tako prema procjeni Eurostata u Danskoj u 2014. godini zabilježena najveća središnja bruto plaća od 25,52 eura po satu, ispred Irske s 20,16 eura, Švedske 18,46 eura, Luksemburga

18,38 eura, Belgije 17,32 eura i Finske 17,24 eura. Najniža bruto plaća po satu u eurima zabilježena je u Bugarskoj od 1,67 eura i Rumunjskoj 2,03 eura, a slijede ih Litva s 3,11 eura, Latvija 3,35 eura i Mađarska 3,59 eura.⁵

Neto godišnja plaća predstavlja iznos koji osoba u cijelosti dobiva, te taj iznos varira ovisno o statusu pojedinaca ili supružnika, te o broju djece koje uzdržavaju. Tako je neto plaća pojedinaca bez djece koji ostvaruje 100% prosječnog dohotka radnika u gospodarstvu u 2015. godini bila između 4,3 tisuće eura u Bugarskoj i 38,6 tisuća eura u Luksemburgu. U državama članicama EU-a zabilježen je najniži od 4,9 tisuća eura i najviši od 52,6 tisuća eura prosječni neto dohodak bračnih parova s jednim dohotkom i dvoje djece. U slučaju kad oba supružnika rade, odnosno oboje primaju prosječni dohodak radnika, najviši godišnji neto dohodak zabilježen je u Luksemburgu s 86,4 tisuće eura za parove s dvoje djece i 79 tisuća eura za parove bez djece, dok je u Bugarskoj zabilježen najniži neto dohodak od 8,7 tisuća eura, neovisno o tome imaju li supružnici dvoje djece (Grafički prikaz 3).

⁵ Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics, 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hr (pristupljeno 05. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 2: Neto godišnje plaće 2015. godini

Izvor: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Annual_net_earnings,_2015_\(EUR\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Annual_net_earnings,_2015_(EUR)_YB17.png) (pristupljeno 07.svibnja 2018.)

U nastavku će se u tablicama prikazati detaljnija analiza neto godišnjih plaća po godinama i statusu osoba za odabrane zemlje (Tablica 1/ 2/ 3).

Tablica 2: Neto godišnja zarada- samac, bez djece, ostvaruje 100% prosječnog dohotka

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
EU	20 715,13	21 110,06	21 956,24	22 704,57	23 156,71	24 183,14	/
Euro područje (19)	22 589,57	23 065,08	23 539,66	24 129,09	24 395,71	24 819,27	/
Belgija	24 873,45	25 519,85	26 287,51	26 609,36	26 775,94	26 953,59	27 592,89
Bugarska	3 072,09	3 396,45	3 598,45	3 898,66	3 982,43	4 333,93	/
Danska	31 155,53	31 655,65	32 396,11	32 772,27	33 020,49	34 878,05	/
Njemačka	25 374,06	26 088,04	26 681,99	27 075,17	27 662,03	28 268,14	28 848,03
Francuska	25 031,80	25 581,82	26 052,89	26 396,38	26 578,46	26 775,26	26 978,48
Hrvatska	/	/	/	8 534,56	8 526,43	8 841,63	/
Grčka	18 541,19	17 083,78	16 322,10	15 397,49	15 327,06	15 233,90	14 976,99
Luksemburg	36 167,09	36 278,25	37 354,34	37 792,01	38 443,48	38 630,79	38 800,85
Švicarska	45 882,43	52 668,97	60 180,12	59 357,19	61 571,07	68 870,20	/
Japan	32 591,39	34 049,44	37 554,86	29 638,24	27 230,20	29 062,96	/

Izvor: Rad studentice prema podacima: Eurostat, Labour Market, Earnings Database, Net Earnings and Tax Rates, Annual Net Earnings, http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_m00sWSq9tsNt&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1 (pristupljeno 07. svibnja 2018.)

Tablica 3: Neto godišnja zarada- oba supružnika rade, bez djece, oboje primaju prosječni dohodak

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
EU	41 498,44	42 274,54	43 963,65	45 447,98	46 354,00	48 407,72	/
Euro područje (19)	45 282,34	46 210,89	47 157,05	48 317,20	48 853,28	49 701,88	/
Belgija	49 818,41	51 136,80	52 697,77	53 346,85	53 685,01	54 032,42	55 295,18
Bugarska	6 144,19	6 792,89	7 196,91	7 797,32	7 964,85	8 667,87	/
Danska	62 311,07	63 311,31	64 792,21	65 544,54	66 040,99	69 756,10	/
Njemačka	50 748,12	52 176,08	53 363,98	54 150,33	55 324,04	56 536,27	57 696,06
Francuska	50 063,60	51 163,64	52 105,77	52 792,76	53 156,93	53 550,53	53 956,95
Hrvatska	/	/	/	17 065,12	17 052,86	17 683,26	/
Grčka	40 153,81	36 637,13	34 984,06	33 254,48	33 099,53	33 094,58	32 516,57
Luksemburg	74 086,92	74 373,53	76 533,87	77 441,01	78 743,95	79 139,42	79 479,54
Švicarska	90 476,60	103 875,20	118 264,15	116 370,32	120 680,44	136 951,98	/
Japan	65 182,78	68 098,88	75 109,73	59 276,49	54 460,40	58 125,92	/

Izvor: Rad studentice prema podacima: Eurostat, Labour Market, Earnings Database, Net Earnings and Tax Rates, Annual Net Earnings, http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_m00sWSq9tsNt&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1 (pristupljeno 07. svibnja 2018.)

Tablica 4: Neto godišnja plaća- jedan supružnik radi, dvoje djece, ostvaruje 100% prosječnog dohotka

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
EU	24 463,36	24 883,56	25 716,36	26 633,20	27 110,45	28 226,20	/
Euro područje (19)	27 320,09	27 813,73	28 366,04	29 149,35	29 457,88	29 933,56	/
Belgija	33 195,88	34 050,25	35 073,83	35 566,07	35 797,13	35 988,82	36 820,06
Bugarska	3 501,59	3 825,94	4 027,94	4 328,15	4 503,95	4 855,46	/
Danska	36 786,36	37 284,19	38 042,64	38 435,69	38 806,20	40 626,78	/
Njemačka	33 556,89	34 313,38	34 983,58	35 423,78	36 126,03	36 928,70	37 629,71
Francuska	28 549,16	29 161,45	29 737,53	30 399,86	30 626,55	30 895,08	31 171,30
Hrvatska	/	/	/	9 742,14	10 353,05	10 602,97	/
Grčka	22 118,44	20 149,34	19 247,67	17 267,24	17 189,77	17 187,29	16 998,29
Luksemburg	48 660,36	49 092,39	50 419,64	51 406,73	52 291,99	52 652,10	52 883,15
Švicarska	53 151,20	61 060,48	69 343,99	68 867,83	71 407,21	81 036,93	/
Japan	36 410,43	37 881,25	40 589,31	32 042,88	29 452,16	31 384,44	/

Izvor: Rad studentice prema podacima dostupnih na: Eurostat, Labour Market, Earnings Database, Net Earnings and Tax Rates, Annual Net Earnings, http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_m00sWSq9tsNt&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1 (pristupljeno 07. svibnja 2018.)

Na temelju prethodnih prikaza može se uočiti kako je Švicarska vodeća po pitanju sva tri analizirana segmenta, neovisno o statusu koji osoba ili osobe imaju. Nakon nje slijede Luksemburg i Danska, također u sva tri kriterija. Prema prosjeku Europske unije, prosječna neto plaća je, gledano po sva tri statusa radnika, dvostruko manja u odnosu na vodeće zemlje u EU po tom indikatoru. Za Hrvatsku nisu dostupni svi podaci za sve analizirane godine, međutim ako se usporede oni dostupni, u razdoblju od 2013. pa do 2015. godine, vide se vrlo loši pokazatelji. Primjerice razmotri li se situacija ovisno prema statusu pojedinca u 2015. godini, neto plaća jednog supružnika koji radi te ima dvoje djece, iznosi 10 602,97 eura, je skoro trostruko manja u odnosu na prosjek EU gdje ona iznosi 28 226,20 eura. Također, usporede li se neto godišnje plaće prema različitom statusu za isto razdoblje, u Hrvatskoj gdje jedan supružnik radi te ima dvoje djece prima godišnju neto plaću dvostruko manju u odnosu na godišnju neto plaću pojedinca na području EU koja je iznosila 24 183,14 eura. Daleko najlošija je Bugarska koja se nalazi na dnu po pitanju neto godišnjih zarada.

2.2.2. Nejednakost na tržištu rada

Razlike u plaćama između spolova najčešći su primjer nejednakosti na tržištu rada te je ona sveprisutna na globalnoj razini. Najčešći uzrok tih razlika su različiti čimbenici

kao što su razlike u sudjelovanju na tržištu rada, razlike u zanimanjima i djelatnostima u kojima obično dominira određeni spol, razlike u opsegu u kojem muškarci i žene rade s nepunim radnim vremenom te kadrovska politika koja se provodi unutar privatnog i javnog sektora u pogledu razvoja karijere i neplaćenog i/ili roditeljskog dopusta. Razlike u plaćama između spolova također su i rezultat drugih nejednakosti, primjerice obiteljskih obveza koje su u velikoj mjeri i najčešće prepuštene ženama, uz povezane poteškoće usklađivanja poslovnog i privatnog života.⁶

Međunarodni servis za istraživanje visine plaća *Paylab*, dio kojeg je i hrvatski servis *MojaPlaća*, proveo je analizu plaća muškaraca i žena za 2017. godinu (Tablica 4), što je rezultiralo podacima kako žene zarađuju od 2 do 11% manje nego muškarci na istom radnom mjestu u zemljama središnje i istočne Europe (Srbija, Slovačka, Mađarska, Češka, Latvija, BiH, Estonija, Litva, Hrvatska te Finska). Podaci ukazuju na to da žene u prosjeku zarađuju od 9 do 24% manje nego što zarađuju muškarci, te se smatra da je ovo rezultat toga što se žene najčešće zapošljavaju u sektorima gdje su i plaće niže. Također se uzima u obzir i činjenica kako žene uzimaju češće pauzu tijekom karijere, u većini slučajeva zbog roditeljstva, a također su i slabije zastupljene na menadžerskim pozicijama u odnosu na muškarce.⁷

⁶ Par. Kerovec, N., „(Ne)jednakost žena na tržištu rada“, lipanj 2003., <https://hrcak.srce.hr/file/47626> (pristupljeno 08. svibnja 2018.)

⁷ ICTbusiness.info, Jularić, A., „U Hrvatskoj razlika u plaćama između muškaraca i žena za isti posao oko 5 posto“, <https://www.ictbusiness.info/poslovanje/u-hrvatskoj-razlika-u-placama-izmedu-muskaraca-i-zena-za-isti-posao-oko-5-posto> (pristupljeno 19. listopada 2018.)

Tablica 5: Razlike u prosječnim mjesečnim plaćama po spolu (% , 2017)

Država	Razlike u plaćama žena i muškaraca na istoj poziciji u 2017.	Opće razlike u plaćama žena i muškaraca u 2017.
Estonija	-11%	-24%
Litva	-10%	-16%
Slovačka	-9%	-23%
Češka	-8%	-23%
Latvija	-8%	-20%
Mađarska	-8%	-22%
Finska	-6%	-18%
Srbija	-6%	-12%
Hrvatska	-5%	-9%
Slovenija	-4%	-7%
BIH	-4%	-9%
Poljska	-2%	-23%

Izvor: Izrada studentice prema podacima: ICTbusiness.info, Jularić, A., „U Hrvatskoj razlika u plaćama između muškaraca i žena za isti posao oko 5 posto“, <https://www.ictbusiness.info/poslovanje/u-hrvatskoj-razlika-u-placama-izmedu-muskaraca-i-zena-za-isti-posao-oko-5-posto> (pristupljeno 19. listopada 2018.)

Može se jasno vidjeti kako je najveća razlika u plaćama između žena i muškaraca među zemljama središnje i istočne Europe zabilježena u Estonije gdje žene imaju čak 24% manju plaću u odnosu na muškarce, dok za samo 1% manje bilježe Slovačka, Češka i Poljska. S druge strane, najmanje razlike u prosječnim plaćama zabilježene su u Sloveniji s tek 7%, dok su u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini 9%.

Gledano na razlike u plaćama žena i muškaraca na istoj radnoj poziciji, žene u prosjeku dobivaju od 2 do 11% manju plaću nego li je dobivaju muškarci. U Hrvatskoj su žene u prosjeku plaćene 5% manje nego muškarci što i nije toliko loše u odnosu na prosjek jer se nalazi u sredini, međutim najveće se razlike uočavaju u Estoniji i Litvi gdje su žene plaćene 10, odnosno 11% manje nego muškarci na istoj poziciji.

U Hrvatskoj se nejednakost najviše očituje u razlikama u plaćama između žena i muškaraca te je ona najveća u dobi od 45 do 54 godine, kada ta razlika iznosi čak 13%

u korist muškaraca. Najmanja razlika je na početku karijere u dobi do 34 godine, kada žene u prosjeku imaju 10% nižu plaću od muškaraca.⁸

U povijesti položaj žena bio je u potpunosti nepovoljan, te se ih u najvećoj mjeri iskorištavalo ne dajući im nikakva prava. Početkom 19. stoljeća taj položaj počinje se mijenjati kao posljedica borbe žena za njihova prava.⁹ Od tada pa sve do danas uspjele su se postići pozitivne promjene po pitanju položaja žena na tržištu rada, međutim unatoč tome, još uvijek neovisno o tome promatra li se ovaj odnos u razvijenim ili nerazvijenim zemljama, položaj muškaraca je znatno bolji. Na primjer kod žena, ekonomska aktivnost i stopa njihove zaposlenosti mnogo je niža u odnosu na muškarce, dok su žene u većim omjerima nezaposlene. Osim toga, žene na tržištu rada u prosjeku čekaju znatno duže na posao nego muškarci.¹⁰

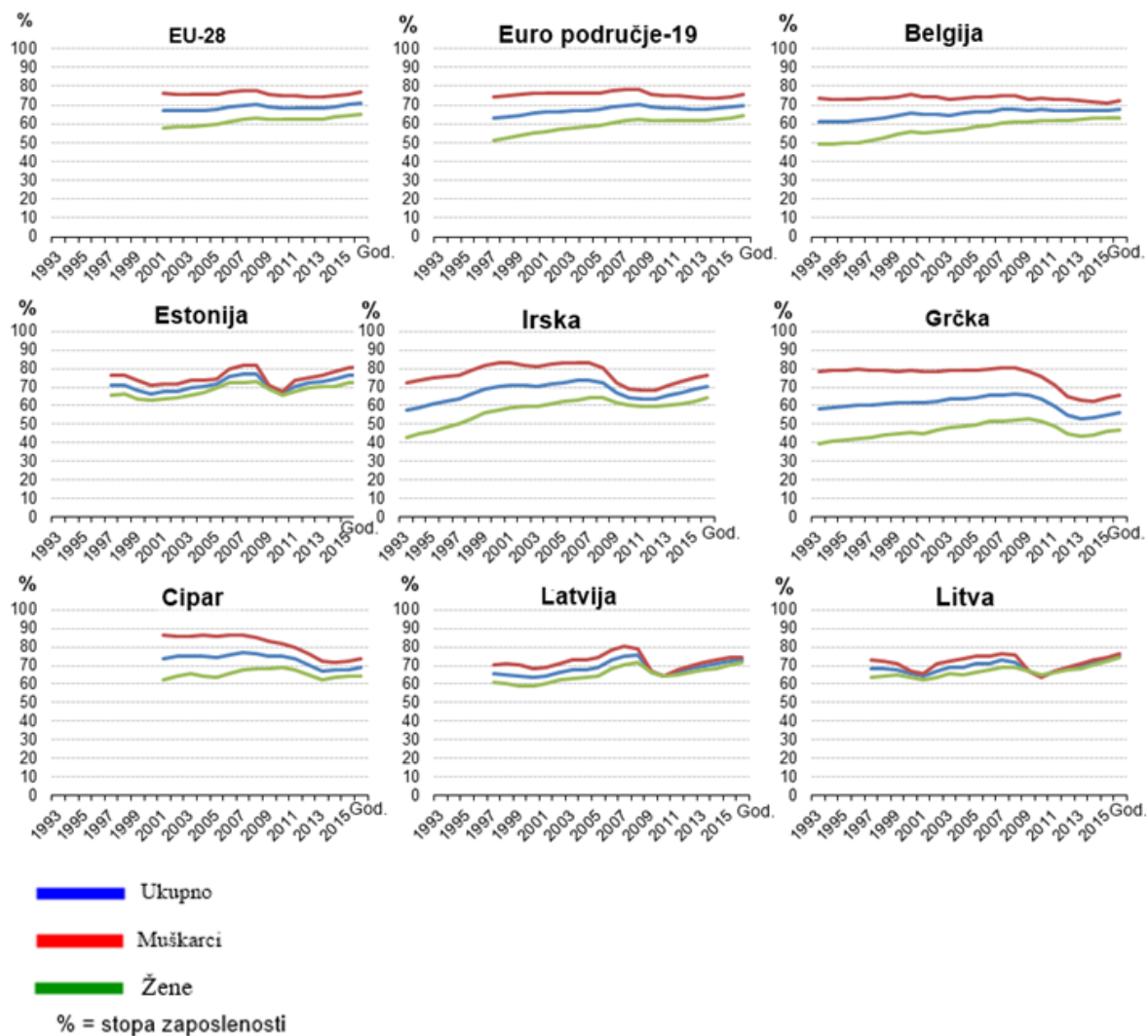
U nastavku slijedi prikaz kretanja promjena u stopi zaposlenosti između žena i muškaraca za razdoblje od 1993. do 2016. godine.

⁸ ICTbusiness.info, Jularić, A., „U Hrvatskoj razlika u plaćama između muškaraca i žena za isti posao oko 5 posto“, <https://www.ictbusiness.info/poslovanje/u-hrvatskoj-razlika-u-placama-izmedu-muskaraca-i-zena-za-isti-posao-oko-5-posto> (pristupljeno 19. listopada 2018.)

⁹ Hrvatski povijesni portal, Jagić, S., „Položaj žena kroz povijest“, travanj 2008., <http://povijest.net/2018/?p=1481> (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

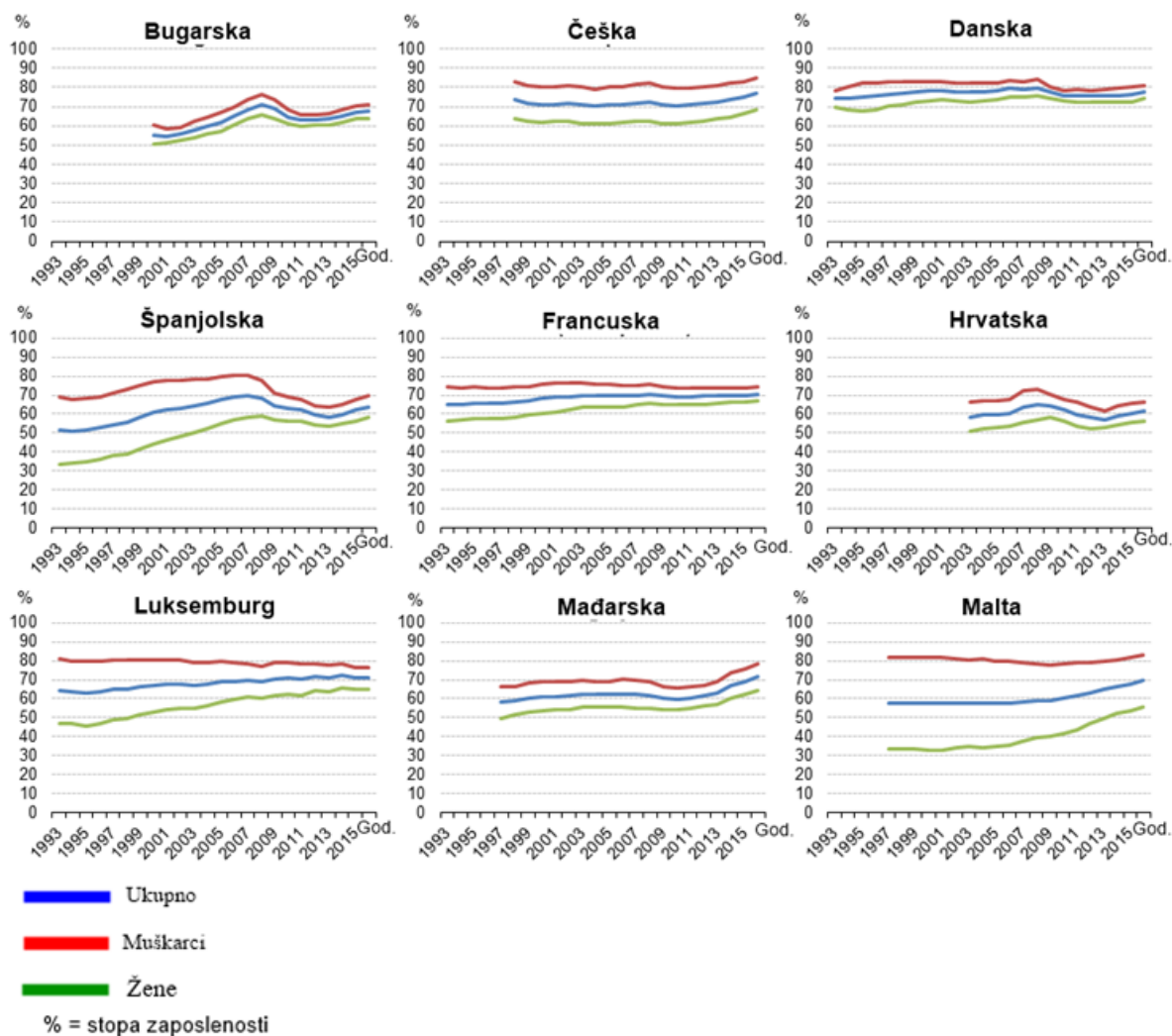
¹⁰ Galić, B., „Žene i rad u suvremenom društvu – značaj „orodnjelog“ rada“, Filozofski fakultet u Zagrebu, kolovoz 2011., file:///C:/Users/AP/Downloads/SiP_2011_1_Galic_DOI.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 3: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)

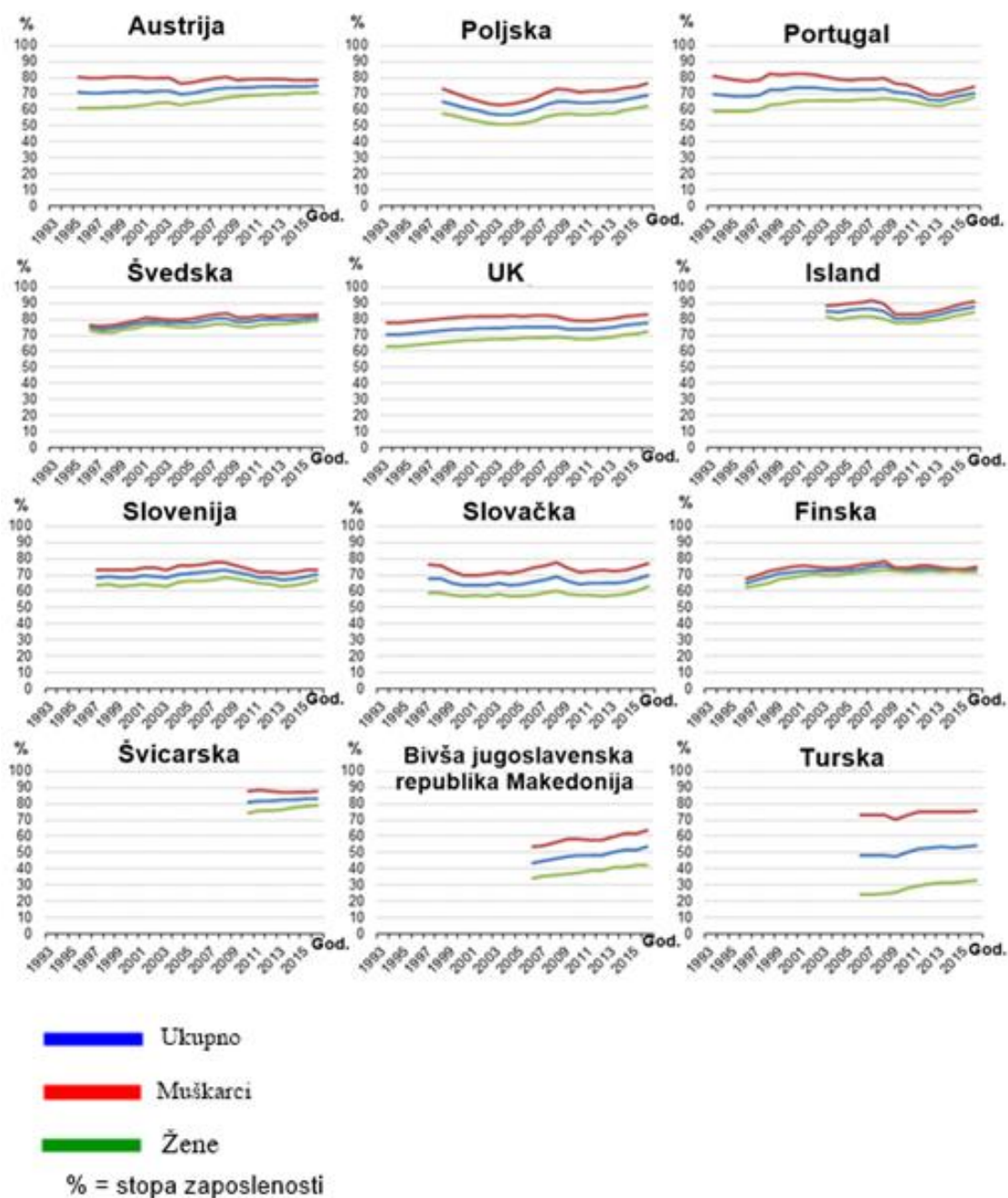
Izvor: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex,_age_group_20-64,_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex,_age_group_20-64,_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 4: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)

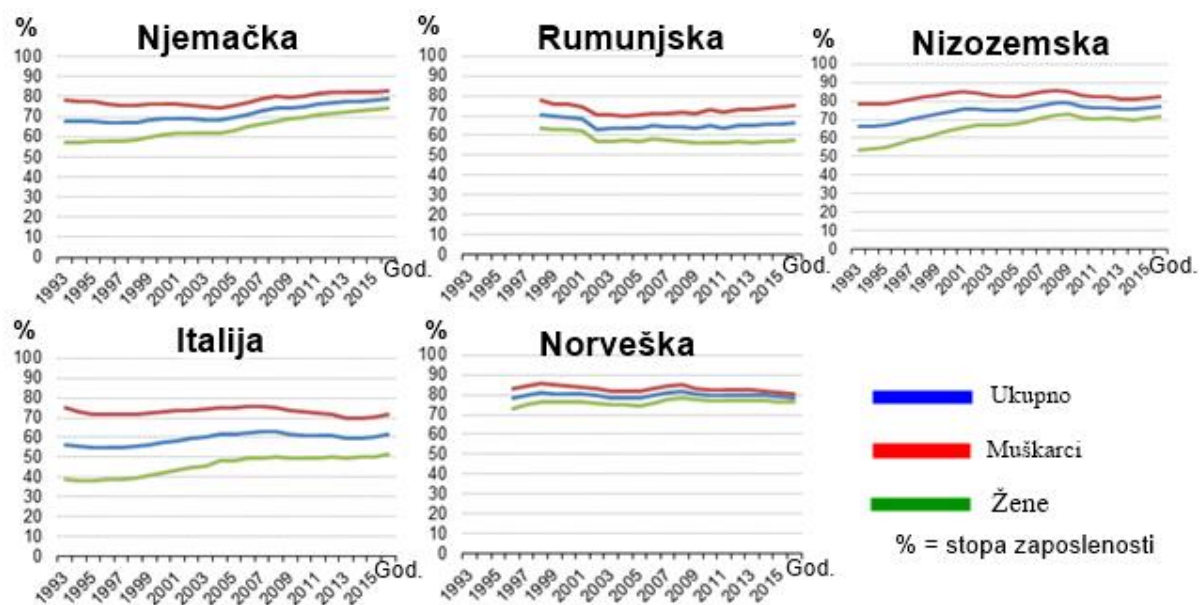
Izvor: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex,_age_group_20-64,_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex,_age_group_20-64,_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 5: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)

Izvor: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 6: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)

Izvor: Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Može se jasno vidjeti kako dolazi do smanjenja razlike u stopi zaposlenosti muškaraca i žena u pojedinim zemljama što je uglavnom rezultat povećanja stope zaposlenosti žena, primjerice u Španjolskoj i Nizozemskoj, no smanjenje razlike u nekim je slučajevima posljedica smanjenja stope zaposlenosti muškaraca, primjerice Grčka i Cipar. Također, u jednoj skupini zemalja zabilježene su slične promjene stope zaposlenosti muškaraca i žena te je time stvorena stabilna razlika između stope zaposlenosti prema spolu. Temeljem prikazanog, može se vidjeti da se u Češkoj razlika smanjila za 19,1 postotnih poena u 1998. godini i 16 postotnih poena u 2016. godini. U Švedskoj je razlika bila iznimno mala i nije se znatno promijenila, 1996. godine iznosila je 2,9 postotnih poena, a 2016. godine porasla je na razliku od 3,8 postotnih poena. Stope zaposlenosti žena niže su od stopa zaposlenosti muškaraca u svim godinama i u svim zemljama, uz dvije iznimke, Latviju i Litvu, gdje je 2010. zabilježen nagli pad stope zaposlenosti muškaraca i mnogo manji pad stope zaposlenosti žena.

Žene su 2015. na cijelom području skupine država EU-28 bile plaćene u prosjeku 16,3% manje nego muškarci, a u euro području ta je razlika bila 16,8%. Najmanje razlike u prosječnoj plaći između spolova zabilježene su u Francuskoj, Švicarskoj,

Finskoj, Švedskoj i Sloveniji s razlikom manjom od 10,0%, dok su najveće razlike u plaćama između spolova zabilježene su u Estoniji, Češkoj, Turskoj, Italiji i Malti s razlikom većom od 20%.¹¹

Svakako valja istaknuti i postojeane nejednakosti između onih najviše i najniže plaćenih radnika ovisno o sektoru zaposlenja. Primjerice u Hrvatskoj, prema posljednjim podacima DZS-a¹², prosječna neto plaća za veljaču 2018. godine iznosila je 6128 kuna, međutim uzme li se u obzir medijalna plaća, koja za navedeno razdoblje iznosi 4975 kn, značilo bi kako polovica zaposlenih prima manju, a polovica veću plaću od tog iznosa.

U nastavku će se prikazati razlika između najviše i najniže plaćenih radnika ovisno prema gospodarskom sektoru za navedene godine (Tablica 5).

Tablica 6: Prosječne neto plaće prema gospodarskim sektorima od najviše do najniže (II.2017./18.)

Djelatnost	II. 2017.	II. 2018.	II. 2018./II. 2017. (%)
J Informacije i komunikacije	8 070	8 539	5,8
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	8 199	8 233	0,4
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom	7 611	7 905	3,9
B Rudarstvo i vađenje	6 913	7 227	4,4
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	6 839	7 103	3,9
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	6 654	7 058	6,1
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	6 822	7 054	3,4
P Obrazovanje	6 327	6 556	3,6
Nacionalni prosjek	5 894	6 128	4,0
H Prijevoz i skladištenje	5 901	6 052	2,6
L Poslovanje nekretninama	5 753	5 824	1,2

¹¹ Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [online fotografija], [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)

¹² Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2018., Zagreb 25. svibnja 2018., Br. 9.1.1/3., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/09-01-01_03_2018.htm (pristupljeno 20. listopada 2018.)

R Umjetnost, zabava i rekreacija	5 562	5 751	3,4
E Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda	5 462	5 571	2,0
C Prerađivačka industrija	5 454	5 513	1,1
S Ostale uslužne djelatnosti	5 178	5 480	5,8
G Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla	5 157	5 458	5,8
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4 982	5 101	2,4
F Građevinarstvo	4 783	5 097	6,6
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	4 893	5 049	3,2
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	4 158	4 749	14,2

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2018., Zagreb 25. svibnja 2018., Br. 9.1.1/3., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/09-01-01_03_2018.htm (pristupljeno 20. listopada 2018.)

Od 19 gospodarskih sektora oni najbolje plaćeni djelatnici pripadaju sektoru informacija i komunikacija s prosječnom mjesečnom neto plaćom od 8359 kuna u veljači 2018. godine. Sektor koji zapošljava djelatnike iz područja telekomunikacija, računalnog programiranja i informatičkih usluga bilježi natprosječan rast plaća od 5,8% u odnosu na isto razdoblje u 2017. godini. Prosjek propulzivnog ICT sektora kvartala izdavačka djelatnost (mediji), u kojoj su plaće znatno niže, s iznosom od 6675 kuna za isto razdoblje i znatno sporije rastu. Iznad prosjeka su i plaće u financijskom sektoru međutim, za razliku od ICT sektora, u sektoru bankarstva i osiguranja primanja ne rastu. Puno bolja situacija zabilježena je u djelatnostima osiguranja, reosiguranja i mirovinskih fondova koje bilježe rast plaća od 5,2%.¹³

Natprosječne neto plaće isplaćuju i tvrtke iz energetskog sektora. Točnije, prosječna neto plaća djelatnika u sektoru opskrbe električnom energijom i plinom iznosi 7905 kuna u 2018. godini (veljača), uz solidan godišnji rast od 3,9%. U djelatnostima koje

¹³ Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2018., Zagreb 25. svibnja 2018., Br. 9.1.1/3., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/09-01-01_03_2018.htm (pristupljeno 20. listopada 2018.)

se bave rudarstvom te vađenjem nafte i plina prosjek je nešto niži, 7227 kuna, ali je zato rast intenzivniji i iznosi 4,5%.

Iznad prosjeka su i djelatnosti koje pokrivaju različite javne usluge, od državne uprave i obrane te socijalnog osiguranja do znanstvenih ustanova, zdravstvene zaštite i socijalne skrbi i obrazovanja. Svakako valja istaknuti kako su u ovom segmentu najniže prosječne neto plaće u obrazovanju i iznose 6556 kuna, što je dokaz potplaćenosti ovog važnog sektora u kojem pretežno rade zaposleni s visokom stručnom spremom.

Ostalih 11 gospodarskih sektora nalazi se u donjem dijelu distribucije plaća, odnosno pripadaju u sektore najslabije plaćenih. Ti djelatnici zaposleni su u pomoćnim uslužnim djelatnostima (zaštitarstvo, čišćenje i održavanje zgrada), ugostiteljstvu i građevinarstvu. Riječ je o pretežno niže kvalificiranim i nekvalificiranim zanimanjima u kojima su plaće znatno ispod prosjeka.

U prerađivačkoj industriji, koja ujedno zapošljava i najviše radnika, trendovi nisu previše povoljni. Prosječna neto plaća iznosila je 5513 kuna, dok je godišnji rast iznosio tek 1,1%. Svakako valja istaknuti kako u turističkim poslovima (pružanje smještaja te pripreme i usluživanja hrane), unatoč iznimno velikoj potražnji za radnom snagom, nije rezultiralo značajnim porastom plaće. U odnosu na prošlu, 2017. godinu, porast je iznosio ispodprosječnih 3,2% odnosno 5049 kuna.

Sljedeća nejednakost odnosi se na nejednakost dohotka prema kvartilnim skupinama (S80/S20) te će se ona prikazati Tablicom 6 za Hrvatsku, Njemačku i Francusku, kao i na razini EU zemalja, u razdoblju od 2010. do 2016. godine. Prema definiciji Europske komisije *„Dohodovna nejednakost mjeri se pomoću niza pokazatelja, a najčešće se koristi omjer S80/S20 ili Ginijev koeficijent. Omjerom S80/S20 mjeri se godišnji dohodak 20 % najbogatijih kućanstava i uspoređuje s godišnjim dohotkom 20 % najsiriromašnijih kućanstava. To je glavni pokazatelj za mjerenje nejednakosti u pregledu socijalnih pokazatelja. Ginijev koeficijent najčešća je mjera dohodovne nejednakosti na međunarodnoj razini. Njime se mjeri raspodjela dohotka uspoređivanjem dohodovnog položaja svakog kućanstva u odnosu na sva druga*

kućanstva. Zbog njegovih se svojstava koeficijent izražava kao postotna vrijednost između 0 i 100.“¹⁴

Tablica 7: Nejednakost dohotka prema kvintilnim skupinama (S80/S20)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EU28	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2	5,2	5,2
Hrvatska	5,5	5,6	5,4	5,3	5,1	5,2	5,0
Njemačka	4,5	4,5	4,3	4,6	5,1	4,8	4,6
Francuska	4,4	4,6	4,5	4,5	4,3	4,3	4,3

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Tematski informativni članak o europskom semestru, Rješavanje problema nejednakosti, studeni 2017., https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_hr.pdf, str. 2-4. (pristupljeno 24. listopada 2018.)

Može se jasno vidjeti kako se u Hrvatskoj dohodovna nejednakost smanjuje kroz navedeno razdoblje te se u 2016. godini ona nalazi u samoj sredini s omjerom 5,0 što je iznimno blizu samom prosjeku EU-a koji iznosi 5,2. Svakako se uočava kako se dohodovna nejednakost gledano na razini EU28 postepeno povećava uz povremene stagnacije, dok se u Francuskoj nakon blagog rasta s 2010. na 2011., počinje polako smanjivati sve do 2016. godine. Kod Njemačke promjene variraju, međutim nakon 2014. godine bilježi se smanjenje dohodovne nejednakosti. Neovisno o tome kako su se dohodovne nejednakosti kretale kod navedenih zemalja, u 2016. Hrvatska bilježi najveću dohodovnu nejednakost u usporedbi s Njemačkom i Francuskom.

Svakako se mogu uočiti pozitivni pokazatelji po pitanju smanjenja nejednakosti, koji su rezultirali kroz dugoročno razdoblje za Hrvatsku. Najveća nejednakost u navedenom razdoblju zabilježena je u 2011. godini kada je iznosila 5,6, međutim nakon te godine slijedi tendencija smanjenja. Gledano na razini Europske unije, jaz se od 2011. godine pa do 2016. godine produbljuje s 5,0 na 5,2.

¹⁴ Tematski informativni članak o europskom semestru, Rješavanje problema nejednakosti, studeni 2017., https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_hr.pdf, str. 2-4. (pristupljeno 24. listopada 2018.)

3. Srednja klasa na tržištu rada

Srednja klasa u društvu oduvijek se smatrala uporištem gospodarstva u većini zemalja, međutim zbog sve veće izražene nejednakosti i kriza, srednja klasa počinje se sve više gubiti. Kada se govori o srednjoj klasi, većina bi uvijek pomislila da su to osobe koje ostvaruju neki prosječan dohodak, žive prosječno dobar život bez pretjeranog luksuza i komfornosti te mogu sebi priuštiti osnovne potrepštine za život. No, je li to zaista tako? Kroz sljedeća poglavlja nastojat će se pojmovno i analitički odrediti što je zapravo srednja klasa, te kakav je njezin položaj u pojedinim europskim zemljama.

3.1. Pojmovno i analitičko određenje srednje klase

Tijekom povijesti javljali su se mnogi problemi po pitanju definiranja srednje klase u društvu, te su oni prisutni i danas. Upravo zbog toga postoji zabrinutost oko istraživanja srednje klase ponajviše zbog nedostatka određivanja standardne ekonomske i/ili socijalne strukture, kao i problema oko realnog definiranja ljudi koji sebe smatraju srednjom klasom. Srednja klasa kao pojam smatra se vrlo nepreciznim, a moguća značenja tog pojma su toliko različita da nije uvijek jasno što su stručnjaci koji su razvili ovaj izraz, zaista imali na umu prilikom toga. Istraživanja srednje klase, njihove kulture i identiteta ovise i o gospodarskim promjenama gdje kapitalizam svojim utjecajem na promjene i ponašanje ljudi ima važnu ulogu. Samim time moglo bi se pretpostaviti kako postoje razlike pri određivanju srednje klase između velikih, industrijskih gradova i onih malih, odnosno između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Michael W. Apple¹⁵ ističe kako su razlike u klasama oduvijek postojale, te još uvijek postoje i danas te naglašava važnost njihovog razlikovanja. Kao ključni primjer autor u članku navodi period zvan konzervativna modernizacija (eng. "*conservative modernization*"), kada se jednim od glavnih sudionika dobrog provođenja obrazovne politike i obrazovne reforme smatrala nova srednja klasa koju karakterizira profesionalnost u radnome odnosu koja se očituje kroz visok stupanj odgovornosti. S obzirom na to kako je kod ovog autora u samom fokusu istraživanja bilo obrazovanje srednje klase valja naglasiti kako ovo nije i jedini aspekt prema kojem je srednja klasa težila. Gledano s aspekta obrazovanja, Apple ističe kako je srednja klasa zauzela veći

¹⁵ Par., Apple, M., W., „*Educational Reform and the Middle Class*“, *Educational Policy*, Vol. 18, No. 2, p. 395-400, svibanj 2004., str 395-399.

dio države te je velik broj novih reformi obrazovanja bio prema dogovoru i kompromisu s njihovim posebnim potrebama i vizijama. Jedan od ciljeva bio je osigurati uspjeh djece kroz obrazovanje. Kod srednje klase najznačajnije odluke s tog aspekta odnose se na zabrinutost oko djece, točnije kakvu školu izabrati za njih, gdje bi trebali živjeti i u kakvoj okolini kako bi oni stekli društvene prednosti. Navodi kako te odluke nisu bile slučajne, već su bile u skladu s onim tržištem koje prihvaća njihovu strukturu i njihov klasni model. Apple također ističe da je srednja klasa morala imati niz vještina i sklonosti koje bi im omogućile određenu vrstu strategija za pregovaranje kako bi se mogli prilagođavati tržištu rada i uspješno živjeti u društvenoj zajednici. Srednjoj klasi dodaje osobinu, odnosno nešto što bi se moglo nazvati „estetska potrošnja“. Točnije, njihovo prirodno odigravanje na tržišnoj utakmici daje im prednost u odnosu na druge skupine čije su navike manje povezane s diskurzivnim, kulturnim i socijalnim vještinama koje će im omogućiti prednost kod školovanja. Autor članka dodaje da ovo ne znači da je radnička klasa ili ona siromašna bila manje vrijedna po pitanju vještina, sve klase su se borile na tržištu što je zahtijevalo snagu i hrabrost.

Urbani povjesničari¹⁶ nastojali su otkriti na koji način različite društvene grupe žive u modernom svijetu te su se fokusirali na otkrivanje strukture urbanog prostora i na koji je način oblikovana urbana sredina s ciljem postizanja društvenog i političkog poretka. Kod ovog istraživanja najveći je fokus bio usmjeren upravo na srednju klasu. Nastojalo se shvatiti kakva je njihova klasna struktura, odnosno razvoj i dinamika, napor da se stvori individualni i grupni identitet kroz jezik, materijalne vrijednosti, svakodnevne prakse, socijalnu interakciju, te osobna iskustva u kontekstu brzog mijenjanja društvenog (urbanog) i fizičkog prostora. Svaki povjesničar usmjerio je svoje razmatranje na samu prirodu interakcije između pojedinaca i skupina u procesu izgradnje klasne kulture u suvremenom gradu, s najvećim fokusom na načine, razloge i sredstva kojima su se pojedinci u urbanoj prošlosti vodili kako bi postali članovi srednje klase u pojedinim mjestima i kako su zamišljali sebe i njihov način života u smislu društvenog i političkog ponašanja unutar šireg društva, gospodarstva i političke kulture u kojoj su živjeli. Zaključak povjesničara je taj da „sve više i više osoba koje se bave ovim istraživanjem, priznaju da bez obzira na to da li se fokusiraju na srednju

¹⁶ Par., Mahoney, T., R. „*The Middle Class and the City*“, Journal of Urban History, Vol. 31, No. 3, p. 283-288, ožujak 2005., str. 283.

*klasu kao pojedinaca u interakciji okomito s onima koje doživljavaju kao iznad ili ispod njih u društvu, ili horizontalno s onima koje smatraju otprilike socijalno jednakim, njihove analize ponovo se vraćaju na shvaćanje klase kao skupine, odnosno njihovog životnog iskustva kao sredstvo smještanja sebe u društvo.*¹⁷

Timothy R. Mahoney u svom istraživanju navodi i članak Wendy Gamber, u kojem ona iznosi svoje rezultate istraživanja o srednjoj klasi. Ona ističe kako se srednja klasa još naziva i tzv. prostornom konstrukcijom (eng. „*construction of space*“) čije značenje obuhvaća dihotomnu podjelu, odnosno srednja se klasa promatra kroz dva prostora - kuću u odnosu na dom pri čemu kuća predstavlja prostor privremenog boravka u mjestu gdje osoba obavlja rad, dok dom predstavlja mjesto gdje se nalazi obitelj. Sljedeća podjela je na privatno i javno, odnosno prilagođavanje u socijalnom okruženju. Privatno područje, odnosno obiteljski život kod srednje klase bio je puno fleksibilniji, mogli su privremeno živjeti i u pansionu kao i u vlastitim kućama, te su za njih pansioni predstavljali mjesto za društveni život, ali i dom. Kao glavna obilježja srednje klase navodi sljedeće: udobnost, sigurnost i privatnost u sferi doma, za razliku od života u moderniziranim gradovima.¹⁸

Sven Beckert u svom je istraživanju uzeo na razmatranje tri članka, autora: Carol E. Harrisona, Timothy R. Mahoneya, i David S. Parkera, na temelju čega dolazi do zaključka kako je srednja klasa tijekom povijesti bila važna i za druge socijalne skupine i kako je boljitak cijelog gospodarstva ovisio upravo u njima, te naglašava nedostatak na strukturnoj analizi srednje klase.¹⁹

S političkog (aktivističkog aspekta), srednja klasa, prema Janu Willemu Duyvendaku, jesu oni koji teže post-materijalističkim ciljevima, odnosno nova srednja klasa danas ima "kulturni kapital". Autor je također citirao i Chris Rootesa o tome tko čini srednju klasu. Prema njegovom istraživanju „*srednju klasu čine visokoobrazovani pripadnici nove srednje klase s posebnom zastupljenošću onih koji su zaposleni u nastavi, brizi i socijalnoj skrbi u ne-tržišnom sektoru gospodarstva.*“²⁰

¹⁷ Ibidem, str. 284.

¹⁸ Par., Gamber, W., „*Away from Home: Middle Class Boarders in the Nineteenth-Century City*“, Indiana University, Vol. 31, No. 3, p. 283-288, ožujak 2005, str. 284.

¹⁹ Beckert, S., *Comments on "Studying the Middle Class in the Modern City"*, Journal of Urban History, Vol. 31, No. 3, p. 393-399, ožujak 2005., str. 393-398.

²⁰ Cleveland, J., W., „*Does the New Middle Class Lead Today's Social Movements?*“, Critical Sociology, University College of the Cariboo, Canada, Vol. 29, p. 163-188, ožujak 2003., str. 164.

Dassbach se osvrće na nestajanje srednje klase zadnjih 15-ak godina u američkome društvu iako je interpretacija razloga zbog čega se to događa raznolika. Dva često spominjana razloga oko čega, prema njemu, postoji konsenzus jesu tehnološke promjene i promjena u karakteru naprednih kapitalističkih gospodarstava. Iako ovi razlozi ne upućuju na objašnjenje rastuće nejednakosti i promjena u uzorku nejednakosti i rasta plaća (do 1965. i od 1965.), nestajanje klase opravdava rastom Ginijevog koeficijenta, posebice kod srednje klase (ne navodi mjeru srednje klase) i rastom udjela kućanstava koja imaju dohodak ispod središnjeg dohotka.²¹

Na kraju se ističe kako *„treba imati na umu da je srednja klasa, u stvari, kratka povijesna pojava i u većoj povijesti, iznimka. Kroz većinu povijesti i kroz većinu svijeta danas, s izuzetkom nekoliko naroda, srednja klasa je i jest manjina. (...) Industrijsko društvo je proizvelo veliku srednju klasu iz raznih strukturnih razloga, ali može biti slučaj da će postindustrijsko društvo približiti klasnu organizaciju ranijih društava, a srednja klasa će se smanjiti na neznatnost.“*²²

Jennifer Wheary u svom članku iznosi definiciju srednje klase koja glasi: *„Definicija onoga što znači biti "Srednja klasa" mijenja se ovisno od mjesta do mjesta, od gospodarstva do gospodarstva. U razvijenim zemljama poput Brazila, srednja klasa definirana je kao pojedinac koji zarađuju između 12 i 50 dolara dnevno. U siromašnijim dijelovima svijeta- Kina, Indija i Afrika – sredinu klasu čine oni koji zarađuju od 2 do 13 dolara dnevno. Neovisno o tome što se brojke dolara razlikuju, jedna temeljna karakteristika je ta da srednja klasa, općenito, znači imati dovoljno dohotka kako bi se zadovoljile osnovne potrebe za život i uz to mogućnost za priuštiti si nekoliko dodataka.“*²³ Prema članku, pod ovim dodatnim pogodnostima podrazumijeva se mogućnost školovanja djece umjesto odlaska na posao, konzumacija mesa i ostalih mesnatih proizvoda, mogućnost štednje za „crne dane“ ili odlazak na skijanje.

Jürgen Kocka kroz svoje istraživanje razvija koncept prema kojem grupira zanimanja koja su karakteristična za pripadnike srednje klase, *„Koncept "srednja klasa" obuhvaća trgovce, proizvođače, bankare, kapitaliste, poduzetnike i menadžere, kao i zakupce,*

²¹ Par., Dassbach, C., „*The Manifesto and the Middle Class*“, Critical Sociology, Michigan Technological University, Vol. 27, p. 121-132, siječanj 2001, str. 126- 130.

²² Ibidem, str. 131.

²³ Wheary, J., „*The Global Middle Class is Here: Now What?*“, World Policy Journal, Vol. 26, p. 75-83, prosinac 2009., str. 76.

zajedno sa svojim obiteljima (...). Obuhvaća i obitelj liječnika, odvjetnika, ministara, znanstvenika i drugih stručnjaka, profesora sveučilišta i srednjih škola, intelektualaca, pisaca i akademika, uključujući i one koji služe kao administratori i dužnosnici u javnim i privatnim birokracijama (...). "Srednja klasa" ne uključuje plemiće, seljake, ručne radnike i masu nižih klasa ljudi općenito, iako se može raspravljati o tome gdje se trebaju izvući točne granice. Postoje skupine koje se mogu vidjeti kao dio srednje klase ali i ne, kao što su vojni časnici i umjetnici.“²⁴

Dimenzija osobnog dohotka je najčešće korišteno polazište prilikom definiranja srednje klase, gdje se prilikom određivanja mogu uzeti u obzir apsolutni iznosi, ali i relativni. Primjerice²⁵ kod relativnog se može uzeti na razmatranje dijela dohotka koji primaju srednja tri kvintila. Gornji kvintil se može smatrati gornjom klasom, a donji kvintil siromašni ili niži sloj. Sve između, ili srednjih 60%, smatra se srednjom klasom. Nobelovac i ekonomist Robert Solow, uzima ovaj pristup i definira srednju klasu kao srednjih 60% radnika. Problem s ovim određenjem srednje klase jest što se ne zna ništa o stvarnoj veličini srednje klase, već o dohotku koji otpada na srednju klasu. Uvijek će 60% osoba biti u srednja tri kvintila. Kod pojedinih zemalja će i siromašna kućanstva u ovome slučaju biti smatrana srednjom klasom.

Također se mogu uzeti u obzir i razina obrazovanja, prema Putnamu, ili posjedovanje bogatstva prema Pikettyu. Putnam²⁶ se osvrnuo na najvišu razinu obrazovanja u kućanstvu i smatra da u gornju klasu kućanstva spadaju oni u kojima barem jedan roditelj ima visoku stručnu spremu, dok se u niža kućanstva svrstavaju oni u kojima ni jedan roditelj nema obrazovanje izvan srednje škole.

U predgovoru knjige *„Europe’s Dissapearing Middle Class?“²⁷* naveli su se citati ministara koji se odnose na nejednakost u zemljama i evoluciju srednje klase. Neki od faktora koji se ističu kao važniji su:

- obrazovanje,

²⁴ Kocka, J., „*The Middle Classes in Europe*“, The University of Chicago Press, The Journal of Modern History, Vol. 67, No. 4, p. 783-806, prosinac 1995., str. 784.

²⁵ Par., Pressman, S., „Defining and Measuring the Middle Class“, Working paper 007, American Institute for Economic Research, kolovoz 2015, str. 3.

²⁶ Par., Ibidem, str. 5.

²⁷ Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Dissapearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016, str. xi- xiii

- nepravedan porezni sustav,
- nestandardne forme zapošljavanja,
- pad sindikaliziranosti,
- slabljenje države blagostanja u smislu preraspodjele sredstava na javna dobra,
- smanjenje minimalne plaće,
- emigracija,
- rast cijena nekretnina,
- rast broja radnika koji primaju minimalnu plaću,
- bogatstvo/kapital (posjedovanje kuće, štednja, investicije, zaduženost,...).

Navode se i četiri skupine faktora koji bi mogli objasniti neprekidno smanjenje srednje klase:²⁸

1. demografski čimbenici,
2. strukturni ili mikroekonomski čimbenici (primjerice gubitak proizvodnje srednje klase,
3. makroekonomski čimbenici (primjerice nezaposlenost),
4. javna politika.

Najrašireniju mjeru za određivanje srednje klase predložili su Branko Milanović i Shlomo Yitzhaki. *„Oni su postavili nižu i gornju granicu globalne srednje klase u prosjeku godišnje plaće, primjerice Brazila (4000 dolara) i Italije (17.000 dolara) u 2000. godini. Navedene cijene koristile su se u SAD-u 2000. godine kao reference i tako se prilagođavalo razlikama u kupovnoj moći u različitim zemljama. Tako da, ako se zarađuje dolar na dan u Indiji, na primjer, označava puno veću kupovnu moć nego zarađivati dolar u Sjedinjenim Državama, gdje su cijene puno veće. Dakle, Milanović i Yitzhaki predlažu brojanje ljudi s dnevnim prihodima od oko 10 do 50 dolara dnevno u 2000. godini kao paritet kupovne moći srednje klase.“*²⁹

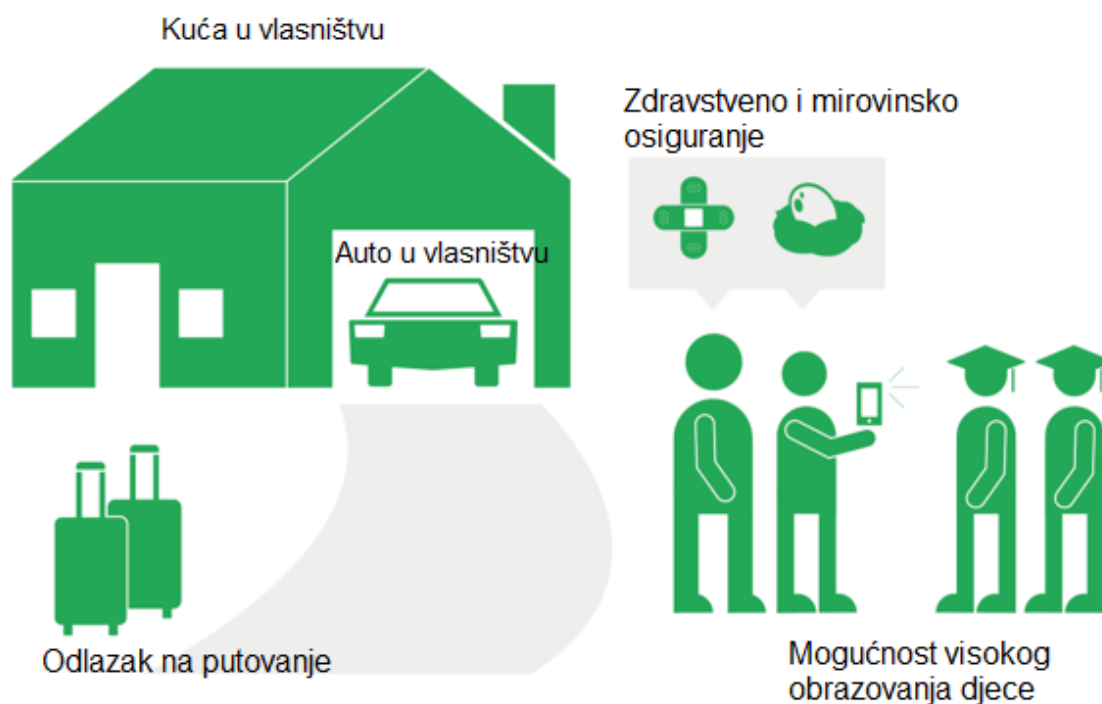
Očito je kako je samo definiranje pojma „srednja klasa“ zadavalo velike probleme tijekom povijesti ali i danas. Postoji niz čimbenika koje je potrebno uzeti u obzir prilikom definiranja, međutim najveći problem je još uvijek taj što se ne zna koji od tih čimbenika

²⁸ Ibidem, str. 3.

²⁹ Dadush, U., Ali, S., *„In Search of the Global Middle Class: A New Indeks“*, International Economics, Carnegie Endowment for International Peace, srpanj 2012, str. 3-4.

je najispravniji i najrelevantniji. Ono što se može zaključiti je to da je srednja klasa široka kategorija koja ima niz određenih karakteristika, primjerice; žive u stabilnim životnim uvjetima, imaju mogućnost zdravstvene skrbi i obrazovanja (uključujući i fakultet za svoju djecu što im je ujedno i od velike važnosti, umirovljenje i sigurnost radnog mjesta, te zadovoljavajuća razina dohotka kojim si mogu priuštiti odmor u slobodno vrijeme (Slika 1). Naglasak bi definitivno trebalo staviti na riječi „zadovoljavajuća razina dohotka“, jer kao što je već navedeno u primjeru, 2 dolara po satu znači puno u slabije razvijenim zemljama gdje se takav radnik smatra dijelom srednje klase dok je ista razina plaće neprimjereno niska u razvijenim zemljama s višim životnim standardom. Također se o srednjoj klasi može govoriti u kontekstu konzumerizma i potrošnje na masovna dobra nešto više kvalitete, što dodatno dovodi do jačanja kapitalističkog društva, odnosno srednja klasa se može razmatrati u kontekstu doprinosa ekonomskom rastu kroz potrošnju.

Slika 2: Obilježja srednje klase

Izvor: Dorada studentice prema podacima: CNNMoney, Company News, Economy, [online fotografija], <http://money.cnn.com/infographic/economy/what-is-middle-class-anyway/index.html>, (pristupljeno 16.05.2018.)

Prema rezultatima istraživanja „*International Labour Organization*“³⁰ dolazi se do zaključka kako se nakon gospodarske krize koja se dogodila 2009. godine veličina srednje klase značajno smanjila po pitanju broja zaposlenih radnika, ali i visine dohotka. Međutim, u razvijenim zemljama vidi se rast stope zaposlenosti kod srednje klase i onih iznad nje, kao i u središnjoj i jugoistočnoj Europi (bez EU) i zemljama CIS-a³¹.

Faktori tržišta rada koji objašnjavaju takve promjene su: promjene u participaciji skupina na tržištu rada, novi oblici ugovaranja radnih odnosa, plaće i dohoci, kolektivno pregovaranje i socijalni dijalog, uloga javnog sektora, međugeneracijske i regionalne razlike. Faktori koji objašnjavaju promjene, a van su tržišta rada jesu: oporezivanje, povrat na obrazovanje, socijalna zaštita, struktura obitelji, migracije.³²

Svi ovi faktori analizirani su prije i nakon krize u navedenom članku „*Europe's Disappearing Middle Class? Evidence from the World of Work*“³³, te se navodi da tržište rada ima važnu ulogu u rastu ili eroziji srednje klase, odnosno njihova participacija na tržištu rada dovodi do povećanja broja zaposlenih kao i povećanja njihovog dohotka. Za primjer se uzima obiteljski model s dva roditelja. Polarizacija strukture rada dovela je do rasta potražnje za stručnjacima koji se gomilaju u klase više razine dohotka, dok se s druge strane za nekim poslovima smanjuje potražnja što dovodi do toga da se manualna zanimanja gomilaju u nižu razinu dohotka. Uz sve to, također se počinju razvijati i nestandardni oblici zapošljavanja što utječe na stvaranje pozitivnih (fleksibilnost, mogućnost dodatnog zarađivanja) ali i negativnih efekata (nestabilnost radnog odnosa).

G. S. Classon u svojoj knjizi „*The Richest Man in Babylon*“³⁴ napravio je usporedbu u karakteristikama između srednje klase i bogatih, te također iznosi svoje pretpostavke o tome kako u posljednje vrijeme srednja klasa lagano izumire zbog jaza koji se

³⁰ Kapsos, S., Bourmpoula, E., „*Employment and Economic Class in the Developing World*“, ILO Research Paper No. 6, 2013., str. 49.

³¹ Zemlje CIS-a (eng. *Commonwealth of Independent States*); Zajednica neovisnih država, predstavlja gospodarski, politički i ekonomski savez 12 bivših sovjetskih republika

³² Vaughan-Whitehead, D., op.cit., str. 17.

³³ Loc. cit.

³⁴ Unger, J., „*11 Differences between the Middle Class and the Wealthy You Need to Know*“, [website], <https://www.stevenaitchison.co.uk/11-differences-middle-class-wealthy-need-know/>, (pristupljeno 21. svibnja 2018.)

dogaća, točnije sve je više siromašnih, dok bogati postaju još imućniji. Kao nekoliko najbitnijih razlika među njima navodi sljedeće:

1. Bogati prvo plaćaju sebe, a srednja klasa prvo plaća račune- primjerice, bogati već od malih nogu postaju svjesni da moraju minimalno 10% novca uložiti u sebe (u dionice, ili razne fondove), dok srednja klasa prvo plaća račune pa tek onda ostatak novaca troši na sebe ili ga polaže na štednju,

2. Bogati žive ispod svojih mogućnosti, a srednja klasa iznad - kao primjer ove tvrdnje navodi knjigu „*The Millionaire Next Door*“ autora Thomasa Stanleya u kojoj je iznio svoja dugogodišnja istraživanja i intervju s imućnim ljudima o tome kako su stekli bogatstvo. Otkrio je kako većina bogatih, stvarajući svoje bogatstvo, i dalje živi u skromnim kućama i vozi automobile stare tri godine. Nove automobile i velike kuće imaju u većinom pripadnici srednje klase koji žive iznad svojih mogućnosti, te stoga naglašava razlike u razmišljanju između te dvije skupine,

3. Članovi srednje klase druže se gotovo sa svima, dok bogati pomno biraju društvo- bogati su vrlo izbirljivi po pitanju društva te se najčešće kreću u krugovima još bogatijih od sebe. S druge strane, pripadnici srednje klase drže se komforne zone,

4. Srednja klasa traži komfor; bogati znaju da komfor znači stagnaciju pa više preferiraju nepredvidivost- komfor za srednju klasu znači stalan posao sa sigurnim prihodima, dok bogati riskiraju (otvaraju nove tvrtke, ne teže sigurnosti i stabilnosti, prihvaćaju poraz i traže novu priliku),

5. Srednja klasa radi zbog plaće, bogati rade da steknu znanje- ovo autor ističe kao možda najveću razliku između ove dvije skupine. Pripadnici srednje klase odlaze na posao kako bi si osigurali plaću kojom će moći održavati trenutni životni stil, dok je bogatima na prvom mjestu učenje, a ne plaća zbog vlastitih ambicija za pokretanjem vlastitog biznisa u budućnosti.

Osim toga, navode se još i sljedeće razlike poput toga da se srednja klasa podcjenjuje, a bogati se precjenjuju, srednja klasa na novac gleda emotivno, a bogati logično, srednja klasa želi da ih se plati po satu, a bogati žele da ih se plati po učinku, srednjoj klasi manjka samouvjerenosti, dok bogati odišu njome, srednja klasa se fokusira na prepreke dok se bogati koncentriraju na prilike, srednja klasa se fokusira na štednju, a bogati na ulaganja i zaradu.

Iako je provedeno mnogo istraživanja, te je napisano mnogo članaka koji govore o srednjoj klasi, još uvijek ne postoji široko prihvaćeni pristup za definiranje srednje klase. Postoje razna tumačenja srednje klase, s jedne se strane srednju klasu definira kao one s prihodima u sredini distribucije dohotka, dok se s druge strane u srednju klasu ubraja svatko tko se samoidentificirao kao srednja klasa. Treći je pristup određivanje srednje klase kroz postignuće određenih aspiracija- posjedovanje vlastitog doma, ušteda za umirovljenje i / ili sposobnost slanja svoje djece na fakultet. Na kraju se sve svodi na problem jer ovi različiti pristupi ne prepoznaju iste ljude kao pripadnike srednjoj klasi. Jedno može biti sigurno, a to je da su plaće temeljni izvor prihoda srednje klase, niža klasa se u najvećoj mjeri oslanja na različite oblike pomoći dok viša klasa ima i dodatne izvore prihoda poput fondova, investicija, rente i slično.

3.2. Položaj srednje klase u odabranim europskim zemljama

Sasvim je normalno za očekivati da će pojedinci formirati društvenu skupinu s određenom razinom kohezije, međusobnog razumijevanja i potencijalom za zajedničko djelovanje ako postoji napetost i sukobi s drugim društvenim skupinama, te će ujedno tako stvoriti svoj vlastiti identitet. Ovakve pojave poznate su još iz povijesti formiranja klase, religija i etničkih skupina.

Prema autoru J. Kocka³⁵ ovo isto vrijedi i za formiranje europske srednje klase, koja se pojavila kao post korporativna supralokalna društvena formacija (eng. *postcorporate supralocal social formation*) u drugoj polovici osamnaestog i početkom devetnaestog stoljeća. Sve je započelo kada su se trgovci, poduzetnici i kapitalisti, profesori, suci, novinari, ministri i visoki državni službenici počeli razlikovati u mnogočemu, što je ujedno dovelo i do osjećaja društvene udaljenosti od povlaštene aristokracije i na kontinentu, od apsolutne monarhije. Posljedično tome nastala je vizija suvremenog, sekulariziranog, samoregulirajućeg i prosvijetljenog civilnog društva, ističući principe uspjeha i obrazovanja, rada i samopouzdanja, podržana od strane mnogih osoba srednje klase koje nisu podržavale povlastice i autokraciji tog vremena.

„Sve ovo predstavljalo je složen i dugotrajan proces s mnogo izuzetaka. Obitelji iz srednje klase, osim što su se odvojile od plemstva, usvojile su i neke od vlastitih načela. Državni službenici bili su agenti države, ali su istovremeno činili i dio srednje

³⁵ Par., Kocka, J., op.cit., str. 784-786.

*klase u formiranju. Ipak, različite podskupine srednje klase u nastajanju, bile su u određenoj mjeri ujedinjene od svojih zajedničkih protivnika. Oni su razvili zajedničke interese i iskustva te određeni stupanj zajedničkog samopouzdanja i zajedničkih ideologija. Na taj se način srednja klasa formirala kao društvena formacija koja obuhvaća razne strukovne skupine, sektore i klase.*³⁶

U ovom dijelu nastojat će se što jasnije objasniti kakav je položaj srednje klase u odabranim europskim zemljama, te kako se zapravo razvijala srednje klasa kroz povijest do danas u tim zemljama.

International Labor Organization³⁷ (dalje u tekstu: Međunarodna organizacija rada), provela je istraživanje vezano za srednju klasu u Europi, te su pokušali istražiti prijetili opasnost od potpunog nestajanja srednje klase na tom području.

Kao najčešći način za definiranje srednje klase navode korištenje razreda dohotka i praga za identifikaciju sredine kod srednje klase u distribuciji dohotka. Srednja klasa se najčešće razmatra na razini središnjeg dohotka u decilima.

Srednja se klasa općenito, prema Međunarodnoj organizaciji rada, definira kao omjer dohotka oko sredine u distribuciji dohotka točnije u decilima između 3. i 8. decila što bi predstavljalo 60% stanovništva sa srednjom razinom dohotka (20% stanovnika s najnižim i najvišim dohotkom je izuzeto). Slično tome, OECD³⁸ (2008) definira srednju klasu kao distribuciju realnog dohotka u središnja tri kvintila.

„Skupina stručnjaka koja se bavila ovim istraživanjem odlučila je usvojiti definiciju srednje klase na temelju središnjeg ekvivalentnog raspoloživog dohotka kućanstva, jer omogućuje da se ispita mogući pomak kućanstva srednje klase kako bi se uzelo u obzir uspon kućanstava s više od jednog radnika na tržištu rada i zato što je sve teže za kućanstvo da pripada srednjoj klasi sa samo jednim dohotkom, također, ekvivalentnost, kako bi se uzelo u obzir sastav kućanstva jer pripadnost srednjoj klasi

³⁶ J. Kocka, op. cit., str. 786.

³⁷ ILO (eng. *International Labour Office*); Međunarodna organizacija rada, predstavlja specijaliziranu agenciju Ujedinjenih naroda koja promovira socijalnu pravdu i međunarodno priznata ljudska i radnička prava

³⁸ OECD (eng. *The Organisation for Economic Co-operation and Development*); Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, međunarodna je ekonomska organizacija s ciljem rekonstrukcije europskog gospodarstva razorenog u Drugom svjetskom ratu

može značajno utjecati broj djece ili drugih uzdržavanih članova obitelji i konačno, te raspoloživ dohodak kako bi se uzela u obzir uloga preraspodjele dohotka.³⁹

Autori su odredili pet grupa (Tablica 8) kod klasifikacije cjelokupne distribucije i određivanja srednje klase u smislu tri skupine središnjeg dohotka (donja srednja klasa, osnovna srednja klasa i gornja srednja klasa), dopunjena s dvije krajnosti. Točnije, grupu s nižim prihodima i grupu s višim prihodima kako bi se uspješno usporediti trendove u srednjoj klasi s onima na dnu i vrhu.

Tablica 8: Odabrani raspon dohotka (postotak)

	Niži	Donja srednja klasa	Osnovna srednja klasa	Gornja srednja klasa	Viši
Postotak središnjeg dohotka	Do 60%	60 – 80%	80 – 120%	120- 200%	Iznad 200%

Izvor: Rad studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Disappearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 25., (pristupljeno 23. svibnja 2018.)

U tablici 8 vidi se kategorija dohotka koja se odredila kako bi se najbolje definirala srednja klasa, a ujedno predstavlja i osnovu za mjerenje rastućeg jaza između srednje klase i onih koji se nalaze na dnu i na vrhu. Prag ispod 60% središnjeg dohotka određen je za onu skupinu s najnižim dohotkom, dok iznad 200% središnjeg dohotka čine pripadnici najviših dohodaka. Prema ovome, srednju klasu predstavlja razina dohotka između tih dva ekstrema, odnosno prag između 60 i 200% središnjeg dohotka.

Također, prema istom izvoru, napravljena je i podjela na tri kategorije unutar središnjeg dohotka, tako da nižu srednju klasu čine oni od 60% do 80% središnjeg dohotka, osnovnu srednju klasu oni od 80% do 120% i gornju srednju klasu oni od 120% do 200% središnjeg dohotka. Autori ističu kako vrh distribucije počinje s 200% središnjeg dohotka, što odgovara otprilike 5% najbogatijih kućanstava.

³⁹ Vaughan-Whitehead, D., op.cit., str. 5.

Kao sljedeći važan čimbenik za određivanje srednje klase, Beckett⁴⁰ navodi i mjerenje bogatstva / kapitala srednje klase (vlasništvo kuće, štednje, investicije, zaduženost itd.) i njegovu evoluciju tijekom vremena. Primjerice, posjedovanje ili iznajmljivanje imovine ili posjedovanje malog poduzeća, što se i povijesno uvijek poistovjeđuje s dobrobiti srednje klase.

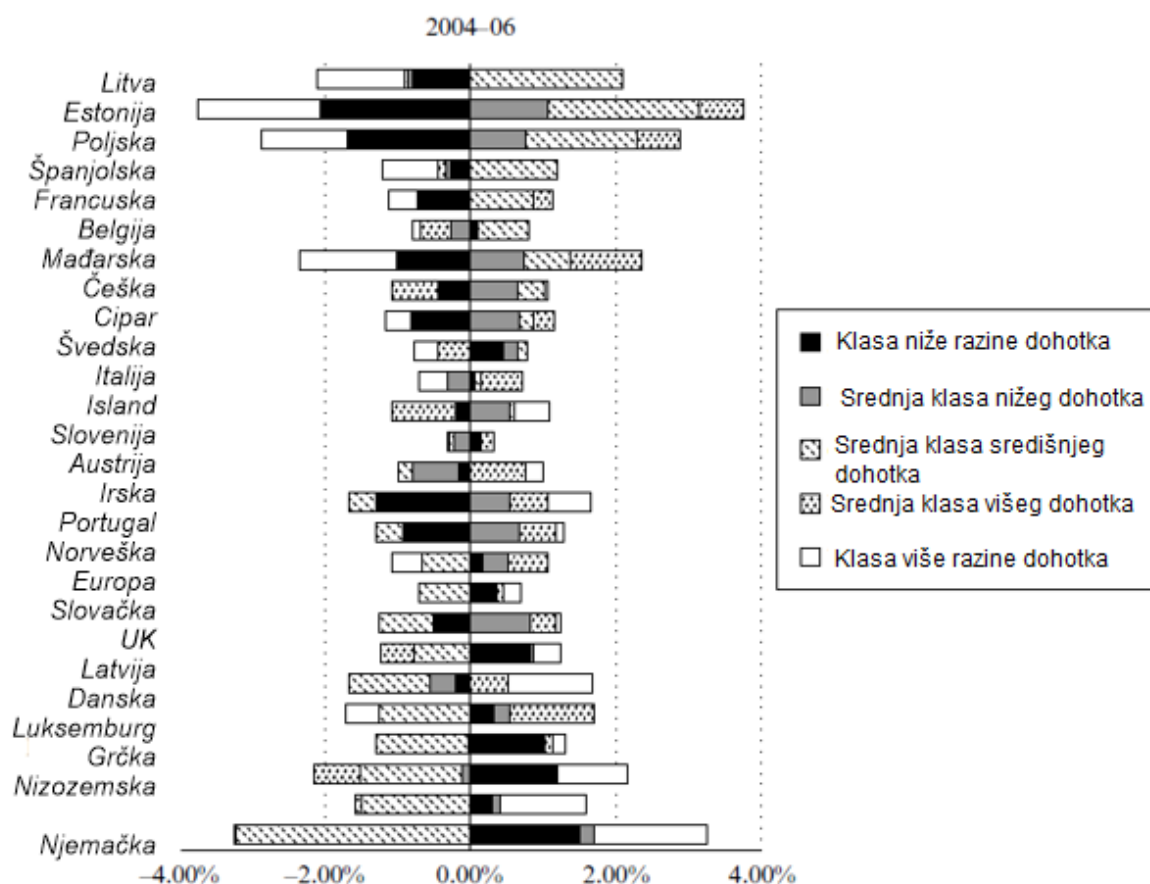
Treća dimenzija određivanja srednje klase odnosi se na kontekst u smislu profesije i kategorije radnih mjesta koje se općenito smatraju karakteristične za srednju klasu. Samim time, srednju klasu se tako može definirati i u smislu različitih mogućnosti u doprinosu razvoja i društvenog statusa pojedinca, što se očituje kroz njihova zanimanja na tržištu rada.

Kroz daljnju razradu teme nastojat će se prikazati kakav je bio položaj i evolucija srednje klase prije i nakon krize 2007/2008., s posebnim osvrtom na Francusku i Njemačku. Razlog odabira ovih dviju zemalja je taj što unatoč povoljnim gospodarskim pokazateljima obiju zemalja, kod jedne od njih, srednja klasa sve se više počinje gubiti dok kod druge ona drži stabilan položaj. Ova tvrdnja nastojat će se kasnije kroz razradu teme statistički dokazati.

U prvom razdoblju, odnosno prije financijske krize, kod deset europskih zemalja je osnovna srednja klasa doživjela povećanje veličine (Grafički prikaz 8), a osobito se to može vidjeti među nekim relativno novim članicama Europske unije (EU) iz srednje i istočne Europe, kao što su Litva, Estonija, Mađarska i Češka, ali i kod nekih starijih članica EU-a, kao što su kao što su Španjolska, Francuska i Belgija.

⁴⁰ Ibidem, str. 7.

Grafički prikaz 7: Promjene (godišnji postotak) u veličini srednje klase od 2004. do 2006.

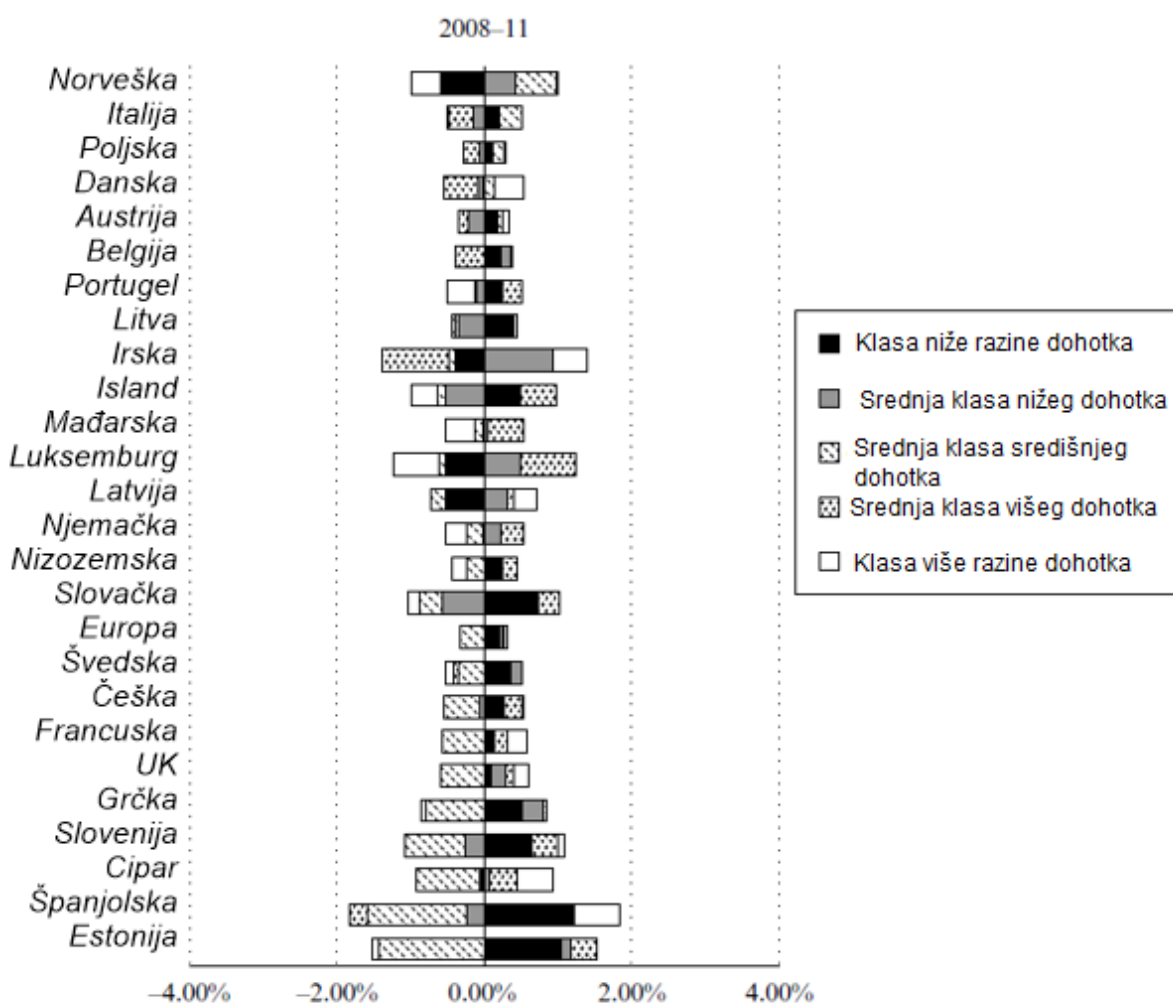
Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Dissapearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 9.

Može se vidjeti kako su tri zemlje doživjele stabilnu jezgru srednje klase, dok je 13 zemalja doživjelo eroziju svoje jezgre srednje klase između 2004. i 2006. godine. Najznačajnija erozija odvijala se u Njemačkoj, Nizozemskoj, Grčkoj, Luksemburgu, Danskoj, Latviji i Njemačkom Ujedinjenom Kraljevstvu. Iako je to bilo popraćeno rastom veličine one skupine na dnu, također je dovelo do povećanja gornje skupine, što ukazuje na povećanu polarizaciju.

Čini se kako je povećanje veličine srednje klase povezano sa smanjenjem polarizacije u zemljama kao što su Litva, Estonija, Poljska, Španjolska, Francuska, Mađarska i Cipar, te s padom veličine obiju najbogatijih i najsiromašnijih klasa (Tablica 9).

Usporedbom razdoblja prije i nakon krize (Grafički prikaz 9), vide se iznimne promjene, izražene u godišnjem postotku, razrednih skupina. Očito je kako je veličina razreda srednje klase dominirala tijekom razdoblja prije krize gotovo u svim prikazanim zemljama, osim u Norveškoj, Portugalu, Islandu, Mađarskoj i Luksemburgu gdje srednja klasa gotovo i da nije postojala.

Grafički prikaz 8: Promjene (godišnji postotak) u veličini razreda od 2008. do 2011.

Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Disappearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 10.

Napomena: Razlike u klasama definirane su prema položaju kućanstva na središnji neto ekvivalentni dohodak, uzimajući u obzir sva kućanstva s najmanje jednom osobom radnog vijeka. Također su uključeni i uzorci kućanstava s jednom radnom odraslom osobom, iako se ona nalazi iznad radnog vijeka (umirovljenik)

Srednja klasa u Europi polako se gubi, što potvrđuje studija Međunarodne organizacije rada i izdavačka kuća Edward Elgara koji uz potporu Europske komisije, objavljuju da

se broj ljudi koji pripada srednjoj klasi na području Europe, smanjio za 2,3% u razdoblju od 2004. do 2011. godine. Ovaj trend nastavlja se i u narednim godinama, a prema podacima s tržišta rada, u zemljama poput Njemačke i Grčke, taj gubitak još je veći.⁴¹

U nastavku će se prikazati tipologija scenarija odnosa između polarizacije i srednje klase (Tablica 9) za određena razdoblja. Valja naglasiti da se ovdje, kod definiranja srednje klase uzeo u obzir položaj kućanstava prema medijalnom neto ekvivalentnom dohotku, uzimajući sva kućanstva s najmanje jednom zaposlenom osobom do 65 god. Također je uključen i uzorak kućanstava s jednom zaposlenom odraslom osobom, čak i ako je ta osoba starija od 65 godina, odnosno ako umirovljenik radi.

⁴¹ Jutarnji.hr, *Nestaje srednji sloj u Europi, oni koji primaju 80-120% srednje vrijednosti plaća*, [website], 2016., <https://www.jutarnji.hr/biznis/financije-i-trzista/destaje-srednji-sloj-u-europi-oni-koji-primaju-80-120-srednje-vrijednosti-placa-a-kod-nas-ni-ta-skupina-gradana-nije-srednja-klasa-po-kupovnoj-moci/5327503/> (pristupljeno 10. lipnja 2018.)

Tablica 9: Tipologija scenarija odnosa između polarizacije i srednje klase

Scenarij	KNRD	SKND	SKSD	SKVD	KVRD	
Sustizanje	↘	↘	↘↗	↗	↗	Austija, Irska, Portugal, Slovačka, Latvija (2004-06) Cipar, Latvija(2008-11)
Pogoršanje	↗	↗	↘	↘	↘	Švedska (2004-06); Grčka, Italija, Poljska, Litva (2008-11)
Polarizacija	↗	↗	↘	↘	↗	Europa, Germany, Grčka, UK, Nizozemska (2004-06); Španjolska, Slovačka, Estonija, Češka (2008-11)
Smanjenje nejednakosti	↘	↗	↗	↗	↘	Litva, Estonija, Poljska, Španjolska, Francuska, Belgija (2004-06); Norveška, Luksemburg (2008-11)
Kombinacija: Sustizanje i polarizacija	↘	↗	↗	↘	↘	Italija, Norveška, (2004-06) Irska, Mađarska (2008-11)

Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Dissapearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 11.

Napomena: KNRD: klasa niže razine dohotka; SKVD: srednja klasa višeg dohotka; SKSD: srednja klasa središnjeg dohotka; SKND: srednja klasa nižeg dohotka; KVRD: klasa više razine dohotka.

Već se ranije istaknulo kako se srednjom klasom smatraju oni čiji su prihodi između 80 i 120% središnjeg dohotka, a prema podacima Međunarodne organizacije rada, toj skupini pripada između 23 i 40% ukupnog kućanstva u EU. Najstabilniji udio u odnosu na ukupno stanovništvo/ukupan broj radno sposobnih zabilježen je u Danskoj i Švedskoj s udjelima od 39%, dok je najniži udio zabilježen u Latviji od 23% i Litvi od 24%. Unatoč nekim pozitivnim pokazateljima, studija ukazuje na vidno smanjenje središnjeg dohotka tijekom krize, osobito u periodu od 2008. do 2011. godine.

Na tržištu rada, na gubitak srednje klase utjecalo je nekoliko faktora pri čemu se gospodarska kriza može se navesti kao jedan od njih. Kao što je gore navedeno, smanjenje srednje klase u ukupnome stanovništvu u nekim zemljama uključuje i smanjenje broja zaposlenih u javnom sektoru što neposredno utječe na smanjenje plaća. U javni sektor ubraja se mnoštvo zanimanja koja se povezuju sa srednjom klasom, poput nastavnika, državnih službenika, liječnika i slično, međutim u današnje vrijeme neka od tih zanimanja se teško mogu svrstati u srednji sloj, primjerice nastavnici. Uzrok toga svakako je sve niža kvaliteta radnih mjesta, rastući sektor slabo plaćenih poslova, ali i progresivno slabljenje mehanizma kolektivnog pregovaranja. Unatoč ovakvoj lošoj situaciji na tržištu rada, s druge strane postoje još uvijek zemlje

gdje prevladavaju i stabilni industrijski odnosi, primjerice u Nizozemskoj, Švedskoj, Francuskoj i Belgiji, koje su vodeće po pitanju stabilnosti srednje klase u društvu.

3.2.1. *Položaj srednje klase u Njemačkoj*

Danas se sve više može osjetiti gubitka srednje klase u društvu, što predstavlja prijetnju za mnoge industrijski razvijene zemlje, među kojima se svakako nalazi i Njemačka. Naime, sve veći broj starijih od 25 godina i niskokvalificiranih radnika u Njemačkoj osiromašuje, te se istodobno smanjuje broj onih koji su do sada pripadali u srednjoj klasi što će se dokazati podacima koji slijede u nastavku.

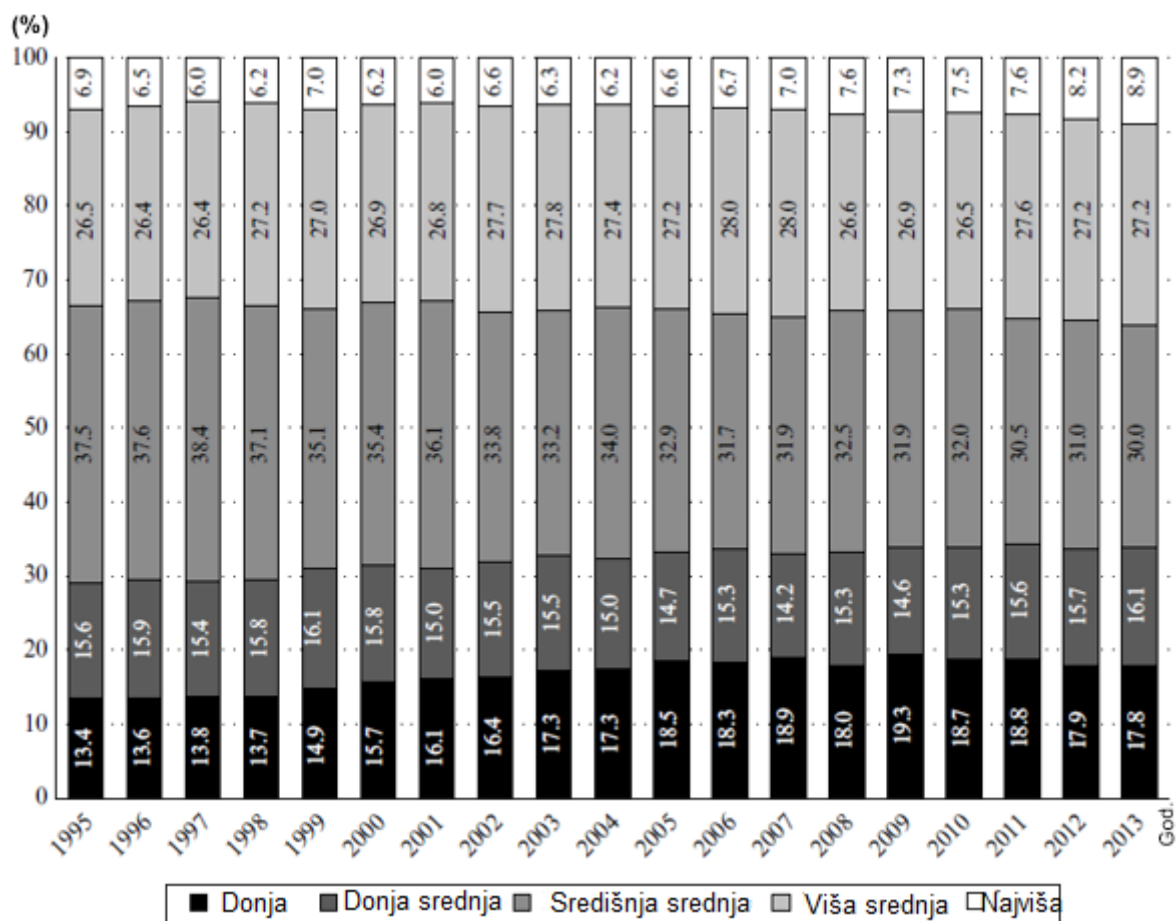
Prema statističkim podacima⁴² u 2014. godini stopa siromaštva u Njemačkoj iznosila je 30,8% kod nekvalificiranih radnika, ponajviše onih starijih od 25 godina, što je značajan porast u odnosu na prije deset godina kada je ista iznosila 23,1%. U istraživanju se također navodi kako se udio kućanstava s prosječnim primanjima tijekom prethodnih 20 godina, od 1993. do 2013. smanjio s 56 na 48% ukupnog broja kućanstava.

Svakako valja naglasiti da postoji značajna razlika unutar zemlje, pa tako postoje oni loše kvalificirani koji se nalaze na istoku države, te su oni više ugroženi siromaštvom, u odnosu na one koji se nalaze na zapadu Njemačke.

Na grafičkom prikazu 10 koji slijedi, prikazana je distribucija plaća po satu (satnice) od 1995. do 2013. po dohodovnim razredima. Može se vidjeti kako dolazi do povećanja kod najniže i najviše plaćene skupine radnika. Kod skupine radnika s najnižim dohotkom došlo je do porasta s 13,4 na 17,8% u razdoblju od 1995. do 2013. godine, dok je kod najviše plaćene skupine došlo do porasta sa 6,9 na 8,9%.

⁴² Eurostat, Statistical Books, Living conditions in Europe, [website], 2014., <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6303711/KS-DZ-14-001-EN-N.pdf/d867b24b-da98-427d-bca2-d8bc212ff7a8>, (pristupljeno 24. svibnja 2018.)

Grafički prikaz 9: Distribucija plaća po satu od 1995. do 2013. po dohodovnim razredima

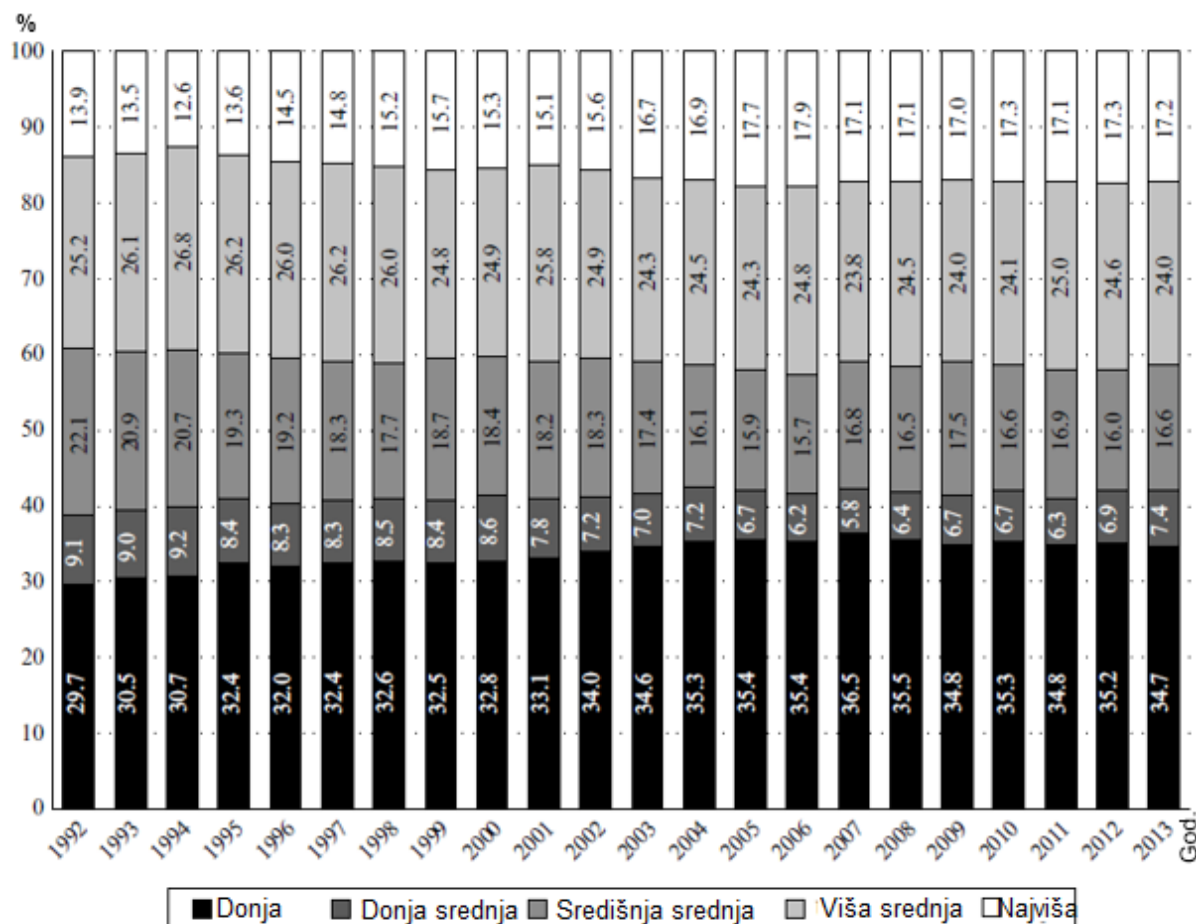

Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Dissapearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 202.

S obzirom na to da su udjeli u skupinama gornjeg i donjeg središnjeg dohotka ostali praktički nepromijenjeni, najveći gubitci mogu se uočiti kod grupe središnjeg dohotka koji se kreću od 37,5 do 30%.

Za razliku od dohodaka prikazanih na slici ranije, ekvivalentno ponderirani podaci dohotka na razini kućanstva uključuju prihode od imovine, troškove održavanja i individualne mirovinske planove, kao i sve prihode od plaćenog i samozaposlenog rada. Statistički podaci kod sljedećeg prikaza (Grafički prikaz 11) uključuju i transfere, pa se tako prema tim brojkama udio kućanstva koje pripada skupini središnjeg dohotka, među svim kućanstvima smanjio s 56,4 na 48% u razdoblju između 1993. i 2013. godine.

Grafički prikaz 10: Distribucija ekvivalentnog bruto dohotka kućanstva prije poreza i transfera, prema stopama dohodaka u Njemačkoj (1992-2013)

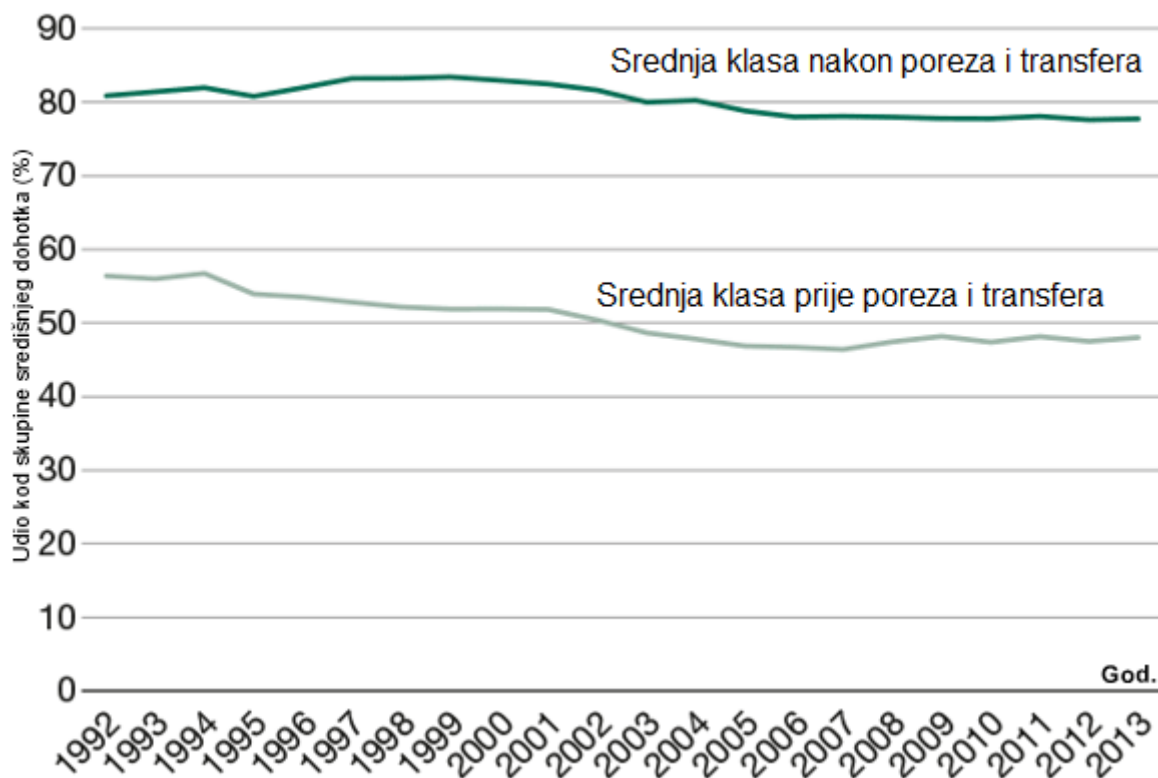

Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Dissapearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., 2016., str. 203.

Na temelju prethodna dva prikaza, može se zaključiti kako se tijekom posljednjih dvadeset godina razvijao trend nejednake distribucije, odnosno raspodjele dohotka, te da je on bio relativno kontinuiran.

U istom razdoblju udio kod skupine središnjeg dohotka nakon preraspodjele pao je za oko tri postotna boda, dok je udio dohotka porastao za 24,5 postotnih bodova kroz poreze i transfere 1992. godine. Povećanje se nastavilo, te je 2013. godine ono povećano za 30 postotnih bodova što ukazuje kako je utjecaj redistribucije države s vremenom ojačao (Grafički prikaz 12).

Grafički prikaz 11: Srednja klasa prije i nakon poreza i transfera (1992-2013)

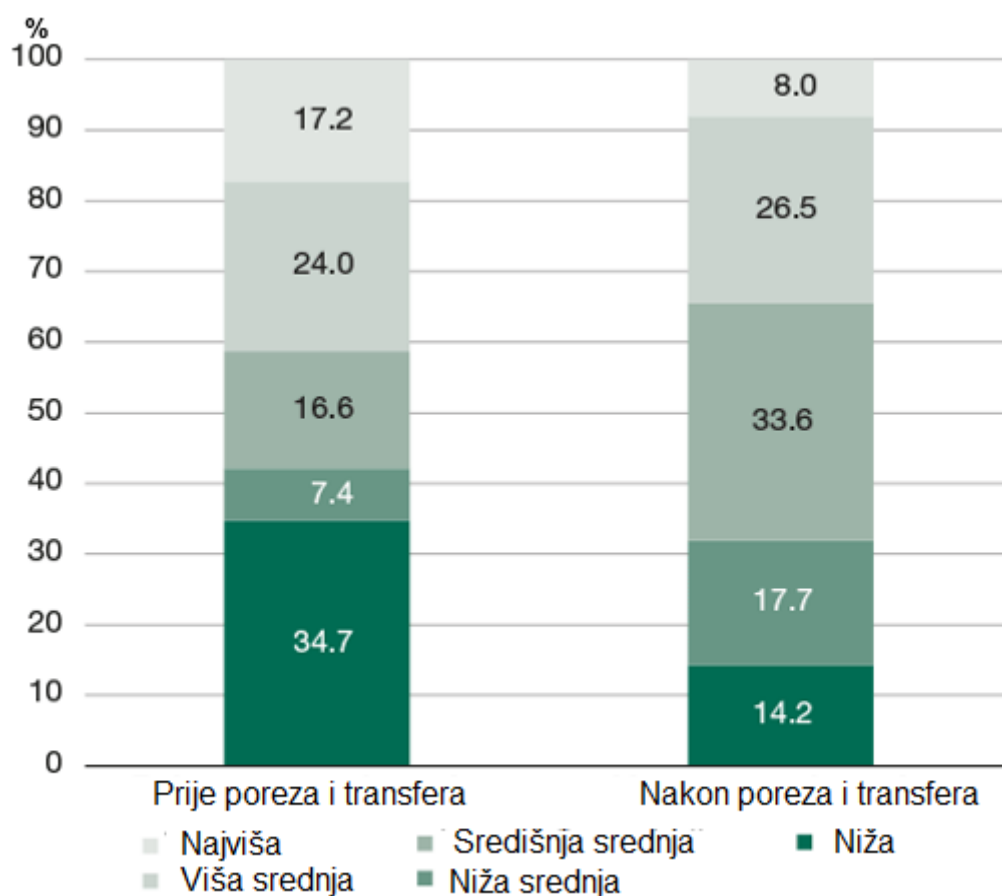

Izvor: Dorada studentice prema: Intereconomics, Volumes, 2016., Number 2, *The Erosion of the German Middle Class*, 2016., [online fotografija], <https://archive.intereconomics.eu/year/2016/2/the-erosion-of-the-german-middle-class/> (pristupljeno 01. lipnja 2018.)

Usporedno s prvobitnom raspodjelom⁴³, njemačka socijalna država gotovo dvostruko je smanjila udio skupine s najvećim dohotkom u ukupnom broju kućanstava, uglavnom putem naprednog sustava poreza na dohodak (Grafički prikaz 13). S druge strane, to je također dovelo i do smanjenja udjela kod skupine najnižeg dohotka i to skoro za dvije trećine jer su se mnoga kućanstva počela svrstavati u skupinu nižeg dohotka ili skupinu središnjeg dohotka.

⁴³ Prvobitna raspodjela (eng. *Primary distribution*); raspodjela (u %) društvenih slojeva u Njemačkoj prije uvođenja poreza i transfera

Grafički prikaz 12: Njemačke kategorije dohotka prije i nakon poreza i transfera (2013)

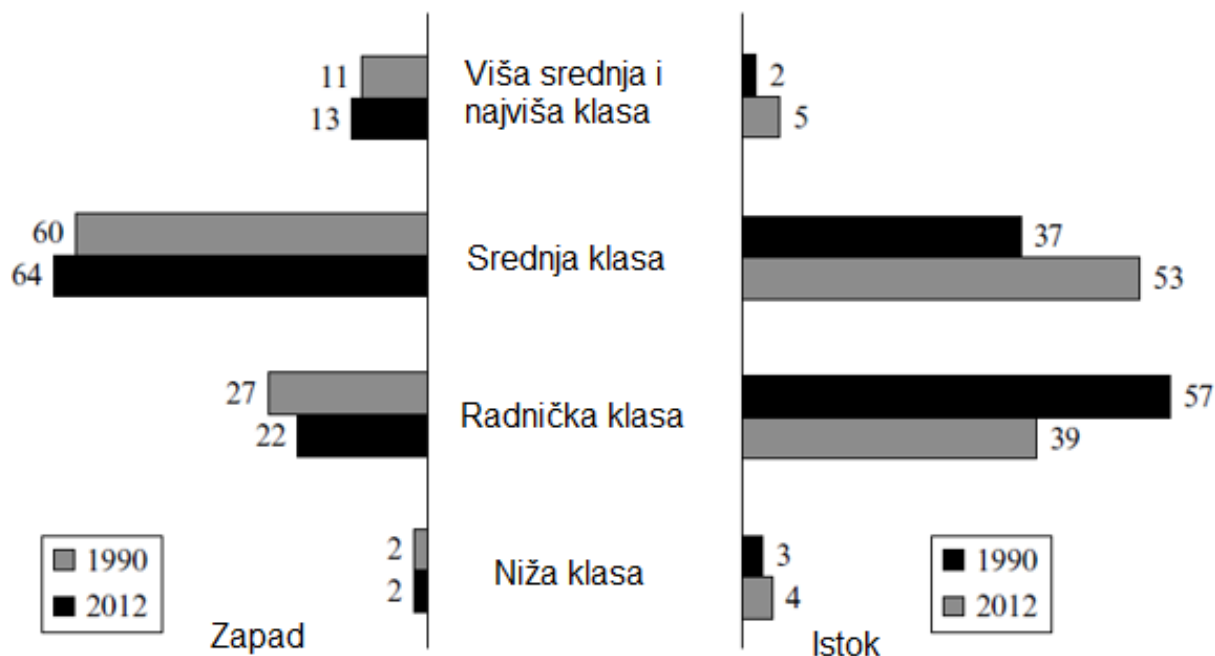

Izvor: Dorada studentice prema: Intereconomics, Volumes, 2016, Number 2, *The Erosion of the German Middle Class*, 2016., [online fotografija], <https://archive.intereconomics.eu/year/2016/2/the-erosion-of-the-german-middle-class/> (pristupljeno 01. lipnja 2018.)

Već se ranije ukazalo na postojani jaz dohotka stanovnika zapadnog i istočnog dijela Njemačke što je posljedica znatnih razlika u plaći. Minimalna plaća ima značajan utjecaj u istočnoj Njemačkoj, gdje su plaće i dalje znatno niže nego u zapadnoj Njemačkoj.

Grafički prikaz 14 prikazuje samoodređenje stanovništva po pitanju pripadnosti klasama, pa je tako pripadnost nižoj klasi u Njemačkoj vrlo mala, iako prema ranijem viđenom, ekonomski temelji mnogih kućanstva nisu baš u najboljem položaju. Najveći i rastući segment stanovništva sebe smatra upravo srednjom klasom ponajviše zbog povećanja udjela bijelih ovratnika u radno aktivnom stanovništvu, dok s druge strane, većina plavih ovratnika sebe smatra radničkom klasom.

Grafički prikaz 13: Samoodređenje srednje klase u Njemačkoj (% u odnosu na ukupno stanovništvo, 1990-2012)

Izvor: Dorada studentice prema: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Dissapearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 213.

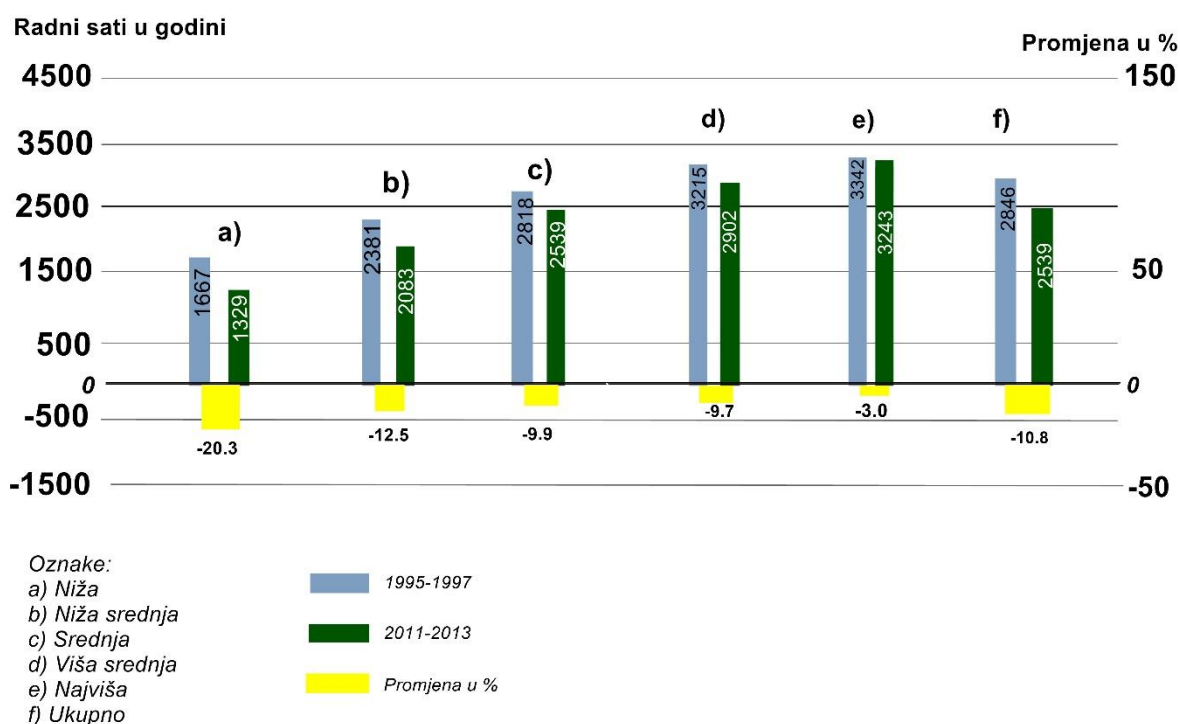
Početak novog tisućljeća, gledajući ukupan broj kućanstava u Njemačkoj, udjeli kućanstva u skupinama s višim i nižim dohotkom rastu, pa se tako oni na dnu povećavaju za 3,7 postotna boda dok se oni na vrhu smanjuju za 1,5 postotna boda. Ovo nisu još uvijek drastične promjene, ali činjenica je da se promjene događaju, što bi moglo ukazivati na sve veći gubitak onih između, odnosno srednje klase. Udio dohotka u 2000. godini smanjio se s 83% na manje od 78% u 2013. godini. Prema Goebel et al.⁴⁴, prihodi postaju sve polariziraniji i skupine središnjeg dohotka se smanjuju.

Kod skupine najvišeg dohotka, ne samo da postoji više onih koji zarađuje, već je i njihovo radno vrijeme puno duže. Grafički prikaz 15 prikazuje prosječne bruto plaćene sate rada po kućanstvu po skupinama dohotka. Rad uključuje uobičajeno radno

⁴⁴ Vaughan-Whitehead, D., op.cit., str. 205.

vrijeme, zajedno s plaćenim blagdanom, plaćenim bolnim danima i zakonskim praznicima. Kućanstva s najvišim dohotkom rade u prosjeku 2000 sati godišnje više od kućanstava s najnižim dohotkom. Od 1995. do 1997. godine broj plaćenih sati rada smanjio se u svim skupinama, međutim smanjenja su znatno veća kod nižih dohodovnih skupina nego li je to kod srednjih i gornjih skupina. Posljedično tome, javlja se sve veća diferencijacija radnog vremena kućanstva koja je pridonijela rastućoj nejednakosti u primarnom dohotku među kućanstvima.

Grafički prikaz 14: Bruto sati rada po kućanstvu prema dohodovnoj skupini u Njemačkoj (1995-1997; 2011-2013)

Izvor: Izrada studentice prema: Intereconomics, Volumes, 2016., Number 2, *The Erosion of the German Middle Class*, 2016., <https://archive.intereconomics.eu/year/2016/2/the-erosion-of-the-german-middle-class/>, (pristupljeno 01. lipnja .2018.)

Napomena: Uključuje i plaćeni godišnji odmor, bolovanja i zakonske blagdane; osnova za izračun je radno vrijeme svih ekonomskih aktivnih pojedinaca. Neaktivno stanovništvo nije uključeno. Grupa prihoda temelji se na neto raspoloživom dohotku u prethodnoj godini.

Krajem Drugog svjetskog rata u Njemačkoj se počinje javljati srednja klasa čija je osnovna karakteristika bila siguran rad i dobra plaća, te poprilično niska razlika dohotka u odnosu na ostale skupine, kao rezultat visoke pokrivenosti kolektivnim ugovorom. Međutim, sredinom 90-tih njihov stabilan položaj počinje se raspadati. Statistički

gledano⁴⁵, u prvobitnoj raspodjeli kućanstava prema razini dohotka, udio kućanstva srednjeg dohotka smanjio se u razdoblju između 1992. i 2013. godine za više od osam postotnih bodova, s 56,4 na 48,0%, dok se udio kućanstava središnjeg dohotka u sekundarnoj raspodjeli⁴⁶, odnosno nakon poreza, doprinosa za socijalno osiguranje i socijalnih transfera također smanjio s 81 na 78% u istom vremenskom razdoblju.

Kao glavni uzroci toga, u članku se navode značajno smanjenje pokrivenosti kolektivnim ugovorima, slabljenje pregovaračke moći sindikata, deregulacija tržišta rada, poteškoće prijenosa zapadnonjemačkog kolektivnog pregovaranja na manje produktivno istočno njemačko gospodarstvo i povećane nesklonosti poslodavaca da se pridržavaju kolektivnih ugovora. Slijedom toga, nova minimalna plaća, povećanje pokrivenosti kolektivnim ugovorima, ponovno reguliranje atipičnih oblika zapošljavanja i uklanjanje poticaja za preuzimanje marginalnih radnih mjesta sa skraćenim radnim vremenom ključni su za jačanje središnjeg dohotka u Njemačkoj.

3.2.2. *Položaj srednje klase u Francuskoj*

Specifičnost francuske zajednice u posljednja dva stoljeća zasigurno je i ta da je postojao i još uvijek postoji podosta velik udio srednje klase na tom području, što je izazivalo zavidnost kod mnogih europskih zemalja tijekom povijesti ali i danas. Ovakav društveni model koji karakterizira francusko društvo smatra se idealom društva u kojem postoji veći broj onih koji nemaju niti previše niti premalo, te se time potiče i smanjenje sukoba među zajednicom.⁴⁷

„Prema Goux i Maurin (2012), usvajajući profesionalni pristup, udio srednje klase neprekidno se povećao s 22% u 1962. na 30% u 2009. godini. Također, srednja klasa nalazi se u vrlo povoljnom položaju i na tržištu rada. Promatrajući srednju klasu na temelju dohotka (Bigot et al. 2011) također se ukazuje na povećanje središnjeg dohotka ove skupine, s 54,7% u 1979. godini na 58,7% u 2009. godini.“⁴⁸

Srednja se klasa može široko definirati na tri načina:⁴⁹

⁴⁵ Par., Vaughan-Whitehead, D., op.cit., str. 198.- 199.

⁴⁶ Sekundarna raspodjela (eng. Secondary distribution); raspodjela (u %) društvenih slojeva u Njemačkoj nakon uvođenja poreza i transfera

⁴⁷ Par., Vaughan-Whitehead, D., op.cit., str. 160.- 162.

⁴⁸ Vaughan-Whitehead, D. op.cit., str. 160.

⁴⁹ Par., Ibidem, str. 161- 162.

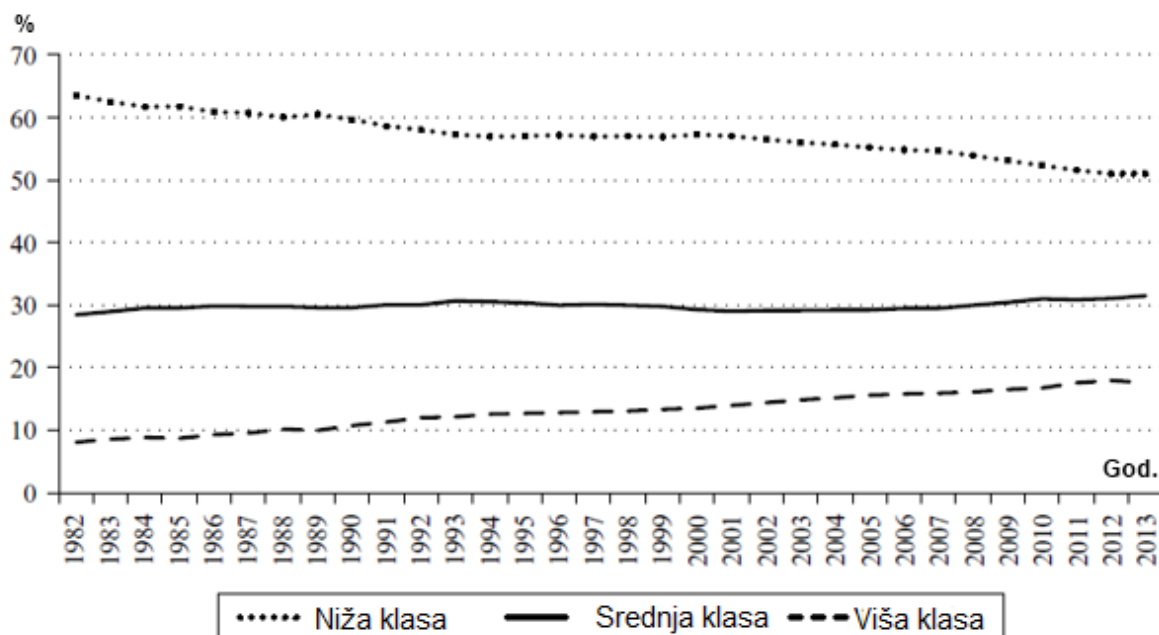
- pristup temeljen na zanimanju,
- pristup na temelju dohotka,
- deklarativno (na bazi percepcije).

Uzimajući u obzir definiciju srednje klase kroz vlastitu percepciju, srednjom se klasom smatra između 68 i 70% ukupnog stanovništva. Na temelju dohotka, definira se od oko 55 do 58% od ukupnog stanovništva, dok se na temelju zanimanja, srednjom klasom smatraju oni od „posredničkih zanimanja“ ali i samozaposleni, poput obrtnika i trgovaca. Prema tom pristupu udio srednje klase odgovara od 28 do 30%, ili manje, od 21 do 24% ako se isključe iz analize samozaposleni. Neovisno o tome koji se pristup primjenjuje, rezultati su u konačnici pozitivni i ukazuju na iznimnu stabilnost srednje klase u Francuskoj od početka 80-tih godina.⁵⁰

Promatrajući položaj srednje klase po zanimanju na tržištu rada može se uočiti relativna stabilnost tijekom cijelog razdoblja na razini od 30%. Međutim, struktura zaposlenosti po zanimanju promijenila se, pa se tako u gornju srednju klasu ubrajaju zanimanja menadžeri i profesionalci, te se taj udio povećava, dok se udio niže klase zanimanja, u koji se ubrajaju bijeli ovratnici i plavi ovratnici, smanjuje (Grafički prikaz 16).

⁵⁰ Loc. cit.

Grafički prikaz 15: Udio nižih, srednjih i viših razreda u ukupnoj zaposlenosti, prema definiciji zanimanja (1982-2013)

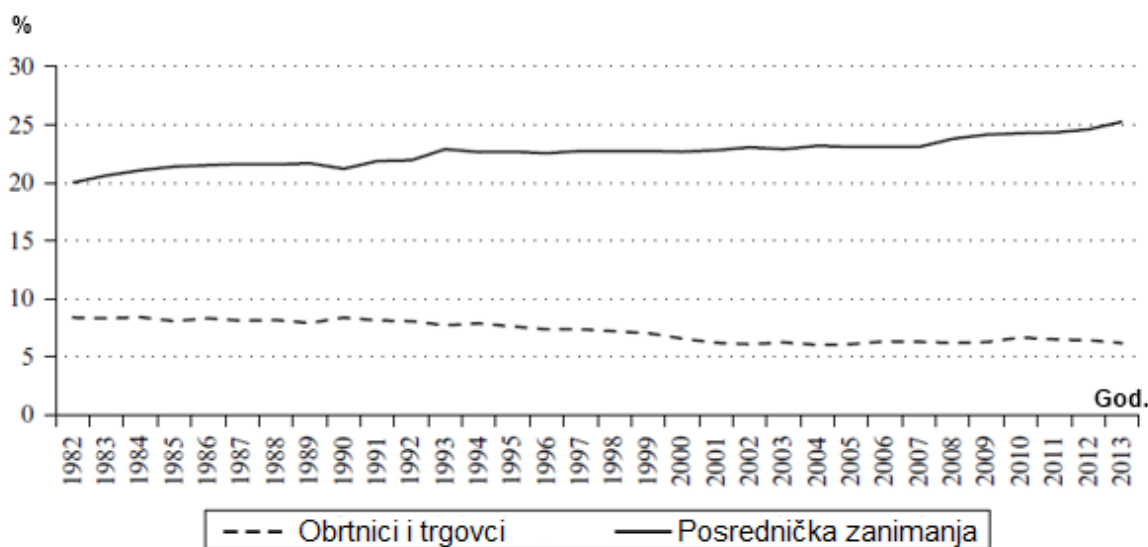

Izvor: Dorada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Dissapearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 163.

Napomena: U nižu klasu ubrajaju se službenici, radnici i poljoprivrednici; srednju klasu: obrtnici i trgovci; višu klasu: menadžeri i profesionalci.

Prema Grafičkom prikazu 17 može se uočiti da od 80-tih godina dolazi do različitih kretanja prema zanimanjima kod srednje klase, točnije, povećavaju se udjeli u ukupnom broju zanimanja kao što su tehničari, srednji rukovoditelji i voditelji, a smanjuju se samozapošljavanja, poput obrtnika i trgovaca.

Grafički prikaz 16: Udio obrtnika/ trgovaca i posredničkih zanimanja u ukupnoj zaposlenosti u Francuskoj (1982-2013)

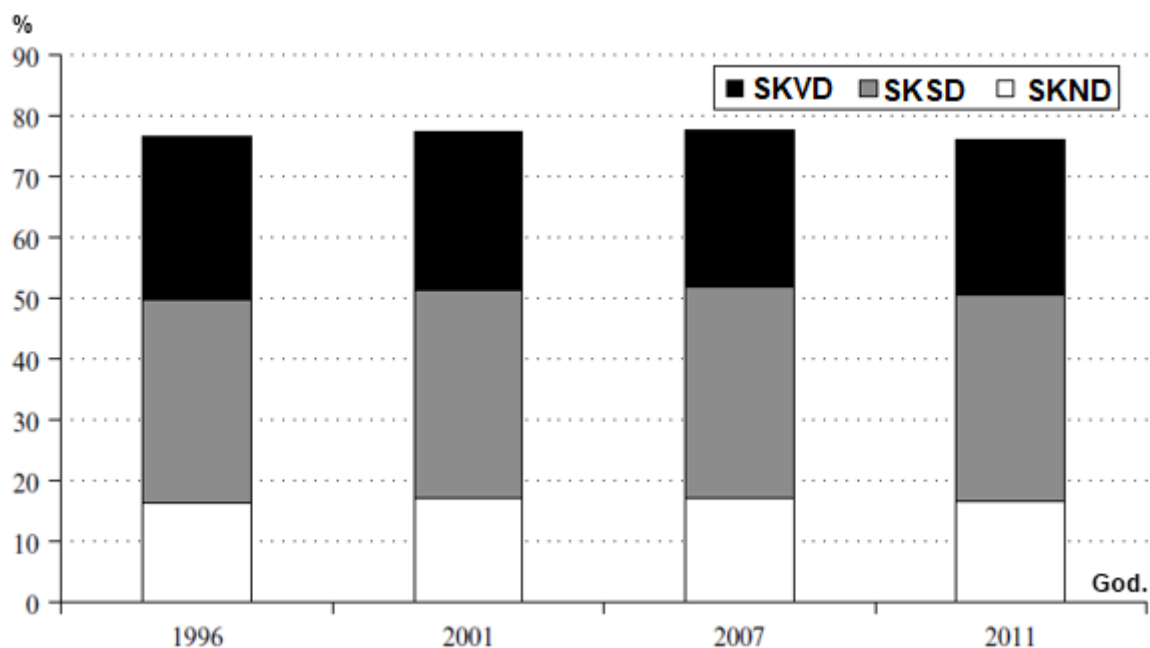

Izvor: Dorada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 163.

Grafički prikaz 18 prikazuje kretanje udjela dohotka srednje klase u Francuskoj u odnosu na ukupnu zaposlenost kroz navedeno razdoblje, uzimajući u obzir i marginalne skupine te klase, odnosno srednju klasu višeg dohotka, srednju klasu središnjeg dohotka i srednju klasu nižeg dohotka. Dohodak srednje klase smatra se onim u rasponu od 76 do 78% cjelokupnog stanovništva u navedenom razdoblju. Veličina ostalih kategorija unutar dohotka srednje klase pokazuje stabilnost. Vrh dohotka srednje klase odgovara rasponu od 26 do 27% stanovništva, dok je raspon srednjeg dohotka nešto veći s 34 na 35%. Donji dohodak srednje klase najmanji je segment od 16 do 17% stanovništva.⁵¹

⁵¹ Par., Ibidem., str. 165.

Grafički prikaz 17: Udio dohotka srednje klase u Francuskoj u odnosu na ukupnu zaposlenost (1996-2011)

Izvor: Dorada studentica prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 164.

Napomena: Ukupna populacija; SKVD: srednja klasa višeg dohotka; SKSD: srednja klasa središnjeg dohotka; SKND: srednja klasa nižeg dohotka.

Gledano s aspekta nezaposlenosti, uočava se razlika u visini ovisno dohodovnoj skupini (Tablica 10). Unatoč tome što stopa nezaposlenosti kod srednje klase varira s ekonomskim ciklusom, ona i dalje ostaje ispod prosjeka u promatranom razdoblju, na razini od 6 do 8% u odnosu na cijelu populaciju koja se kreće od 7 do 10%. Generalno govoreći, razlika među dohodovnim grupama je otporna na promjene kroz cjelokupno promatrano razdoblje.

Tablica 10: Stopa nezaposlenosti prema dohodovnim klasnim skupinama u Francuskoj (1996-2011)

	1996.	2001.	2007.	2011.
Klasa više razine dohotka	2.6	2.2	1.9	1.9
Klasa srednjeg dohotka	8.0	6.0	4.5	5.7
Srednja klasa višeg dohotka	4.1	3.0	1.8	2.3
Srednja klasa srednjeg dohotka	8.0	5.9	4.5	5.4
Srednja klasa nižeg dohotka	16.9	13.1	10.5	14.2
Klasa niže razine dohotka	31.5	26.6	26.0	31.0
Ukupna populacija	10.2	7.6	6.3	8.0

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 167.

Napomena: Ovdje se stanovništvo sastoji od glave kućanstva i njihovog supružnika / partnera u slučaju parova, stoga se stopa nezaposlenosti razlikuje od stope nezaposlenosti u radno sposobnoj populaciji.

Uočava se jaz između srednje dohodovne skupine i dohodovne skupine na vrhu koji je 1996. godine iznosio 24 postotna boda, dok je 2011. godine porastao na 26 boda. Stopa nezaposlenosti kod donje dohodovne skupine bila je gotovo jednaka za navedene godine. U razdoblju između, jaz između srednje dohodovne skupine i dohodovne skupine na vrhu bilježi pad sa 6 postotnih boda na 4 postotna boda. Uzmu li se u obzir i različite podskupine koje pripadaju srednjoj dohodovnoj skupini, može se prepoznati iznimna heterogenost s obzirom na nezaposlenost. Ono što se moglo i očekivati je to da je stopa nezaposlenosti najveći upravo na dnu srednje klase usporedno s bilo kojom drugom podskupinom srednje klase.

U nastavku će se analizirati trendovi na poslu koje posjeduju oni koji su pripadali srednjoj dohodovnoj skupini, odnosno činili srednju klasu, definiranih po principu dohotka, u razdoblju između 1996. i 2011. godine (Tablica 11).

Tablica 11: Zanimanja srednje dohodovne skupine u Francuskoj (1996-2011)

Varijable	Udjeli u ukupnom broju radnika srednje klase			
	1996.	2001.	2007.	2011.
<i>Zanimanja</i>				
Menadžeri (voditelji kadrova)	10.00	12.00	13.00	15.00
Srednja zanimanja	29.00	29.00	31.00	32.00
Obrtnici, trgovci	6.00	5.00	5.00	5.00
Posredničke profesije	23.00	24.00	26.00	28.00
Nastavnici	4.00	4.00	4.00	4.00
Zdravstveni i socijalni radnici	4.00	5.00	5.00	6.00
Svećenici	0.04	0.02	0.00	0.01
Javna uprava	2.00	2.00	2.00	2.00
Privatna uprava i trgovina	6.00	7.00	8.00	8.00
Tehničari	4.00	5.00	5.00	5.00
Predvodnici, nadzornici	3.00	3.00	3.00	3.00
Bijeli ovratnici	32.00	32.00	31.00	30.00
Plavi ovratnici	27.00	26.00	23.00	21.00
Ostala zanimanja	2.00	2.00	2.00	2.00
<i>Sektor</i>				
Poljoprivreda	3.00	3.00	3.00	5.00
Proizvodnja	21.00	19.00	16.00	15.00
Izgradnja	6.00	6.00	6.00	9.00
Usluge	70.00	72.00	75.00	72.00
<i>Vrsta ugovora</i>				
Na određeno vrijeme	4.30	4.00	8.60	8.90
Privremeno radno vrijeme	1.70	2.40	2.50	2.60
<i>Radni sati</i>				
Skraćeno radno vrijeme	14.00	14.00	15.00	16.00
Pola radnog vremena	3.00	2.00	5.00	5.00
<i>Radni uvjeti</i>				
Netipično radno vrijeme	58.00	57.00	59.00	58.00
Regularno radno vrijeme	62.00	61.00	69.00	68.00

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „Europe’s Disappearing Middle Class?“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 175.

Srednja dohodovna skupina pripada u potpunosti zanimanjima specifičnim za srednju klasu. Točnije, zanimanja koja se smatraju najvažnijima za pripadnike srednje dohodovne skupine čine 32% u 2011. godini, dok pojedinci koji pripadaju nižoj dohodovnoj skupini srednje klase često znaju obavljati poslove bijelih ovratnika, 32% u 2011. godini, ali i poslove plavih ovratnika, 21% u navedenoj godini. Prema tome, za ovo analizirano razdoblje može se reći da zanimanja koja obuhvaćaju srednju

dohodovnu skupinu su ove tri profesionalne skupine. Upravo to ukazuje da se glavne karakteristike srednje dohodovne skupine ne prepoznaju kroz vrstu zanimanja, već u činjenici da pripadnici ove skupine imaju posao.

Prema podacima prikazanim ranije, vidi se kako struktura poslova srednje dohodovne skupine prati opće trendove na tržištu rada, a to su povećanje broja radnika u profesiji menadžmenta i upravljanja kadrovima, povećanje zanimanja kojima se bavi srednja klasa, stabilnost radnih mjesta u poslovima bijelih ovratnika i pad radnih mjesta kod zanimanja plavih ovratnika.

Kada se sagleda položaj Francuske među ostalim zemljama OECD-a, ona se ističe po svojoj stabilnoj dohodovnoj nejednakosti kroz razdoblje proteklih trideset godina. OECD u svom izvještaju 2014. godine, naglašava kako je Francuska jedna od rijetkih zemalja, uključujući još i Mađarsku i Belgiju, koje su imale malu promjenu po pitanju nejednakosti od sredine 1980. pa do 2011. godine. Gledano na razini tržišta rada, prema njihovim podacima, nejednakost plaća ostala je na relativno niskoj razini i nije se drastično povećavala sve do 2008. godina kada se desila gospodarska kriza. Tijekom krize, Ginijev koeficijent povećao se s 0,29 na 0,31 u razdoblju od 2007. do 2011. godine (Tablica 12). Svakako se uočava kako kod srednje dohodovne skupine nije bilo povećanja nejednakosti, već je Ginijev koeficijent ostao stabilan tijekom cijelog navedenog razdoblja. Sagledavajući situaciju unutar triju podskupina srednje dohodovne skupine, može se vidjeti iznimna stabilnost nejednakosti. Neprekidno povećanje se može primijetiti kod dohodovne skupine na vrhu, dok je nešto manje povećanje nejednakosti zabilježeno kod one najniže dohodovne skupine tijekom 2000. godine.

Tablica 12: Ginijev koeficijent (1996-2011)

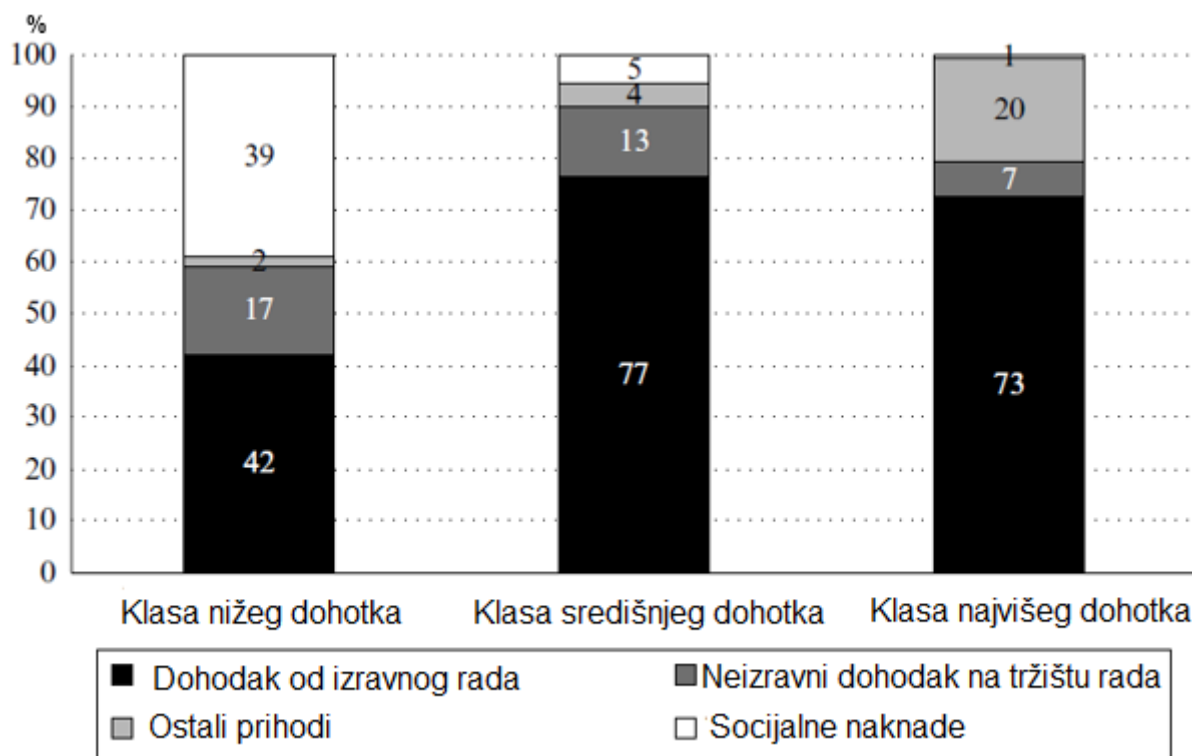
	1996.	2001.	2007.	2011.
Ukupna populacija	0.28	0.29	0.29	0.31
Klasa više razine dohotka	0.14	0.18	0.20	0.23
Klasa srednjeg dohotka	0.17	0.17	0.17	0.17
<i>Srednja klasa višeg dohotka</i>	0.08	0.08	0.08	0.08
<i>Srednja klasa srednjeg dohotka</i>	0.07	0.07	0.07	0.07
<i>Srednja klasa nižeg dohotka</i>	0.05	0.05	0.05	0.05
Klasa niže razine dohotka	0.15	0.14	0.17	0.17

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 180.

Napomena: Izračun Ginijevog koeficijenta uključuje samo osobe s ekvivalentnim dohotkom > 0.

U nastavku će se prikazati trendovi u nejednakosti dohotka i evolucija tijekom određenog vremena, pri čemu su se izvori dohotka razgradili prema različitim klasnim skupinama (Grafički prikaz 19).

Grafički prikaz 18: Izvor dohotka kod različitih dohodovnih skupina u Francuskoj (u %, 2011)

Izvor: Dorada studentice prema podacima: Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016., str. 182

Napomena: Pojedinci se sastoje od glave kućanstva i partnera za parove; dohodak od izravnog rada uključuje neto plaće i dohodak od samostalne djelatnosti; neizravni dohodak na tržištu rada uključuje osiguranje od nezaposlenosti i mirovine; ostali prihodi uključuju kapitalni dohodak; socijalne naknade uključuje minimalni dohodak i minimalnu mirovinu.

Generalno, za aktivnu dob stanovništva, unatoč različitim izvorima dohotka, omjeri su ostali stabilni u razdoblju između 1996 do 2011. godine. U relativnom smislu, glavna karakteristika srednje dohodovne skupine je dohodak koji proizlazi izravno ili neizravno iz rada. Najprije se može uočiti glavna razlika između srednje dohodovne skupine i one najniže, gdje udio dohotka koji proizlazi izravno iz posla za srednju dohodovnu skupinu iznosi 76%, dok samo 41% za onu najnižu. Udio izravnog dohotka s tržišta rada 1996. iznosio je 77% za srednju dohodovnu skupinu i 43% za najnižu prema čemu se može zaključiti kako su za ove skupine udjeli različitih izvora dohodaka zadržavali stabilan tijekom tog razdoblja. Razlika između srednje dohodovne skupine i najviše dohodovne skupine je udio dohotka koji proizlaze indirektno od rada. Takav izvor

dohotka predstavlja 14% ukupnog iznosa dohotka za srednju dohodovnu skupinu i samo 7% za najvišu.⁵²

Ako se usporede srednja dohodovna skupina i ona najniža po udjelu socijalnih naknada, vidi se da najveći omjer odlazi upravo najnižoj dohodovnoj skupini što može biti i zabrinjavajuće jer taj udio ne odskače previše od udjela koji se odnosi na njihove izravne dohotke.

Kroz provedenu analizu, na temelju podataka može se zaključiti kako se veličina srednje klase u Francuskoj nije značajno smanjila u promatranom razdoblju između 1996. i 2011. godine, niti su se nejednakosti značajno povećale. Utjecaj krize najviše se osjetio kod onih najnižih dohodovnih skupina kod kojih se uočava rastuća nezaposlenost i loši uvjeti rada. Međutim, svakako valja istaknuti kako unatoč pozitivnim pokazateljima, postoje i čimbenici koji negativno utječu na srednju klasu u Francuskoj, ponajviše na onu srednju dohodovnu skupinu koja se nalazi na dnu gdje su se prihodi smanjili tijekom krize, ali je isto tako došlo i do promjena u strukturi zanimanja.

3.2.3. *Osvrt na analizirane zemlje*

U prethodnim točkama napravila se detaljna analiza o položaju srednje klase u odabranim europskim zemljama, Njemačkoj i Francuskoj. Analizirajući gospodarske pokazatelje ovih dviju zemalja, obje zemlje imaju vrlo povoljnu poziciju. Međutim, kada je riječ o položaju srednje klase uočavaju se značajne razlike, dok je u Njemačkoj opstanak srednje klase upitan u Francuskoj zauzima stabilnu poziciju.

Prema podacima istraživanja PRC-a⁵³, od 1991. do 2010. godine udio odraslih koji žive u kućanstvima središnjeg dohotka povećao se u Francuskoj (1,8%), Nizozemskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, ali se smanjio u Njemačkoj (-5,7%), Italiji i Španjolskoj (Tablica 12).

⁵² Par., Ibidem, str. 180- 181.

⁵³ PRC (eng. *Pew Research Centar*); Istraživački centar Pew, pruža informacije o društvenim pitanjima, javnog mnijenja i demografskih trendova koji oblikuju SAD i svijet

Tablica 13: Promjene udjela odraslih koji žive u kućanstvima srednjeg dohotka (1991-2010)

Zemlja	Niži dohodak (%)	Središnji dohodak (%)	Viši dohodak (%)
Irska	-7.3	8.5	-1.1
UK	-4.8	6.0	-1.3
Nizozemska	-5.8	3.4	2.4
Francuska	-1.8	1.8	0
Danska	-1.5	-0.1	1.6
Norveška	0.1	-1.3	1.2
Italija	0.9	-2.2	1.3
Luksemburg	2.2	-4.1	1.9
Španjolska	4.2	-5.0	1.0
Njemačka	2.6	-5.7	3.2
Finska	2.7	-6.9	4.2
SAD	0.9	-2.8	1.9

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Pew Research Center, Search, Middle Class, 2017., http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/st_2017-04-24_western-europe-middle-class_1-03/ (pristupljeno 04. lipnja 2018.)

Također, prema istom istraživanju, napravljen je prikaz (Tablica 14) godišnjeg dohotka izražen u cijenama za 2011. i paritetu kupovne moći ovisno o veličini kućanstava za središnju i višu srednju klasu. Kada se usporede odabrane zemlje (Njemačka i Francuska) gledano na razini dohotka, može se vidjeti da su iznosi relativno jednaki za svaku kategoriju po broju kućanstva, osim u Francuskoj gdje je on ipak malo viši. Ono što se svakako uočava je velika razlika između središnjeg i višeg dohotka kod svake skupine, odnosno veličine razreda ali i odabranih zemalja. Primjerice, iznos središnjeg dohotka u Francuskoj za pojedinca iznosio je u 2011. godini 15 810 eura, dok je viši dohodak iznosio trostruko više, točnije 47 432 eura. Također valja istaknuti i podosta veliku razliku između višeg dohotka pojedinca i središnjeg dohotka za peteročlanu obitelj kod obiju zemalja. Primjerice u Francuskoj viši dohodak pojedinca iznosi 47 432 eura, dok središnji dohodak za peteročlanu obitelj iznosi 35 353 eura.

Tablica 14: Godišnji dohodak izražen u cijenama za 2011. i paritetu kupovne moći ovisno o veličini kućanstava za središnju i višu srednju klasu

Zemlja	1	2	3	4	5
					
	Viši dohodak/ Središnji dohodak \$				
Danska	\$49,833 16,611	70,475 23,491	86,313 28,771	99,666 33,222	111,430 37,143
Finska	46,549 15,516	65,830 21,943	80,625 26,875	93,097 31,032	104,086 34,695
Francuska	47,432 15,810	67,079 22,359	82,154 27,384	94,863 31,621	106,060 35,353
Njemačka	47,398 15,799	67,030 22,343	82,094 27,364	94,794 31,598	105,983 35,327
Irska	45,111 15,037	63,797 21,265	78,134 26,044	90,222 30,074	100,871 33,623
Italija	37,359 12,453	52,833 17,611	64,707 21,569	74,717 24,905	83,536 27,845
Luksemburg	75,594 25,198	106,906 35,635	130,933 43,644	151,188 50,396	169,033 56,344
Nizozemska	49,875 16,625	70,534 23,511	86,386 28,795	99,749 33,249	111,523 37,174
Norveška	60,397 20,132	85,413 28,471	104,609 34,869	120,792 40,264	135,050 45,016
Španjolska	36,819 12,273	52,070 17,356	63,772 21,257	73,637 24,545	82,329 27,443
UK	43,679 14,559	61,770 20,590	75,653 25,217	87,356 29,118	97,667 32,555
SAD	61,132 20,377	86,453 28,817	105,882 35,294	122,262 40,754	136,693 45,564

Izvor: Dorada studentice prema podacima: Pew Research Center, Search, Middle Class, 2017., [online fotografija], http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/st_2017-04-24_western-europe-middle-class_b-01/, (pristupljeno 04.lipnja 2018.)

U nastavku slijedi prikaz udjela (%) odraslih po pojedinom dohodovnom razredu za 1991. i 2010. godinu u zapadno europskim zemljama, s naznačenom Francuskom i Njemačkom (Tablica 15).

Tablica 15: Udio (%) odraslih po pojedinom dohodovnom razredu za 1991. i 2010. godinu

	Niži dohodak		Središnji dohodak		Viši dohodak	
	1991	2010	1991	2010	1991	2010
Danska	15%	14	80%	80	5%	7
Finska	14	17	82	75	4	8
Francuska	19	17	72	74	9	9
Njemačka	15	18	78	72	7	10
Irska	27	19	60	69	13	12
Italija	21	22	69	67	10	11
Luksemburg	15	17	79	75	6	8
Nizozemska	19	13	76	79	6	8
Norveška	14	14	81	80	5	6
Španjolska	20	24	69	64	12	13
UK	24	19	61	67	15	14
SAD	25	26	62	59	13	15

Izvor: Dorada studentice prema podacima: Pew Research Center, Search, Middle Class, 2017., [online fotografija], http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/st_2017-04-24_western-europe-middle-class_1-01/, (pristupljeno 04. lipnja 2018.)

Vidi se jasno kako je do promjena došlo kod obiju zemalja u sve tri kategorije, osim u kategoriji višeg dohotka u Francuskoj gdje udio stagnira na 9%. U Njemačkoj je došlo do porasta udjela odraslih u kategoriji nižeg dohotka, pa je tako s 15% u 1991. godini porastao na 18%, a isto tako se bilježi i rast osoba s višim dohotkom sa 7 na 10% za navedeno razdoblje. Po pitanju srednjeg dohotka, tu se primjećuje da je došlo do pada udjela odraslih osoba, sa 78 na 72% što potencira na širenje jaza između onih na dnu i onih na vrhu. Kod Francuske su kretanja skroz drugačija, udio odraslih s nižim dohotkom se smanjio s 19 na 17%, stagnacija kod udjela višeg dohotka je već prije navedena, dok udio osoba sa srednjim dohotkom ukazuje na porast sa 72 na 74% što zasigurno sugerira na bolji položaj srednje klase u Francuskoj nego u Njemačkoj.

Zaključno, može se reći kako je na srednju klasu u odabranim zemljama najviše utjecala gospodarska kriza, međutim taj negativan utjecaj nije se odrazio u obje zemlje u istoj mjeri. Srednja klasa u Njemačkoj bilježi znatno lošiji položaj nakon krize, odnosno bilježi tendenciju smanjenja što se može uočiti još uvijek i danas. S druge strane, na položaj srednje klase u Francuskoj kriza nije imala toliki utjecaj. Točnije nije pridonijela značajnom smanjenju srednje klase, te je njihova pozicija i danas stabilna u društvu.

4. Hrvatsko tržište rada i položaj srednje klase

Situacija na hrvatskom tržištu rada vrlo je nepovoljna usporedno s ostalim zemljama članicama EU-a kao i sa zemljama sličnih ekonomskih obilježja. Na takvu lošu situaciju ukazuju i podaci HGK-a⁵⁴ koji ukazuju na smanjenje stope nezaposlenosti u Hrvatskoj, međutim uspoređujući se s ostalim članicama EU-a ona se i dalje nalazi među onima s najvišom stopom i s najmanjim napretkom u odnosu na stanje 2008. godine. Također se naglašava kako je prosječna dsezonirana stopa nezaposlenosti u 2016. godini u Hrvatskoj iznosila 12,8%, a lošije su bile samo Grčka, Španjolska i Cipar. Nema sumnje da se hrvatsko tržište rada suočava sa strukturnim nedostacima i lošim odnosom između obrazovnih sustava i njegove potražnje na dinamičnom tržištu rada, što opravdavaju sljedeći podaci „*Nezaposlenost je tijekom prethodnih godina porasla u svim obrazovnim grupama, no ipak je najveći relativni porast evidentiran među osobama s najvišim stupnjem obrazovanja. Među osobama sa završenim prvim stupnjem fakulteta, stručnim studijem ili višom školom nezaposlenost je od 2008. do 2015. porasla 108,5 %, a među osobama sa završenim fakultetom, akademijom, magisterijem ili doktoratom 120,7 %. Najmanji porast nezaposlenosti zabilježen je među osobama bez škole i sa završenom osnovnom školom gdje smo imali pad od 7,9 %, odnosno 1,1 %. Takav trend, kada je rast nezaposlenosti najizraženiji među najškolovanijim pojedincima, upozorava na već alarmantno stanje i najbolje pokazuje strukturne probleme neusklađenosti obrazovnog sustava i stvarnih potreba tržišta.*“⁵⁵

Razvoj i tehnološki napredak stvaraju sve veću potrebu za visoko kvalificiranim radnicima koju tržište rada i lakše apsorbira. Na ovo ukazuju podaci o sve većem broju visokoobrazovanih u odnosu na niže obrazovane osobe u ukupnom broju nezaposlenih prijavljenih na Hrvatski zavod za zapošljavanje. Istodobno, u tom dijelu radne snage (niže obrazovane osobe) postoji visoka i rastuća stopa nezaposlenosti.⁵⁶

Prema rezultatima Ankete o radnoj snazi, u 2017. godini bilo je prosječno 1 625 000 zaposlenih te 205 000 nezaposlenih osoba. U usporedbi s 2016. godinom povećao se

⁵⁴ Hrvatska gospodarska komora, Pretraži, Tržište rada, „*Tržište rada i dalje lošije nego prije osam godina*“, siječanj 2017., <https://www.hgk.hr/trziste-rada-i-dalje-losije-nego-prije-osam-godina> (pristupljeno 04. prosinca 2018.)

⁵⁵ Obadić, A., „*Nezaposlenost mladih i usklađenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada*“, Udk 331.5:37.01, Zagreb, Ekonomski fakultet, lipanj 2017., Str. 144. (pristupljeno 04. prosinca 2018.)

⁵⁶ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2016., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf, str. 6-7. (pristupljeno 07. lipnja 2018.)

broj zaposlenih za 2,2%, a smanjio se broj nezaposlenih za 14,6%, pri čemu se povećala i stopa zaposlenosti (15-64) na 58,9% u 2017. godinu, u odnosu na 2016. kada je iznosila 56,9%. Prosječna stopa anketne nezaposlenosti za 2017. godinu iznosila je 11,2%, što je za 1,9 postotnih boda manje u odnosu na prošlogodišnju razinu.⁵⁷

Što se tiče registrirane nezaposlenosti, prosječni broj nezaposlenih smanjio se s 241 860 u 2016. godini na 193 967 u 2017. godini, što je smanjenje od 19,8%. Također je zabilježeno i smanjenje prosječnog broja nezaposlenih muškaraca i žena (Tablica 16), pa je tako broj nezaposlenih muškaraca smanjen za 23%, dok je broj nezaposlenih žena smanjen za 17,2%.⁵⁸

Tablica 16: Prosječan broj nezaposlenih prema spolu u 2016. i 2017. godini

Spol	2016.		2017.	
	Broj	%	Broj	%
Muškarci	107 947	44,6	83 144	42,9
Žene	133 913	55,4	110 823	57,1
UKUPNO	241 860	100,0	193 967	100,0

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2017., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf (pristupljeno 29. studenog 2018.)

Ono što se također može uočiti iz tablice je to da na razini ukupne nezaposlenosti više od 50% čine žene u obje navedene godine.

Gledano na kretanje nezaposlenosti prema dobi (Tablica 17), zabilježeno je smanjenje prosječnog broja nezaposlenosti kod svih dobnih skupina, međutim ono najznačajnije zabilježeno je kod mlađih dobnih skupina. U dobi od 15 do 19 godina broj nezaposlenih osoba smanjio se 29,1%, dok se broj nezaposlenih osoba u dobi od 20 do 24 godine smanjio 24,4%. Pad broja nezaposlenih srednje dobi bio je manji, točnije broj nezaposlenih u dobi od 45 do 49 godina smanjio se 19,9%, dok je kod najstarije dobne skupine zabilježeno smanjenje nezaposlenosti od 5,7%. Temeljem toga uočava se

⁵⁷ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2017., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf (pristupljeno 29. studenog 2018.)

⁵⁸ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2017., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf (pristupljeno 29. studenog 2018.)

najveće povećanje udjela najstarije dobne skupine u ukupnom broju nezaposlenih osoba.

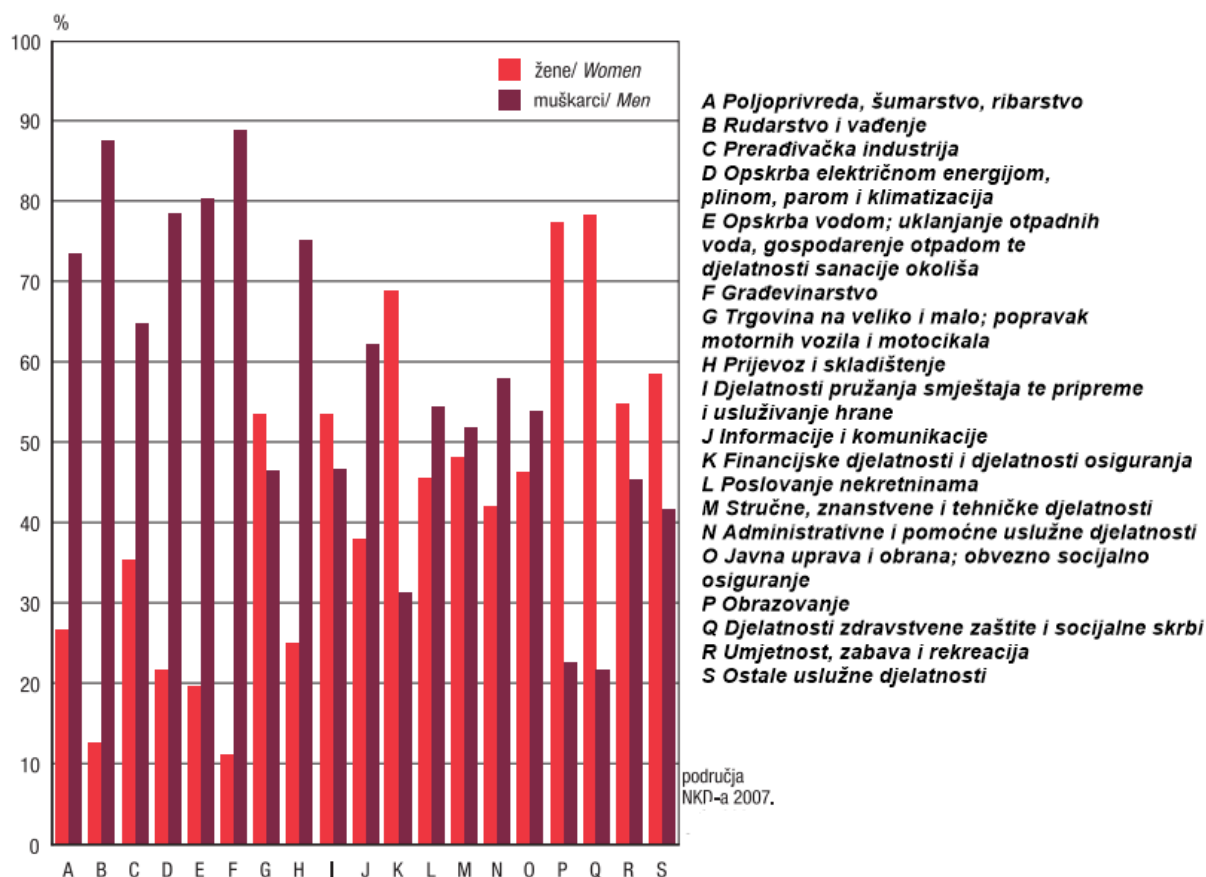
Tablica 17: Prosječni broj nezaposlenih osoba prema dobu u 2016. i 2017. godini

Dob	2016.		2017.	
	Broj	%	Broj	%
15-19	11 849	4,9	8 401	4,3
20-24	28 009	11,6	21 173	10,9
25-29	28 683	11,9	22 384	11,5
30-34	24 757	10,2	19 290	9,9
35-39	24 071	10,0	19 144	9,9
40-44	23 351	9,7	18 754	9,7
45-49	24 642	10,2	19 750	10,2
50-54	28 514	11,8	23 436	12,1
55-59	32 184	13,3	26 731	13,8
60 i više	15 800	6,5	14 904	7,7
UKUPNO	241 860	100,0	193 967	100,0

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2017., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf (pristupljeno 29.11. 2018.)

Danas su žene još uvijek u većoj mjeri segregirane u određene vrste zanimanja, što predstavlja veliki problem nejednakosti između žena i muškaraca na tržištu rada. Iz Grafičkog prikaza 20, vidi se kako su žene na hrvatskom tržištu rada u 2016. godini najzastupljenije bile u djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, obrazovanju, financijskoj djelatnosti i djelatnosti osiguranja, umjetnosti, zabavi i rekreaciji, djelatnosti pružanja smještaja te pripremi i usluživanju hranom, trgovini na veliko i malo te ostalim uslužnim djelatnostima.

Grafički prikaz 19: Odnos zaposlenih prema spolu unutar područja djelatnosti NKD-a 2007., prosjek 2016.

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis RH 2016., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 24. studenog 2018.)

Prema podacima⁵⁹, u Hrvatskoj je u travnju 2018. stopa registrirane nezaposlenosti iznosila 10,4%, dok je broj nezaposlenih osoba 180 957 što je u odnosu na 2016. godinu za oko 60 000 osoba manje.

Analizirajući troškove rada po satu, Hrvatska je u 2017. godini zauzela mjesto s najnižim troškovima među zemljama članicama Europske unije. Trošak rada po satu za navedenu godinu iznosio je 10,6 eura što je dva i pol puta ispod prosjeka Europske unije gdje su prosječni troškovi rada po satu iznosili 26,8 eura. Najviši trošak rada po

⁵⁹ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika, 2018. <http://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>, i Hrvatski zavod za zapošljavanje, Početna stranica, <http://www.hzz.hr/> (pristupljeno 06. lipnja 2018.)

sat u hrvatskom gospodarstvu odnosi se na uslužni sektor, od 11,4 eura, iza toga je građevinski sektor s 9,8 eura dok se industrija nalazi na trećem mjestu s 9,7 eura.⁶⁰

Jedan od većih problem na hrvatskom tržištu rada je sezonsko zapošljavanje koje čini značajan dio ukupnoga zapošljavanja. U najvećoj mjeri ono se odnosi na poslove vezane u turizmu, kao što su pružanje usluge smještaja, pripreme i usluživanja hrane, te ostale prateće djelatnosti, primjerice, trgovina, prijevoz ili administrativne djelatnosti.

Prema podacima iz Zavoda, u 2016. godini tijekom sezone, bilo je zaposleno ukupno 40.682 radnika, što je 20,6% ukupnog broja zaposlenih na temelju radnoga odnosa. Usporedno s godinom ranije, došlo je do blagog smanjenja ukupnog broja sezonski zaposlenih osoba za 785, odnosno 1,9%. Sezonsko zapošljavanje bilo je najbrojnije u djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane s 22.404 radnika, odnosno 55,1%, nadalje u trgovini s 5.040 radnika ili 12,4%, administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima s 3.376 radnika ili 8,3%, prerađivačkoj industriji s 2.044 radnika ili 5%, te poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu s 1.325 radnika ili 3,3% i prijevozu i skladištenju s 1.209 radnika ili 3,0%. Prema zanimanjima sezonskih radnika zaposleno je najviše prodavača s 3.791 ili 9,3% od ukupno zaposlenih, konobara s 3.637 ili 8,9%, kuhara s 3.358 ili 8,3%, čistačica s 1.787 ili 4,4%, sobarica s 1.776 ili 4,4% m te pomoćnih kuhara s 1.750 ili 4,3%.⁶¹

Iz strukture zaposlenih u pravnim osobama u Hrvatskoj, prema visini prosječne isplaćene neto plaće u ožujku 2017. godine, 5,3% zaposlenih primilo neto plaću do 2 700 kuna. Neto plaću od 2 701 do 6 000 kuna primilo je 56,4% zaposlenih, a neto plaću od 6 001 do 12 000 kuna primilo je 34,1% zaposlenih. Neto plaću iznad 12 000 kuna primilo je samo 4,2% zaposlenih u pravnim osobama (Grafički prikaz 21). Navedeni podaci odnose se na 962 644 zaposlenih u pravnim osobama, koji su za ožujak 2017. godine ostvarili puni fond radnog vremena. Zaposlene osobe u Hrvatskoj, prema visini plaće, raspoređene su u 13 skupina, a prema navedenim podacima za ožujak 2017. godine plaću manju od 2.700 kuna primilo nešto više od 51 tisuća

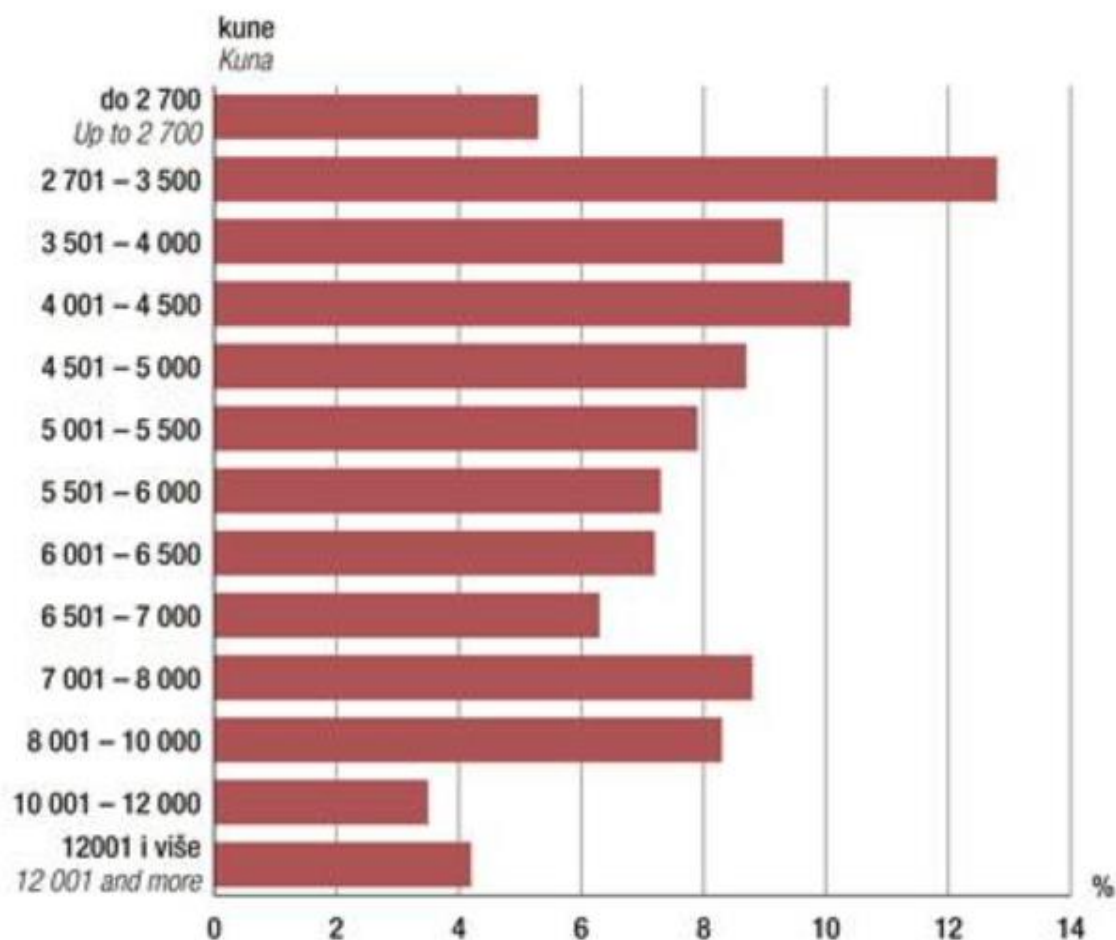
⁶⁰ Eurostat, Statistics Explained, Wages and labour costs, Grafikon 1, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lc_lci_lev&lang=en (pristupljeno 07. lipnja 2018.)

⁶¹ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2016., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf (pristupljeno 07. lipnja 2018.)

zaposlenih, dok je na drugom kraju skale nešto više od 40,4 tisuće zaposlenih u pravim osobama koji su primili više od 12.000 kuna. ⁶²

⁶² Državni zavod za statistiku, Publikacije, Struktura zaposlenih prema visini prosječne isplaćene neto plaće i djelatnostima, stanje u ožujku 2017., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-02-05_01_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)

Grafički prikaz 20: Struktura zaposlenih prema visini prosječne isplaćene neto plaće (ožujak 2017, u %)

Izvor: Državni Zavod za Statistiku, Publikacije, Struktura zaposlenih prema visini prosječne isplaćene neto plaće i djelatnostima, stanje u ožujku 2017., [online fotografija], https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-02-05_01_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)

Prosječna neto plaća za ožujak 2017. godine u pravnim osobama iznosila 6.022 kune, a statistika prema visini prosječne plaće pokazuje da je više od 60% zaposlenih primilo manje od 6.000 kuna. Točnije, 5,3% njih primilo je najniže plaće, do 2.700 kuna, dok je njih 56,4% primilo prosječno od 2.701 do 6.000 kuna.⁶³

Zaposleni s prosječnim plaćama od 2.700 do 6.000 kuna grupirani su u šest statističkih skupina, među kojima su najbrojniji oni s plaćama od 2.701 do 3.500 kuna, kojih je u ukupnom broju zaposlenih bilo 12,8%, te oni s prosjekom od 4.001 do 4.500 kuna s

⁶³ Novilist.hr, Hrvatska, Statistika hrvatskih primanja, srpanj 2018., http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/STATISTIKA-HRVATSKIH-PRIMANJA-Vise-od-polovice-zaposlenih-prima-neto-place-u-visini-od-2.701-do-6.000-kuna?meta_refresh=true (pristupljeno 21. listopada 2018.)

udjelom od 10,4%. Nešto više od trećine zaposlenih u pravnim osobama, njih 34,1% ili oko 328 tisuća zaposlenih u navedenom je razdoblju primilo neto plaću od 6.001 do 12.000. Najbrojniji su oni s neto plaćama od 7.001 do 8.000 kuna, njih je 8,8%, dok ih je 8,3% primilo između 8.001 do 10.000 kuna. U skupini onih koji su dobili od 10.001 do 12.000 kuna je 3,5% zaposlenih, a nešto više, 4,2% ih je s plaćom višom od 12.000 kuna.⁶⁴

Statistika prema nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti pokazuje da je u dvije djelatnosti s najviše zaposlenih, prerađivačkoj industriji i trgovini, iznadprosječan udio onih s plaćama do 2.700 kuna te najveći udio zaposlenih s prosječnom neto plaćom od 2.701 i 3.500 kuna. I u prerađivačkoj industriji i u trgovini udio onih s plaćama većim od 12.000 kuna iznosio je 3,7%. U djelatnosti javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje, koja je brojala više od 92,1 tisuću zaposlenih njih najviše, točnije 15,2% imalo je plaću između 7.001 i 8.000 kuna. I u djelatnosti obrazovanja, s 90,6 tisuća zaposlenih, najviše je onih 17% s plaćom između 7.001 i 8.000 kuna. U građevinarstvu, od 55.352 zaposlenih više od pola ih je imalo plaću do 4.500 kuna. Pritom, za 15,1% ona je iznosila do 2.700 kuna, a za 16,8% od 2.701 do 3.500 kuna.⁶⁵

Gledano po postocima, građevinarstvo je i druga po redu djelatnost s najvećim udjelom zaposlenih s plaćom do 2.700 kuna, dok sa 16% prednjače administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, koje broje 31.100 zaposlenih. Djelatnost s najvećim udjelom neto plaća iznad 12.000 kuna, od 13% su informacije i komunikacije, u kojima je bilo nešto manje od 30 tisuća zaposlenih. Slijede financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, gdje je od 33,5 tisuća zaposlenih za njih 12,9% neto plaća premašivala 12.000 kuna.⁶⁶

U Hrvatskoj je prema najnovijima podacima DZS-a⁶⁷ u lipnju 2018. godine bilo 138 383 nezaposlenih, a najteže je naći posao mladima bez radnog iskustva i starijim (40-

⁶⁴ Novilist.hr, HINA, „Statistika hrvatskih primanja“, srpanj 2018., http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/STATISTIKA-HRVATSKI-H-PRIMANJA-Vise-od-polovice-zaposlenih-prima-neto-place-u-visini-od-2.701-do-6.000-kuna?meta_refresh=true (pristupljeno 21. listopada 2018.)

⁶⁵ Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2017., Statistika u nizu (podaci u Excelu) https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_03_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)

⁶⁶ Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2017., Statistika u nizu (podaci u Excelu) https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_03_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)

⁶⁷ Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prvi rezultati, *Prosječna neto plaća*, Zagreb, 26. rujna 2018, BR: 9.1.1/7. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 24. rujna 2018.)

50). Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za srpanj 2018. iznosila je 6 206 kuna, dok je najviša prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama za srpanj 2018. isplaćena je u djelatnosti Zračni prijevoz, u iznosu od 11 241 kune, a najniža u djelatnosti Ostale osobne uslužne djelatnosti, u iznosu od 4 007 kuna. Za razdoblje od siječnja do srpnja 2018. godine, prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH iznosila je 6 233 kune, što je u odnosu na isto razdoblje 2017. nominalno više za 4,7%, a realno za 3,2%. Medijalna neto plaća za srpanj 2018. iznosila je 5 504 kune.

U srpnju je 2018. godine bilo 175 plaćenih sati, što je za 4,2% više nego u prethodnome mjesecu. Najveći broj plaćenih sati ostvaren je u djelatnosti Vodni prijevoz (188), a najmanji broj plaćenih sati bio je u Djelatnostima socijalne skrbi bez smještaja (160). Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po satu za srpanj 2018. iznosila je 35,39 kuna, što je u odnosu na lipanj 2018. niže za 5,3%, a u odnosu na srpanj prethodne godine više za 1,1%.⁶⁸

U sljedećem potpoglavlju fokus će biti na srednjoj klasi, točnije kakav je njihov položaj na tržištu rada, koje djelatnosti su karakteristične za ovu skupinu te plaće.

Prema nekom generalnom opisu, pripadnike srednje klase prikazuje se kao one koji imaju mogućnost da od svog mjesečnog dohotka mogu relativno ugodno živjeti, odnosno da mogu podmiriti troškove stanovanja, posjeduju automobil, da si mogu priuštiti dodatno zadovoljstvo poput odlaska u kino, kazalište, koncert, ili kupiti neku drugu ne nužnu potrepštinu, a da pritom ne razmišljaju na čemu će u kućnom proračunu uštedjeti za tu vrstu troškova. Pretpostavka je da upravo ovakav život u Hrvatskoj vode tek manji dio građana. Je li ova pretpostavka zaista točna? Odgovor na ovo pitanje nastojat će se pronaći kroz daljnju analizu prikupljenih podataka.

Sveučilišni profesor i sociolog mr. sc. Zoran Malenica u proteklih se desetak godina bavio analizom socijalnih problema hrvatskog društva., a posebnu pozornost posvetio je socijalnoj stratifikaciji. U svom je dijelu „*Ogledi o hrvatskom društvu – prilog sociologiji hrvatskog društva*“ iznio novu i cjelovitu klasifikaciju slojeva u hrvatskome društvu. „*Klasnim pozicioniranjem društvenih skupina definira političku nomenklaturu,*

⁶⁸ Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prvi rezultati, Prosječna neto plaća, Zagreb, 26. rujna 2018, BR: 9.1.1/7., <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 24. rujna 2018.)

kapitalističku klasu (tajkuni) te menadžerski sloj (menadžeri s tajnim ugovorima) kao predstavnike viših slojeva, odnosno vladajuće političke i gospodarske elite. U srednje društvene slojeve ubraja sitne poduzetnike, više profesionalce, niže profesionalce i nižu srednju klasu. Niži društveni slojevi obuhvaćaju radničku klasu, poljoprivrednike, polutane, umirovljenike, nezaposlene, prosjake i beskućnike. Svi su slojevi društva te pripadajući podslojevi, tijekom tranzicije prošli kroz dinamične procese, koji su možda najviše utjecali na degradaciju, ali ne i nestanak srednjih slojeva. Autor ponajprije misli na degradaciju viših i nižih profesionalaca kao što su suci, odvjetnici, liječnici, sveučilišni profesori, estradni umjetnici, glumci, književnici, vrhunski sportaši, odnosno prosvjetni radnici, odgojitelji, bolničari, dio nižega menadžerskog sloja, tehnolozi, inženjeri, pravnici i ekonomisti.“⁶⁹

S druge strane, prema istraživanju Ive Tomić, ukazuje se na to da se razlika između onih najbogatijih i onih najsiromašnijih u društvu povećava. U 2009. godini objavila je svoje veliko istraživanje „Što se dogodilo sa srednjom klasom u novim tržišnim ekonomijama? Slučaj Hrvatske i Poljske“ gdje ističe kako se zbog velikog broja izgubljenih radnih mjesta u razdoblju krize i ranom razdoblju nakon krize smanjio broj zaposlenih, što je ujedno rezultiralo i smanjenjem veličine srednje klase. Međutim, neovisno o tome, naglašava kako je bez uvida u ukupan dohodak (plaće, mirovine, dohotke od imovine) iznimno teško procijeniti kakvo je kretanje, odnosno smanjenje srednje klase u društvu.⁷⁰

Smatra se kako danas veliki broj novih pripadnika niže klase, ali i siromašnih, prelazi upravo iz sloja srednje klase. To su najčešće obitelji niže rangiranih profesionalaca, nastavnika u osnovnim i srednjim školama, te onih koji su zbog krize ostali bez posla ili se to dogodilo njihovom bračnom partneru, ili oboma. Među njima su i manji poduzetnici i obrtnici koji su posljedično krizi morali zatvoriti poduzeća i obrte. Primjerice, u sektoru obrazovanja u 2017. godini prosječna mjesečna neto plaća

⁶⁹ Gvozdanović, A., Osvrti, prikazi, recenzije, Politička misao, Vol. 45, (2008.), br. 2, str. 175–195, Zoran Malenica, „Ogledi o hrvatskom društvu – prilog sociologiji hrvatskog društva“, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007., str. 187.

⁷⁰ Tomić, I., Tyrowicz, J., „What Happened to the Middle Class in the New Market Economies? The Case of Croatia and Poland“, Vol. 12, No. 1, p. 9-44, travanj 2010, file:///C:/Users/AP/Downloads/CES_12_Tomic_Tyrowicz.pdf (pristupljeno 23. listopada 2018.)

iznosila je 6 419 kuna⁷¹ po zaposlenoj osobi što svakako ukazuje na potplaćenost ovog sektora koji je među važnijima u gospodarstvu, jer u njemu rade većinom osobe s visokom stručnom spremom. Sagleda li se ovo prema analizi srednje klase koja će se prikazati kasnije (Tablica 15), može se reći kako se ovaj sektor nalazi na samom rubu prelaska iz srednje u nižu klasu.

U ovom dijelu rada nastojat će se približno odrediti srednja klasa na hrvatskom tržištu, odnosno kojim sektorima i djelatnostima unutar njih se bave oni koji bi se mogli definirati kao pripadnici srednje klase.

Za potrebe analize i samog definiranja uzet će se podaci DZS-a⁷² za prosinac 2017. godine. Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća za navedeno razdoblje po zaposlenome u pravnim osobama RH iznosila je 5 973 kune, dok je medijalna neto plaća procijenjena na nešto niži iznos od 5 391 kunu. Najviša prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama za prosinac 2017. isplaćena je u djelatnosti Zračni prijevoz u iznosu od 10 384 kune, a najniža je isplaćena u djelatnosti Proizvodnja odjeće, u iznosu od 3 643 kune.

U nastavku će se pokušati odrediti srednja klasa prema statističkim podacima za prosinac 2017. godine na razini prosječne neto isplaćene plaće (Grafički prikaz 22). Najprije su se poredale prosječne neto plaće za pojedinu djelatnost, od najmanje do najviše, a nakon toga su se prema formuli odredili kvintili koji će se koristiti kao mjerilo prema kojem se odredila srednja klasa.

⁷¹ Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017., Statistika u nizu (Excel), https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_12_2017.htm (pristupljeno 30. studenog 2018.)

⁷² Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_12_2017.htm (pristupljeno 30. studenog 2018.)

Grafički prikaz 21: Statističko određenje srednje klase na temelju prosječnih neto plaća po zaposlenome (prosinac 2017.)

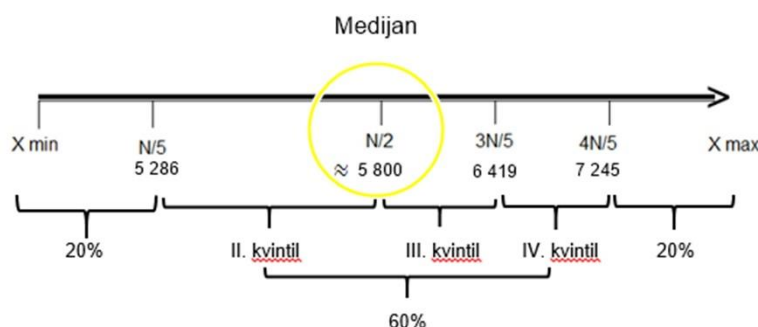
4 286
5 033
5 072
5 181
5 286
5 291
5 369
5 692
5 708
5 826
6 379
6 419
6 690
6 837
7 121
7 245
8 020
8 069
8 142

Srednja Klasa

Izračun po kvintilima:
1. --> $19 \cdot (1/5) = 3,8 = 4$
2. --> $19 \cdot (2/5) = 7,6 = 8$
3. --> $19 \cdot (3/5) = 11,4 = 11$
4. --> $19 \cdot (4/5) = 15 = 15$

Veličina srednje klase obuhvaća podatke (neto mjesečne plaće) između 2. i 4. kvintila

Medijan vrijednost iznosi 5 826 kn

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017., Statistika u nizu (Excel), https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_12_2017.htm i korištenje statističkih formulara (pristupljeno 30. studenog 2018)

Prema podacima DZS-a raspon prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenome kretao se između 4 286 kuna do 8 142 kuna, ovisno o vrsti sektora. Na temelju izračuna koji je prikazan ranije (Grafički prikaz 22) srednjom klasom smatraju se oni čije se plaće kreću između 2. i 4. kvintila, odnosno 5 692 do 7 121 kuna, što bi značilo da svi oni koji ostvaruju prihode manje od vrijednosti 2. kvintila, spadaju u nižu klasu i nadalje siromašne, dok svi oni koji ostvaruju vrijednosti iznad 4. kvintila mogu se smatrati višom klasom i na vrhu, bogatima.

Nadalje, nakon što je određena gornja i donja granica prihoda koji su u ovom kontekstu specifični za srednju klasu, prikazat će se koji su sektori i zanimanja unutar njih bila karakteristična za srednju klasu prema ovom određenju (Tablica 18).

Za lakše razumijevanje tablice koja slijedi korištene su oznake:

- Oznaka u žutom: sektor kao cjelina se ubraja u poslove srednje klase,
- Oznaka u zelenom: sektor kao cjelina se ne ubraja u poslove srednje klase, već samo navedeni poslovi,
- Oznaka (↓) donja granica srednje klase, prijeti prijelaz u nižu klasu; (↑) gornja razina srednje klase, moguć prijelaz u višu klasu; (*) sredina srednje klase, stabilan položaj.

Tablica 18: Djelatnosti po sektorima koja se ubrajaju u srednju klasu (prosinac 2017)

Djelatnosti po sektorima koja se ubrajaju u srednju klasu na tržištu rada	Broj zaposlenih po djelatnostima unutar sektora koji pripadaju srednjoj klasi	Prosječne neto isplate po zaposlenome (ukupno)
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo 02 Šumarstvo i sječa drva	21 951	5 181 5 807 (↓)
C Prerađivačka industrija 11 Proizvodnja pića 20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda 27 Proizvodnja električne opreme 28 Proizvodnja strojeva i uređaja 30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava 33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme	203 937	5 369 6 578 (*) 5 933 (↓) 5 908 (↓) 6 446 (*) 5 891 (↓) 6 071 (↓) 5 980 (↓)
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša 36 Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom 37 Uklanjanje otpadnih voda 39 Djelatnosti sanacije okoliša te ostale djelatnosti gospodarenja otpadom	24 209	5 708 (↓) 6 101 (↓) 6 374 (*) 6 911 (*)
F Građevinarstvo	66 286	5 033

42 Gradnja građevina niskogradnje		6 229 (↓)
G Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	184 023	5 065
45 Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala		5 693 (↓)
46 Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima		6 082 (↓)
H Prijevoz i skladištenje	59 358	6 120 (↓)
50 Vodeni prijevoz		6 424 (*)
J Informacije i komunikacije	32 155	7 902
58 Izdavačke djelatnosti		6 603 (↑)
59 Proizvodnja filmova, video filmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa		5 755 (↓)
60 Emitiranje programa		6 846 (↑)
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	36 964	8 020
66 Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja		6 429 (*)
L Poslovanje nekretninama	8 145	5 826 (↓)
68 Poslovanje nekretninama		5 826 (↓)
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	51 948	6 690 (*)
71 Arhitektonske djelatnosti i inženjerstvo; tehničko ispitivanje i analiza		6 575 (*)
73 Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta		7 031 (↑)
75 Veterinarske djelatnosti		5 952 (↓)
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	40 679	3 986

79 Putničke agencije, organizatori putovanja (turoperatori) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima		5 827 (↓)
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	105 011	6 837 (↑)
84 Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje		6 837 (↑)
P Obrazovanje	110 440	6 419 (*)
85 Obrazovanje		6 419 (*)
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	86 775	7 121 (↑)
R Umjetnost, zabava i rekreacija	22 748	5 692 (↓)
90 Kreativne, umjetničke i zabavne djelatnosti		6 613 (*)
91 Knjižnice, arhivi, muzeji i ostale kulturne djelatnosti		6 240 (↓)
S Ostale uslužne djelatnosti	14 907	5 261
94 Djelatnosti članskih organizacija		5 935 (↓)
95 Popravak računala i predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo		6 437 (*)

Izvor: Izrada studentice prema podacima: Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017., Statistika u nizu (Excel), https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_12_2017.htm (pristupljeno 30. studenog 2018.)

Može se uočiti kako je od ukupnog broja zaposlenih u 2017. godini (1 143 458), 40% njih pripadalo srednjoj klasi gledano na razini sektora, točnije 468 634 osoba. Međutim, većina tih sektora nalazi se na samo rubu između srednje klase i one niže klase prema čemu valja istaknuti kako prevladava visoka razina prijetnje za egzistenciju same srednje klase. To se ponajviše odnosi na sektor obrazovanja koji ujedno i broji skoro najveći broj osoba zaposlenih u toj profesiji (110 440). Sektori u kojima se uočavaju najpozitivniji pokazatelji su sektori javne uprave i obrane, te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Valja naglasiti kako postoje sektori koji, gledajući na njih u cjelini, nisu karakteristični za srednju klasu, međutim unutar tih sektora postoje djelatnosti koje se odnose na srednju klasu, kao što je sektor prerađivačke industrije unutar kojeg je nekoliko zanimanja karakteristično za srednju klasu. Primjerice proizvodnja električne opreme s prosječnom neto isplatom po zaposleniku od 6 446 kuna ili proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda s prosječnom neto isplatom po zaposleniku od 5 908 kuna.

Zaključno, ako se gleda na razini sektora u cjelini, tada se za srednju klasu podrazumijevaju sektori s oznakama E, H, L, M, O, P, Q i R međutim većina od njih se nalazi na rubu prijelaza u nižu klasu što definitivno ukazuje na potencijalno smanjenje srednje klase, odnosno jaz između niže i više klase.

Neovisno o tome je li ovo zaista srednja klasa ili ne, jedno je sigurno, kako god da se ovi pojedinci koji se nalaze u rasponu prosječnih mjesečnih neto plaća od 5 692 kuna do 7121 kuna opisali, zasigurno si pokraj ovakvih primanja ne mogu priuštiti sve one povlastice koje su karakteristične za srednju klasu, s čime se slaže i znanstvenica Iva Tomić koja kaže „(...) ako uzmemo strukturu zaposlenih prema visini plaća, 50% zaposlenih prima neto plaću između 3.100 i 6.000 kuna (DZS), pa ako bismo njih definirali kao srednju klasu – upitno je koliko takve osobe mogu zadovoljiti sve one druge »odrednice« definicije srednje klase. Isto tako, pitanje je koliko »sredina« distribucije kućanstava prema visini godišnjeg raspoloživog dohotka može priuštiti, osim osnovnih životnih potreba, kao što su stanovanje i prehrana, i neke dodatne stvari koje uključuju zdravstvene, rekreativne i zabavne sadržaje. Na kraju dolazimo do toga da neke od »odrednica« srednje klase (obrazovanje, kultura, zdravlje, rekreacija) u pravilu su priuštive gotovo isključivo onima iz višeg staleža. (...) Primjerice, ako uzmemo da prosječnu obitelj čine četiri člana od kojih su dva zaposlena i primaju plaću u ovom rasponu 3 100 do 6 000 kuna prosjek primanja za obitelj je oko 9 000 kuna. S druge strane, prosječna je potrošačka košarica za četveročlanu obitelj u ožujku 2010. godine, prema izračunu Nezavisnih hrvatskih sindikata, iznosila 6 621 kunu s time da ta košarica ne uključuje troškove obrazovanja, njege zdravlja, godišnjeg odmora i sportskih aktivnosti. Po ovim pretpostavkama moguće je da jedna ovakva »hipotetska« obitelj zadovoljava definiciju srednje klase, no u četveročlanoj obitelji može biti

*zaposlen samo jedan član koji, iako po svojoj plaći pripada sredini distribucije, s ukupnim obiteljskim primanjima ulazi u niži sloj.*⁷³

Vidno je kako je položaj srednje klase (prema određenju u ovom odlomku) u nepovoljnom položaju što se svakako negativno odražava i na cjelokupno gospodarstvo. Smanjuje se ukupna potrošnja, jer oni iz nižih klasa gotovo i da ne troše previše, a pripadnici srednje klase vode računa o tome na što će potrošiti svoj dohodak. Prema podacima DZS-a⁷⁴ potrošnja kućanstva opada sa 195 623 mil. kuna u 2012. godini na 196 105 mil. kuna u 2016. godini. Ovo bi značilo da u konačnici sve ovisi o potrošnji onih imućnijih, ali svima je jasno kako se njihova potrošnja najviše odnosi na luksuzna dobra. Prema tome, može se zaključiti da nestankom srednje klase, nestaje i kupovna moć stanovništva i potražnja koju oni izazivaju, a samim time i potreba za daljnjom proizvodnjom.

Još uvijek ne postoji jednoglasna odluka oko precizne definicije srednje klase, kako na znanstvenoj tako ni na službenoj razini što stvara poprilično veliki problem kada se pokuša istražiti i analizirati srednja klasa na ovom području, ali i mnogim drugima. Ono što se svakako može zaključiti je to da je gospodarska kriza ostavila velike posljedice na srednju klasu kao i na cjelokupno društvo, što se kasnije odrazilo na njihovu učinkovitost glede njihovog doprinosa i rješavanja ekonomskih, političkih i ostalih problema.

⁷³ Novilist.hr, Brajčić, S., „Srednja klasa na putu prema dolje; Hrvatska podijeljena na siromašnu većinu i sve bogatiju manjinu“, 16. srpanj 2012., http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Srednja-klasa-na-putu-prema-dolje-Hrvatska-podijeljena-na-siromasnu-vecinu-i-sve-bogatiju-manjinu?meta_refresh=true (pristupljeno 10. lipnja 2018.)

⁷⁴ Državni zavod za statistiku, Objavljeni podaci, Hrvatska u brojkama 2017., str. 18. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 22. listopada 2018.)

5. Kritički osvrt i zaključak

Kada bi se srednju klasu pokušalo generalno opisati tada bi njihova glavna karakteristika bila mogućnost raspolaganja određenom razinom dohotka na način da si mogu priuštiti željeni životni stil. Točnije, da si mogu priuštiti pristojno i udobno stanovanje, noviji automobil, jedno putovanje godišnje na odmor, kvalitetniju i zdraviju hranu, odgovarajuću odjeću prema željenom stilu, vrijeme i sredstva za bavljenje hobije ili kulturnim sadržajima.

Može se reći kako je najrazvijenija zemlja upravo ona u kojoj dominira zastupljenost srednje klase samim time što je srednja klasa iznimno važna za cjelokupni gospodarski razvoj neke zemlje. Upravo srednja klasa predstavlja glavnu potrošačku skupinu neke zemlje, ali i kreatore novih ideja i vrijednosti, a ne viša i niža klasa koja predstavlja samo rubne dijelove potrošnje.

Za potrebe pisanja ovog rada napravilo se istraživanje i analiza europskih zemlja, s posebnim osvrtom na Njemačku i Francusku, te Hrvatsku.

Zaključuje se kako je položaj srednje klase na tom području podosta loš, te da se srednja klasa polako gubi. Prikupljeni i analizirani podaci ukazuju na postojanje trenda smanjenja u razdoblju od 2004. do 2011. koji se nastavio i u narednim godinama, a položaj srednje klase, među odabranim zemljama, najviše je ugrožen u Njemačkoj.

Na gubitak srednje klase na tržištu rada ponajviše je utjecala gospodarska kriza koja je dovela do velikog smanjenja broja zaposlenih u javnom sektoru u koji se ubraja većina zanimanja koja je karakteristična za pripadnike srednje klase, poput nastavnika, državnih službenika, liječnika i slično. Rezultati istraživanja ukazuju kako se danas neka od tih zanimanja gotovo da i ne mogu više svrstavati u zanimanja srednje klase, poput nastavnika, jer postaje rastući sektor slabo plaćenih poslova.

Unatoč ovim lošim pokazateljima, u Francuskoj se bilježe stabilni industrijski odnosi, koja je među vodećim zemljama po pitanju stabilnog položaja srednje klase u društvu.

U Hrvatskoj se srednja klasa gotovo izgubila posljedično krizom koja je njih najviše pogodila, na što ukazuju i podaci o nezaposlenosti DZS-a. Prema podacima za travanj

2017.⁷⁵ nezaposlenost je najviše porasla u visokoobrazovanoj populaciji koja je karakteristična za srednju klasu, točnije među radnicima sa završenim prvim stupnjem fakulteta, stručnim studijem ili višom školom, a daleko najviša nezaposlenost je među onima sa srednjom školom. Među njima također su ugroženi i pripadnici niže srednje klase srednje klase, poput brojnog administrativnog osoblja, te radnika u sektoru trgovine. Sljedeći pokazatelj loše situacije je pad u potrošnji kućanstva koje je od 2012. godine kada je iznosilo 195 623 mil. kuna palo na 196 105 mil. kuna u 2016. godini.⁷⁶

Zaključak je kako srednja klasa koja bi trebala biti glavni oslonac i pokretač samog društva ali i gospodarstva, u Hrvatskoj bilježi pad i sve veći jaz između bogatih i siromašnih. Naime, postoji velik broj umirovljenih osoba koje se pribrajaju u nižu klasu kao i velik broj nezaposlenih osoba koje zbog svog statusa jedva podmiruju svoje osnovne životne potrebe i žive skromnije. Svakako valja naglasiti kako ovo ukazuje na mogućnost stvaranja ozbiljnih posljedica po pitanju daljnjeg razvoja Hrvatske u budućnosti, ukoliko se nastavi širiti taj jaz i dođe do prevlasti niže klase u društvu jer i gospodarski, ali i društveni razvoj ovisi o postojanju i dominaciji srednje klase.

Kada se govori o srednjoj klasi na tržištu rada, podrazumijeva se kako bi upravo oni trebali davati najviše doprinosa gospodarstvu ali i cjelokupnoj zajednici, te stvarati potencijale za budući razvoj. Međutim, uzme li se u obzir kako su pripadnici srednje klase u većini zemalja sve lošije plaćeni, te ne mogu zadovoljiti sve vlastite potrebe, teško je da će onda oni biti nosioci bilo kakvog razvoja kad je i sama njihova egzistencija upitna.

Problem gubitka srednje klase u nekoj zemlji jest da se nestajanjem srednje klase gubi i kupovna moć populacije i potražnja koju ona uzrokuje, jer bez potražnje nestaje i potreba za daljnjom proizvodnjom, gdje se srednja klasa opet smatra dominantnim segmentom, odnosno glavnim proizvođačima.

⁷⁵ Državni zavod za statistiku, *Nezaposlenost i zapošljavanje travanj 2017.*, http://www.hzz.hr/UserDocImages/OS_Sazetak_Travanj2017.pdf (pristupljeno 25. listopada 2018.)

⁷⁶ Državni zavod za statistiku, Objavljeni podaci, Hrvatska u brojkama 2017., str. 18., <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 22. listopada 2018.)

Literatura

Knjige:

1. Bušelić, M., „*Tržište rada: teorijski pristup*“, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, Fakultet za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković, 2014.
2. Vaughan-Whitehead, D., „*Europe’s Disappearing Middle Class?*“, Evidence from the World of Work, Edward Elgar (ur.), ILO, Geneva, 2016.

Članci:

1. Apple, M., W., „*Educational Reform and the Middle Class*“, Educational Policy, Vol. 18, No. 2, p. 395-400, svibanj 2004.
2. Beckert, S., Comments on "*Studying the Middle Class in the Modern City*", Journal of Urban History, Vol. 31, No. 3, p. 393-399, ožujak 2005.
3. Cleveland, J., W., „*Does the New Middle Class Lead Today’s Social Movements?*“, Critical Sociology, University College of the Cariboo, Canada, Vol. 29, p. 163-188, ožujak 2003.
4. Dadush, U., Ali, S., „*In Search of the Global Middle Class: A New Indeks*“, International Economics, Carnegie Endowment for International Peace, srpanj 2012.
5. Dassbach, C., „*The Manifesto and the Middle Class*“, Critical Sociology, Michigan Technological University, Vol. 27, p. 121-132, siječanj 2001.
6. Galić, B., „*Žene i rad u suvremenom društvu – značaj “orodnjenog” rada*“, Filozofski fakultet u Zagrebu, kolovoz 2011., file:///C:/Users/AP/Downloads/SiP_2011_1_Galic_DOI.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2018.)
7. Gamber, W., „*Away from Home: Middle Class Boarders in the Nineteenth-Century City*“, Indiana University, Vol. 31, No. 3, p. 283-288, ožujak 2005, str. 284.
8. Gvozdanović, A., Osvrti, prikazi, recenzije, Politička misao, Vol. 45, (2008.), br. 2, str. 175–195, Zoran Malenica, „*Ogledi o hrvatskom društvu – prilog sociologiji hrvatskog društva*“, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007., str. 187.
9. Kapsos, S., Bourmpoula, E., „*Employment and Economic Class in the Developing World*“, ILO Research Paper No. 6, 2013.
10. Kerovec, N., „*(Ne)jednakost žena na tržištu rada*“, lipanj 2003., <https://hrcak.srce.hr/file/47626> (pristupljeno 08. svibnja 2018.)

11. Kocka, J., „*The Middle Classes in Europe*“, The University of Chicago Press, The Journal of Modern History, Vol. 67, No. 4, p. 783-806, prosinac 1995.
12. Mahoney, T., R. „*The Middle Class and the City*“, Journal of Urban History, Vol. 31, No. 3, p. 283-288, ožujak 2005.
13. Obadić, A., „*Nezaposlenost mladih i usklađenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada*“, Udk 331.5:37.01, Zagreb, Ekonomski fakultet, lipanj 2017., (pristupljeno 04. prosinca 2018.)
14. Pressman, S., „*Defining and Measuring the Middle Class*“, Working paper 007, American Institute for Economic Research, kolovoz 2015.
15. Tematski informativni članak o europskom semestru, Rješavanje problema nejednakosti, studeni 2017., https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_addressing-inequalities_hr.pdf (pristupljeno 24. listopada 2018.)
16. Tomić, I., Tyrowicz, J., „*What Happened to the Middle Class in the New Market Economies? The Case of Croatia and Poland*“, Vol. 12, No. 1, p. 9-44, travanj 2010, file:///C:/Users/AP/Downloads/CES_12_Tomic_Tyrowicz.pdf (pristupljeno 23. listopada 2018.)
17. Wheary, J., „*The Global Middle Class is Here: Now What?*“, World Policy Journal, Vol. 26, p. 75-83, prosinac 2009.

Internet izvori:

1. Državni zavod za statistiku, Nezaposlenost i zapošljavanje travanj 2017., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/OS_Sazetak_Travanj2017.pdf (pristupljeno 25. listopada 2018.)
2. Državni zavod za statistiku, Objavljeni podaci, Hrvatska u brojkama 2017., str. 18. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 22. listopada 2018.)
3. Državni zavod za statistiku, 2015., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/09-02-01_12_2015.htm (pristupljeno 11. lipnja 2018.)
4. Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne isplaćene neto plaće zaposlenih, za prosinac 2015., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/09-01-01_12_2015.htm (pristupljeno 23. listopada 2018.)
5. Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2017., Statistika u nizu (Excel),

- https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_12_2017.htm (pristupljeno 30. studenog 2018.)
6. Državni zavod za statistiku, Publikacije, Prvi rezultati, Prosječna neto plaća, Zagreb, 26. rujna 2018, BR: 9.1.1/7. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 24. rujna 2018.)
 7. Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2017., Statistika u nizu (podaci u Excelu), https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-01-01_03_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)
 8. Državni zavod za statistiku, Publikacije, Struktura zaposlenih prema visini prosječne isplaćene neto plaće i djelatnostima, stanje u ožujku 2017., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-02-05_01_2017.htm (pristupljeno 21. listopada 2018.)
 9. Državni zavod za statistiku, Početna stranica, Objavljeni podaci, Prvi rezultati, Radno sposobno s Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2016., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf (pristupljeno 06. lipnja 2018.)
 10. Državni zavod za statistiku, Stanovništvo prema aktivnosti <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 06. lipnja 2018.)
 11. Državni zavod za statistiku, Publikacije, Žene i muškarci u Hrvatskoj 2014, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2014.pdf (pristupljeno 07. lipnja 2018.)
 12. Državni zavod za statistiku, Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za ožujak 2018., Zagreb 25. svibnja 2018., Br. 9.1.1/3., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/09-01-01_03_2018.htm (pristupljeno 20. listopada 2018.)
 13. Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/hr (pristupljeno 05. svibnja 2018.)
 14. Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistics, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Annual_net_earnings,_2015_\(EUR\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Annual_net_earnings,_2015_(EUR)_YB17.png) (pristupljeno 07. svibnja 2018.)

15. Eurostat, Labour Market, Earnings Database, Net Earnings and Tax Rates, Annual Net Earnings, http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_m00sWSq9tsNt&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1 (pristupljeno 07. svibnja 2018.)
16. Eurostat, Search, Labour costs in the EU, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7968159/3-06042017-AP-EN.pdf/6e303587-baf8-44ca-b4ef-7c891c3a7517> (pristupljeno 27. studenog 2018.)
17. Eurostat, Statistics Explained, Wages and labour costs, Grafikon 1, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lc_lci_lev&lang=en (pristupljeno 07. lipnja 2018.)
18. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2016., http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf (pristupljeno 07. lipnja 2018.)
19. Eurostat, Statistics Explained, Employment_statistic, Employment Rate, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Employment_rate_by_sex_age_group_20-64_1993-2016_(%25).png) (pristupljeno 10. svibnja 2018.)
20. Eurostat, Statistical Books, Living conditions in Europe, 2014, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6303711/KS-DZ-14-001-EN-N.pdf/d867b24b-da98-427d-bca2-d8bc212ff7a8> (pristupljeno 24. svibnja 2018.)
21. Hrvatska gospodarska komora, Pretraži, Tržište rada, „*Tržište rada i dalje lošije nego prije osam godina*“, siječanj 2017., <https://www.hgk.hr/trziste-rada-i-dalje-losije-nego-prije-osam-godina> (pristupljeno 04. prosinca 2018.)
22. Hrvatski povijesni portal, Jagić, S., „*Položaj žena kroz povijest*“, travanj 2008., <http://povijest.net/2018/?p=1481> (pristupljeno 10. svibnja 2018.)
23. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2016., http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf (pristupljeno 06. lipnja 2018.)
24. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Publikacije, Godišnjak 2017., http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2017.pdf (pristupljeno 29. studenog 2018.)

25. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistika, 2018, <http://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tiplzvjestaja=1> (pristupljeno 06. lipnja 2018)
26. Hrvatski zavod za zapošljavanje Početna stranica, <http://www.hzz.hr/> (pristupljeno 06. lipnja 2018)
27. ICTbusiness.info, Jularić, A., „U Hrvatskoj razlika u plaćama između muškaraca i žena za isti posao oko 5 posto“, <https://www.ictbusiness.info/poslovanje/u-hrvatskoj-razlika-u-placama-izmedu-muskaraca-i-zena-za-isti-posao-oko-5-posto> (pristupljeno 19. listopada 2018.)
28. Intereconomics, Volumes, 2016, Number 2, The Erosion of the German Middle Class, 2016, <https://archive.intereconomics.eu/year/2016/2/the-erosion-of-the-german-middle-class/> (pristupljeno 01. lipnja .2018.)
29. Jutarnji.hr, Nestaje srednji sloj u Europi, oni koji primaju 80-120% srednje vrijednosti plaća, 2016, <https://www.jutarnji.hr/biznis/financije-i-trzista/destaje-srednji-sloj-u-europi-oni-koji-primaju-80-120-srednje-vrijednosti-placa-a-kod-nas-ni-ta-skupina-gradana-nije-srednja-klasa-po-kupovnoj-moci/5327503/> (pristupljeno 10. lipnja 2018.)
30. Novilist.hr, HINA, „Statistika hrvatskih primanja“, srpanj 2018., http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/STATISTIKA-HRVATSKIH-PRIMANJA-Vise-od-polovice-zaposlenih-prima-neto-place-u-visini-od-2.701-do-6.000-kuna?meta_refresh=true (pristupljeno 21. listopada 2018.)
31. Novilist.hr, Brajčić, S., „Srednja klasa na putu prema dolje; Hrvatska podijeljena na siromašnu većinu i sve bogatiju manjinu“, 16. srpanj 2012., http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Srednja-klasa-na-putu-prema-dolje-Hrvatska-podijeljena-na-siromasnu-vecinu-i-sve-bogatiju-manjinu?meta_refresh=true (pristupljeno 10. lipnja 2018.)
32. Pew Research Center, Search, Middle Class, 2017, http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/st_2017-04-24_western-europe-middle-class_1-03/ (pristupljeno 04. lipnja 2018.)
33. Stevenaitchison.co.uk, Unger, J., „11 Differences between the Middle Class and the Wealthy You Need to Know“, <https://www.stevenaitchison.co.uk/11-differences-middle-class-wealthy-need-know/> (pristupljeno 21. svibnja 2018.)

Popis slika, tablica i grafičkih i hijerarhijskih prikaza

Popis slika

Slika 1: Sastavni dijelovi troška rada	6
Slika 2: Obilježja srednje klase	30

Popis tablica

Tablica 1 Trošak rada po satu- cjelokupno gospodarstvo, isključujući poljoprivredu i javnu upravu (od 2004- do 2016. godine, u €)	7
Tablica 2: Neto godišnja zarada- samac, bez djece, ostvaruje 100% prosječnog dohotka.....	11
Tablica 3: Neto godišnja zarada- oba supružnika rade, bez djece, oboje primaju prosječni dohodak	11
Tablica 4: Neto godišnja plaća- jedan supružnik radi, dvoje djece, ostvaruje 100% prosječnog dohotka	12
Tablica 5: Razlike u prosječnim mjesečnim plaćama po spolu (% ,2017)	14
Tablica 6: Prosječne neto plaće prema gospodarskim sektorima od najviše do najniže (II.2017./18.)	20
Tablica 7: Nejednakost dohotka prema kvartilnim skupinama (S80/S20)	23
Tablica 8: Odabrani raspon dohotka (postotak).....	35
Tablica 9: Tipologija scenarija odnosa između polarizacije i srednje klase.....	40
Tablica 10: Stopa nezaposlenosti prema dohodovnim klasnim skupinama u Francuskoj (1996-2011).....	53
Tablica 11: Zanimanja srednje dohodovne skupine u Francuskoj (1996-2011).....	54
Tablica 12: Ginijev koeficijent (1996-2011).....	56
Tablica 13: Promjene udjela odraslih koji žive u kućanstvima srednjeg dohotka (1991-2010)	59
Tablica 14: Godišnji dohodak izražen u cijenama za 2011. i paritetu kupovne moći ovisno o veličini kućanstava za središnju i višu srednju klasu	60
Tablica 15: Udio (%) odraslih po pojedinom dohodovnom razredu za 1991. i 2010. godinu.....	61
Tablica 16: Prosječan broj nezaposlenih prema spolu u 2016. i 2017. godini	63
Tablica 17: Prosječni broj nezaposlenih osoba prema dobi u 2016. i 2017. godini .	64

Tablica 18: Djelatnosti po sektorima koja se ubrajaju u srednju klasu (prosinac 2017.)	74
--	----

Popis grafičkih prikaza

Grafički prikaz 2: Trošak rada po satu u 2017. godini.....	8
Grafički prikaz 3: Neto godišnje plaće 2015. godini	10
Grafički prikaz 4: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)	16
.....	
Grafički prikaz 5: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)	17
.....	
Grafički prikaz 6: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)	18
.....	
Grafički prikaz 7: Kretanje stope zaposlenosti između muškaraca i žena (1993-2016)	19
.....	
Grafički prikaz 8: Promjene (godišnji postotak) u veličini srednje klase od 2004. do 2006.....	37
Grafički prikaz 9: Promjene (godišnji postotak) u veličini razreda od 2008. do 2011.	38
Grafički prikaz 10: Distribucija plaća po satu od 1995. do 2013. po dohodovnim razredima.....	42
Grafički prikaz 11: Distribucija ekvivalentnog bruto dohotka kućanstva prije poreza i transfera, prema stopama dohodaka u Njemačkoj (1992-2013).....	43
Grafički prikaz 12: Srednja klasa prije i nakon poreza i transfera (1992-2013).....	44
<i>Grafički prikaz 13: Njemačke kategorije dohotka prije i nakon poreza i transfera (2013)</i>	45
.....	
Grafički prikaz 14: Samoodređenje srednje klase u Njemačkoj (% u odnosu na ukupno stanovništvo, 1990-2012)	46
Grafički prikaz 15: Bruto sati rada po kućanstvu prema dohodovnoj skupini u Njemačkoj (1995-1997; 2011-2013)	47
Grafički prikaz 16: Udio nižih, srednjih i viših razreda u ukupnoj zaposlenosti, prema definiciji zanimanja (1982-2013).....	50
Grafički prikaz 17: Udio obrtnika/ trgovaca i posredničkih zanimanja u ukupnoj zaposlenosti u Francuskoj (1982-2013).....	51
Grafički prikaz 18: Udio dohotka srednje klase u Francuskoj u odnosu na ukupnu zaposlenost (1996-2011).....	52

Grafički prikaz 19: Izvor dohotka kod različitih dohodovnih skupina u Francuskoj (u %, 2011)	57
Grafički prikaz 20: Odnos zaposlenih prema spolu unutar područja djelatnosti NKD-a 2007., prosjek 2016.	65
Grafički prikaz 21: Struktura zaposlenih prema visini prosječne isplaćene neto plaće (ožujak 2017, u %).....	68
Grafički prikaz 22: Statističko određenje srednje klase na temelju prosječnih neto plaća po zaposlenome (prosinac 2017.)	73

Sažetak

Tržište rada je mjesto na kojem se svakodnevno javlja potreba za radom, nalaženjem radne snage i gdje ljudi nude svoje znanje, iskustva i želju za stjecanjem novih vještina. Poslodavci potražuju kvalitetnu radnu snagu dok s druge strane, radnici nude svoj rad i znanje u zamjenu za plaću. S ciljem postizanja što konkurentnijeg tržišta rada potreban je što veći broj sudionika i na strani ponude i na strani potražnje.

Srednja klasa u društvu smatrala se oduvijek pokretačem gospodarstva neke zemlje, međutim zbog krize i sve postojanije nejednakosti srednja klasa počinje izumirati, što dovodi u pitanje i cjelokupan gospodarski razvoj zemlje u kojoj se to događa. Podrazumijeva se kako bi upravo srednja klasa trebala davati najviše doprinosa gospodarstvu ali i cjelokupnoj zajednici, te stvarati potencijale za budući razvoj.

Kod definiranja srednje klase koriste se najčešće dimenzija osobnog dohotka, gdje se prilikom određivanja mogu uzeti u obzir apsolutni iznosi, ali i relativni. Primjerice kod relativnog iznosa može se uzeti na razmatranje dio dohotka koji primaju srednja tri kvintila. Gornji kvintil može se smatrati gornjom klasom, a donji kvintil siromašni ili niži sloj. Sve između, odnosno srednjih 60%, smatra se srednjom klasom.

Ono što se može zaključiti je to da je srednja klasa široka kategorija koja ima niz određenih karakteristika, primjerice: žive u stabilnim životnim uvjetima, imaju mogućnost zdravstvene skrbi i obrazovanja, uključujući i fakultet za svoju djecu, umirovljenje i sigurnost radnog mjesta, te zadovoljavajuća razina dohotka kojim si mogu priuštiti odmor u slobodno vrijeme ili neke druge aktivnosti.

Srednja klasa u Hrvatskoj gotovo da se izgubila posljedično krizom koja je najviše pogodila upravo ovu skupinu i dovela do velike nezaposlenosti među visokoobrazovanim, koji se smatraju pripadnicima srednje klase. Točnije, među radnicima sa završenim prvim stupnjem fakulteta, stručnim studijem ili višom školom.

Ključne riječi: Tržište rada, srednja klasa, središnji dohodak, plaća.

Summary

The labor market is the place where work needs are daily offered, the availability of labor and the supply of knowledge, experience and the desire to acquire new skills. Employers require high quality work, while employees offer their work and knowledge in exchange for a salary. To reach the most competitive labor market, both demand and supply require the largest number of participants.

In society, the middle class has always been the driving force of the economy of a country, but due to the growing crisis and inequality, the middle class is starting to become extinct, which calls into question the general economic development of the country. The middle class must make the greatest contribution to the economy and to the community in general and create a potential for future development.

In defining a middle class, the most common dimension of personal income is used, taking into account the absolute values in the determination, but also the relative ones. For example, in a relative amount, a part of the income that receives the middle three quintiles may be considered. The upper quintile can be considered the upper class, and the lower quintile is a poor or lower layer. All between, or 60%, is considered to be a middle class.

It can be concluded that the middle class is a broad category with a number of characteristics: they live in stable living conditions, have the possibility of medical care and education, including a faculty for their children, retirement and safety work and an income of a satisfactory level, which can afford them a vacation or some other activity.

The middle class in Croatia has been almost lost from the crisis that has hit this group the most and has led to a high unemployment rate among highly qualified members of the middle class. In particular, among the first-class, professional or higher workers.

Keywords: Labor market, the middle class, middle income, salary.